

Національна Академія педагогічних наук
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченко

Програмно-методичний комплект
«Технології навчання дітей з особливими потребами в умовах
загальноосвітнього середовища»:
навчально-методичний посібник
**«Технології корекційно-розвивальної роботи в
інклюзивному навчальному закладі: позаурочний час»**

Укладачі: Квітка Н.О., Лапін А.В.

Київ – 2020

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз нормативно-правової бази

1.2. Алгоритм організації інклюзивного освітнього середовища у закладах позашкільної освіти

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Команда психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах позашкільної освіти

2.2. Складання Індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами

2.3. Роль асистента учня (дитини) у закладі позашкільної освіти

РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

3.1. Технології розробки освітніх програм для закладів позашкільної освіти

3.2. Арттерапевтичні технології як засіб корекційно-розвиткового впливу на дитину з особливими освітніми потребами

3.3. Технології організації Лего-конструювання як засобу корекційно-розвиткового впливу на дитину з особливими освітніми потребами

РОЗДІЛ І. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Різні форми позашкільної освіти в умовах сьогодення покликані розв'язати чи не найголовніше освітянське завдання – розвиток здібностей дітей та молоді у різних сферах (художньо-естетична, науково-технічна, еколого-натуралістична, туристсько-краєзнавча, фізкультурно-спортивна, дослідницько-експериментальна, гуманітарна та інші) на умовах добровільності та власних уподобань. Водночас вирішується питання первинної профорієнтації та здобуття ними знань, вмінь і навичок, необхідних для соціалізації та самореалізації, входження в соціум.

Стратегія розвитку позашкільної освіти (2018р.) була презентована у Міністерстві освіти і науки України, це документ, розроблений Міжнародною асоціацією позашкільної освіти спільно із представниками органів законодавчої та виконавчої влади, працівниками органів управління освітою, закладів освіти, вченими та громадськістю.

Стратегія має на меті підвищення якості та доступності позашкільної освіти, розширення функцій закладу позашкільної освіти в адміністративно-територіальній одиниці як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності та реалізації принципу навчання впродовж життя з урахуванням місцевих традицій та регіональних особливостей.

Заклади позашкільної освіти успішно функціонують в державах Європи і світу, вони послуговуються 4-х компонентною структурою, що включає навчання, виховання, розвиток та соціалізацію особистості у вільний час незалежно від вікових, мовних, фізичних чи інших відмінностей.

Отже, на часі оновлення змісту і методики позашкільної освіти на основі системного, аксіологічного, командного, кондуктивного, індивідуального, середовищного та компетентнісного підходів за основними напрямками позашкільної освіти, структурованими за освітніми профілями – художньо-естетичний (хореографічний, музичний, театральний, художній, вокальний); науково-технічний (початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-

технічний); еколого-натуралістичний (екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісогосподарський, медичний, хімічний); туристсько-краєзнавчий (краєзнавчий, туристський); фізкультурно-спортивний (олімпійський, неоолімпійський, інваспорт, оздоровчий); дослідницько-експериментальний (суспільно-гуманітарний, фізико-математичний і технічний, природничий); гуманітарний (суспільний, філологічний, соціальний) та ін.

1.1. Аналіз нормативно-правової бази

З моменту набуття Україною поступово була створена ефективна система законодавства і державної політики у сфері освіти, зокрема позашкільної освіти, що невинно розвивається й удосконалюється та ґрунтується на загальнолюдських цінностях з дотриманням пріоритетності прав людини.

Від самого початку в Україні були створені умови для функціонування та розвитку ефективного законодавства і державної політики у сфері освіти, зокрема і позашкільної. Трансформації, що відбулися у позашкільній освіті протягом останніх десятиліть на основі: заміни радянської та пострадянської ідеології закладів позашкільної освіти; формування та розвиток багаторівневої системи позашкільної освіти; класифікації гуртків, груп та інших творчих об'єднань закладу позашкільної освіти за трьома рівнями (початковий, основний, вищий); розширення мережі закладів позашкільної освіти, створення закладів нового типу, їх профілізація; розгортання нових напрямів позашкільної освіти; модернізації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти; ліцензування та диверсифікації джерел фінансування дозволили значно осучаснити законодавчу базу та саму парадигму позашкільної освіти.

Сучасна державна політика у сфері позашкільної освіти та напрями щодо її розвитку визначаються у міжнародних та національних документах що відображені в таблиці.

Назва документа	Про що йдеться
Міжнародні документи	

<p>Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 217 А від 10.12.1948р.)</p>	<p>Стаття 24 стверджує, що «кожна людина має право на відпочинок і дозвілля...».</p> <p>Стаття 26 встановлює, що «кожна людина має право на освіту». При цьому визначено, що «освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод».</p> <p>Стаття 27 вказує, що: «1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. 2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є».</p>
<p>Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи від 04.11.1950р. (ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.)</p>	<p>Стаття 2 «Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту».</p>
<p>Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від 16.12.1966 р.</p>	<p>Стаття 13 «1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта</p>

	<p>повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами».</p>
<p>Всесвітня програма дій стосовно інвалідів ООН від 03.12.1982р.</p>	<p>Програма має на меті сприяння застосуванню ефективних заходів щодо попередження інвалідності, відновлення працездатності та практичного досягнення «рівності» та «повної участі» осіб з інвалідністю в соціальному житті та їх розвитку. Тобто, створення таких умов життя, навчання та праці, що й решти людей в усіх країнах незалежно від рівня їх розвитку.</p>
<p>Конвенція ООН про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 44/25 від 20.11.1989 р.)</p>	<p>Стаття 28 визначає «1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту ...».</p> <p>Стаття 29 закріплює право на освіту, зокрема позашкільну, «розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в</p>

	<p>найповнішому обсязі».</p> <p>Стаття 31 встановлює, що: 1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом. 2. Держави-учасниці поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку».</p>
<p>Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, прийнята Всесвітньою зустріччю на вищому рівні в інтересах дітей, Нью-Йорк, 30.09.1990 р.</p>	<p>Пункт 6 частини 20 встановлює зобов'язання щодо «надання всім дітям можливості отримання освіти незалежно від їх походження і статі; опанування програм, які підготують дітей до трудової діяльності та створять можливості для отримання освіти протягом всього життя».</p>
<p>Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів які прийняті Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 48/96 від 20.12.1993 р.)</p>	<p>Мета цих Правил полягає в забезпеченні таких реалій, за яких дівчатка, хлопчики, чоловіки, жінки, що є особами з інвалідністю, як члени суспільства мали б ті ж самі права та обов'язки, що й інші члени суспільства.</p>

<p>Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами від 7-10.06.1994 р.</p>	<p>Пункт 3 «...школи повинні приймати всіх дітей, незважаючи на їхню фізичну, інтелектуальну, соціальну, емоційну, мовленнєву або іншу особливість».</p> <p>Пункт 4 «об'єднати зусилля професійних організацій вчителів навколо питання удосконалення кваліфікації вчителів, необхідної для забезпечення особливих освітніх потреб»</p> <p>Пункт 6 «налагодити постійну підготовку викладачів та надання їм підтримки»</p> <p>Пункт 40 «...чимраз більшої важливості набуває добір викладачів з вадами, які можуть слугувати в якості рольової моделі для дітей з особливими потребами»</p> <p>Пункт 57 «Питанню осіб з вадами необхідно приділити особливу увагу під час розробки та впровадження програм з освіти дорослих та безперервної освіти. І особам з вадами необхідно надати першочерговий доступ до таких програм. Крім того, повинні бути розроблені спеціальні курси, які б відповідали потребам та вимогам різних груп дорослих людей з вадами»</p>
--	--

<p>Європейська соціальна хартія, Страсбург, 03.05.1996 р.</p>	<p>Частина I встановлює, що «кожна людина має право на належні умови для професійної орієнтації, метою якої є допомогти їй вибрати професію згідно зі своїми особистими здібностями та інтересами».</p> <p>У частині II статті 30 зазначено, що «з метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження Сторони зобов'язуються:</p> <p>а) у рамках загального та узгодженого підходу вживати заходів для надання особам, що живуть або можуть опинитися в ситуації соціального відчуження або бідності, а також членам їхніх сімей, ефективного доступу, зокрема, до роботи, житла, професійної підготовки, освіти, культури і соціальної та медичної допомоги».</p>
<p>Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 01.01.2005 р.)</p>	<p>Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року) однією із засад визначив «непохитне прагнення сприяти розвитку як найвищого рівня знань своїх народів через широкий доступ до освіти та постійне оновлювання знань».</p>

	<p>У договорі особлива увага приділяється питанням освіти, культури тощо. Так, частиною 1 статті 149 встановлено, що «спільнота сприяє розвиткові якості освіти, заохочуючи співпрацю держав-членів та, в разі потреби, підтримуючи й доповнюючи їхні дії, цілковито шануючи обов'язки держав-членів щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття».</p> <p>У частині 1 статті 151 вказано, що «спільнота сприяє розквітові культур держав-членів, шанує їхнє національне та регіональне розмаїття й водночас підносить спільну культурну спадщину».</p>
<p>План дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі в 2006-2015 роках від 5.04.2006 р.</p>	<p>«Вжити відповідних заходів щодо забезпечення того, щоб люди з обмеженими можливостями могли відшукувати, отримувати і поширювати інформацію нарівні з іншими членами суспільства; якомога більш ефективно використовувати нові технології для підвищення незалежності і взаємодії людей з обмеженими можливостями у всіх сферах життя».</p>
<p>Конвенція про права осіб з</p>	<p>«Держави-учасниці визнають право</p>

<p>інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) ООН; Конвенція від 13.12.2006р.</p>	<p>інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя».</p>
<p>Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18.12.2006 р.</p>	<p>Підкреслюють, що освіта допомагає зберегти та відновити загальний культурний рівень суспільства і прищепити важливі соціальні та громадянські цінності, такі як громадянство, рівність, толерантність та повагу, і освіта є особливо важливою у час, коли всі держави-члени стикаються з питанням зростання соціального та культурного різноманіття. Крім того, надання людям можливості вступити в трудове життя та продовжити його важливе завдання освіти щодо укріплення соціальної єдності».</p> <p>У частині 2 «рекомендують розробки відповідних положень для молодих людей, які через прогалини в освіті через особисті, соціальні, культурні чи економічні умови потребують особливої підтримки у розкритті свого освітнього потенціалу».</p>

	<p>В умовах та цілях рекомендацій зазначено, що «освіта, виконуючи подвійну функцію – соціальну та економічну, відіграє особливу роль у наданні європейським громадянам основних компетенцій для зручного пристосування до таких змін».</p>
<p>Закони України</p>	
<p>Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр</p>	<p>Статті 53, 46 Конституції України гарантують обов'язковість та доступність всіх ланок освіти: «Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам».</p> <p>Стаття 23 Конституції України вказує, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості».</p> <p>Стаття 53 Конституції України окреслює розвиток позашкільної</p>

	<p>освіти.</p> <p>Стаття 54 Конституції України закріплює право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності тощо.</p>
<p>Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ</p>	<p>Передбачає низку гарантій і пільг цій категорії громадян у здобутті вищої освіти у державних навчальних закладах,</p>
<p>Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР</p>	<p>Стаття 32 щодо повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, встановлює, що «до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: ... створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій».</p>
<p>Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 10398-ВР</p>	<p>Розтлумачує можливість отримання професійно-технічної освіти у закладі позашкільної освіти.</p>
<p>Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. №</p>	<p>Статтею 6 Закон України «Про загальну середню освіту»:</p>

651-IV	«Громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах» [...].
Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III	У цілому Закон України «Про позашкільну освіту» містить 30 статей, спрямованих на суттєве посилення правового статусу позашкільної освіти. Закон України «Про позашкільну освіту» містить як статті, безпосередньо спрямовані на організацію позашкільної освіти, так і ті, в яких розкриваються основні засади здійснення позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти.
Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III	Стаття 5 «Організація охорони дитинства», закріплює, що «... місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують: ... розвиток мережі навчальних

	<p>закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази...».</p> <p>Стаття 20 Закону України «Про охорону дитинства» вказує, що «з метою сприяння соціальному, духовному, моральному благополуччю, всебічному здоровому розвитку дитини держава забезпечує їй безкоштовний доступ до національних духовних та історичних цінностей, досягнень світової культури шляхом надання можливості користування бібліотечними фондами, виставковими залами, музеями тощо. З цією метою створюється мережа спеціальних дитячих закладів культури, закладів позашкільної освіти, діяльність яких спрямовується на сприяння розвитку індивідуальної та колективної творчості дітей».</p>
<p>Закон України: «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558-III</p>	<p>Розтлумачує співпрацю закладів позашкільної освіти та органів опіки з метою надання освітніх послуг та реабілітації дітей.</p>

<p>Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. № 2628-III</p>	<p>Стаття 9 «...дитина може здобувати дошкільну освіту за бажанням батьків...у дошкільних навчальних закладах..., а також у сім'ї...»);</p> <p>право</p> <p>Стаття 11 пункт 4 «За бажанням батьків, або осіб, які їх замінюють, у дошкільному навчальному закладі може встановлюватися гнучкий режим роботи, який передбачає організацію різнотривалого, перебування дітей...»</p> <p>Стаття 36 пункт 1 «...вибирати дошкільний навчальний заклад та форму здобуття дитиною дошкільної освіти»;</p>
<p>Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV</p>	<p>Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.</p>
<p>Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI</p>	<p>Розтлумачує місце закладів позашкільної освіти в процесі організації відпочинку та оздоровлення дітей.</p>
<p>Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та</p>	<p>Поява нового типу загальноосвітнього навчального</p>

<p>дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу від 06.07.2010р.№ 2442-VI</p>	<p>закладу – навчально-реабілітаційного центру для навчання дітей із складними вадами розвитку та надання реабілітаційних послуг учням класів з інклюзивним навчанням, та введення на законодавчому рівні нового терміну – «діти з особливими освітніми потребами» [</p>
<p>Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII</p>	<p>Стаття 3 встановлює право на освіту, у тому числі «право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих».</p> <p>Стаття 4 Закону України «Про освіту» регламентує забезпечення права на безоплатну освіту, а саме «держава забезпечує: розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти відповідно до законодавства». Право на безоплатну освіту забезпечується:</p>

«для здобувачів позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та післядипломної освіти – у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством».

Стаття 10 Закону України «Про освіту» визначає складники та рівні освіти, де «невід'ємними складниками системи освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта».

Стаття 14 «Позашкільна освіта» встановлює основні положення і норми, зокрема мету позашкільної освіти як «розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або

професійної діяльності».

Встановлено, що «позашкільна освіта може здобуватися одночасно із здобуттям дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти.

Здобуття позашкільної освіти забезпечується закладами позашкільної освіти різних типів, форм власності та підпорядкування, іншими закладами освіти, сім'єю, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями та іншими юридичними і фізичними особами.

Державні заклади позашкільної освіти утворюються центральними органами виконавчої влади та фінансуються за кошти державного бюджету.

Інші заклади позашкільної освіти утворюються органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, у тому числі релігійними організаціями, статути (положення) яких

	<p>зареєстровано у встановленому законодавством порядку, іншими юридичними і фізичними особами, за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази, педагогічних та інших працівників.</p> <p>Фінансування позашкільної освіти здійснюється за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків, з інших джерел, не заборонених законодавством.</p> <p>Органи місцевого самоврядування створюють умови для доступності позашкільної освіти шляхом формування, утримання та розвитку мережі закладів позашкільної освіти відповідно до освітніх, культурних, духовних потреб та запитів населення.</p> <p>Порядок, умови, форми та особливості здобуття позашкільної освіти визначаються спеціальним законом».</p> <p>Стаття 29 пункт 1 «Батьки або особи, які їх замінюють, мають право вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей».</p>
Укази, розпорядження Президента України	
По додаткові заходи щодо	Окрім посилення фінансування та

<p>забезпечення розвитку освіти в Україні від 09.10.2001 р. № 941</p>	<p>забезпечення інноваційними та інформаційними засобами навчання, передбачає проведення наукових досліджень з проблем позашкільної освіти і виховання, вирішити питання про створення центрів з наукового супроводження позашкільної освіти і виховання, впровадження у практику діяльності позашкільних навчальних закладів новітніх наукових розробок і освітніх технологій; підготувати необхідні навчальні та навчально-методичні матеріали для працівників позашкільних навчальних закладів.</p>
<p>Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 р. № 347/2002</p>	<p>Передбачає забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя для всіх громадян та подальше утвердження її національного характеру. Мають постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.</p>
<p>Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні від 04.07.2005 р. № 1013/2005</p>	<p>Пункт 19 «Удосконалити порядок фінансування позашкільних навчальних закладів, внести в установленому порядку відповідні</p>

	пропозиції; вжити заходів щодо розвитку мережі позашкільних навчальних закладів, у тому числі еколого-природничого, науково-технічного, фізкультурно-оздоровчого напрямів, територіальних відділень Малої академії наук України, їх матеріально-технічного забезпечення та фінансування».
Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні від 30.09.2010 р.	«...активізувати роботу із запровадження інклюзивного навчання»
Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями від 19.05.2011 р.	Визначає завдання як для розвитку спеціальної освіти так і для інклюзивного навчання в Україні.
Про схвалення Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013р. №344/2013	Декларує підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.
Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015	Визначає пріоритети реформування та розвитку освіти.

<p>Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2017 рік від 29.05.2017 р. №114/2017-рп</p>	<p>Здійснення наукового дослідження «Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації»</p>
<p>Про Стратегію національно-патріотичного виховання від 18.05.2019 р. № 286/2019</p>	<p>Визначає місце позашкільної освіти в системі національно-патріотичного виховання</p>
<p>Постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України</p>	
<p>Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників від 14.06.2000р. № 963</p>	<p>Подано перелік педагогічних кадрів з урахуванням сучасних потреб, в тому числі й інклюзивного навчання.</p>
<p>Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад від 06.05.2001 р. № 33</p>	<p>Подано визначення, перелік та організаційно-правові засади діяльності позашкільного навчального закладу.</p>
<p>Про затвердження переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету від 17.08.2002р. № 1133</p>	<p>Подано перелік закладів позашкільної освіти з їх підпорядкуванням та фінансуванням з державного бюджету.</p>
<p>Внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 р. № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної</p>	<p>Забезпечення соціального захисту усіх учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти.</p>

<p>тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» щодо просування оплати праці педагогічних працівників закладів позашкільної освіти на 1–2 тарифні розряди Єдиної тарифної сітки.</p>	
<p>Про реалізацію статті 54 Закону України “Про освіту” та статті 48 Закону України “Про вищу освіту” (перелік кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників) від 26.04.2003р. № 632</p>	<p>Подано перелік кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників та вимоги до їх атестації.</p>
<p>Про затвердження розмірів підвищення посадових окладів та додаткової оплати за окремі види педагогічної діяльності у співвідношенні до тарифної ставки від 20.04.2007 р. № 643</p>	<p>Визначено оклади та граничні надбавки за додаткове навантаження.</p>
<p>Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу від 05.11.2008 р. № 993</p>	<p>Визначено категорії закладів та організаційні моменти їх діяльності.</p>
<p>Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молодів позашкільних навчальних закладах від 20.08.2003р. № 1301</p>	<p>Про утворення Малої академії наук шляхом реорганізації Національного центру естетичного виховання.</p>
<p>Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку від</p>	<p>Подано визначення та організаційно-правові засади діяльності дитячого закладу</p>

28.04.2009 р. № 422	
Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року від 03.12.2009 р.№ 1482- р	Подано план заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з визначенням терміну реалізації.
Про затвердження плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини від 08.12.2009 р. № 1494-р	Визначено шляхи підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді та окреслено діяльність відповідних закладів.
Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах від 15.08.2011 р. № 872	Подано визначення та розкриті організаційні моменти інклюзивного навчання.
Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року від 27.08.2010 р. № 785	Про вдосконалення позашкільної освіти шляхом надання підтримки та забезпечення розвитку, створення додаткових можливостей для духовного, інтелектуального і фізичного розвитку осіб, які бажають здобути позашкільну освіту. Та запобігання ліквідації закладів позашкільної освіти.
Про внесення змін до Положення про позашкільний навчальний заклад від 27.08.2010 р. № 769	Подано визначення «гурток» «група» «секція» «студія».

<p>Про затвердження Державного стандарту базової і повної середньої освіти від 23.11.2011, № 1392</p>	<p>Подано стандарт базової і повної середньої освіти для всіх закладів освіти.</p>
<p>Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 346 і від 14 червня 2000 року № 963. Від 18 серпня 2012 року № 635</p>	<p>Абзац третій розділу «Посади педагогічних працівників» переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 963, після слів «викладачі всіх спеціальностей» доповнити словами «, асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням».</p>
<p>Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року від 06.08.2014 р. № 385</p>	<p>Визначено завдання розвитку освіти в тому числі і позашкільної.</p>
<p>Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ профілактики соціального сирітства на період до 2020 року від 09.08.2017 р. № 526-р</p>	<p>Визначено завдання щодо розвитку системи інституційного догляду та виховання дітей в тому числі і позашкільної.</p>
<p>Деякі питання Державної служби якості освіти України від 14.03.2018 р. № 168</p>	<p>Визначено структуру та механізми роботи Державної служби якості освіти.</p>

Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні від 03.10.2018 р. № 710-р	Визначено етапи створення та завдання системи громадянської освіти.
Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти від 21 серпня 2019 р. № 779	Визначено алгоритм створення інклюзивного середовища та запровадження інклюзивного навчання.
Накази Міністерства освіти і науки України	
Концепція позашкільної освіти та виховання від 25.12.1997 р. № 16/3-8	Визначає структуру, принципи, пріоритети, завдання, напрями, зміст позашкільної освіти.
Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності від 07.11.2000 р. № 522	Визначена структура та порядок проведення інноваційної діяльності.
Про затвердження Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту від 12.07.2001 р. № 510	Визначає порядок отримання свідоцтв про позашкільну освіту за відповідними напрямками.
Про затвердження типових переліків навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки від 08.01.2002 р. № 5	Подано рекомендований перелік навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання.
Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб еколого-	Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо

натуралістичної творчості учнівської молоді, станцію юних натуралістів від 10.05.2002 р. № 292	діяльності цих закладів освіти.
Про затвердження Положення «Про почесні звання «Народний художній колектив» і «Зразковий художній колектив» від 14.08.2002 р. № 461	Визначає порядок присвоєння відповідних звань.
Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станцію юних туристів від 19.12.2002 р. № 730	Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо діяльності цих закладів освіти.
Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків від 16.04.2003 р. № 238	Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо діяльності цих закладів освіти.
Про затвердження Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах від 11.08.2004 р. № 651	Визначає напрями та алгоритм організації індивідуальної діяльності.
Про визначення порядку присвоєння педагогічних звань педагогічним працівникам від 04.07.2005 р. № 396	Визначає порядок присвоєння відповідних звань.
Про затвердження Положення про малу академію наук учнівської молоді від 09.02.2006 р. № 90	Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо діяльності малої академії наук.
Про внесення змін до Правил	Подано нові правила організації

<p>проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України від 24.03.2006 р. № 237</p>	<p>подорожей.</p>
<p>Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства освіти і науки України” від 13.07.2007 р. № 605</p>	<p>Визначає порядок присвоєння відповідних відзнак.</p>
<p>Про затвердження Порядку надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України від 17.06.2008 р. № 537</p>	<p>Визначає перелік, вимоги до навчальної літератури, засобів навчання і навчального обладнання та порядок надання грифів.</p>
<p>Про затвердження Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України від 22.07.2008 р. №676</p>	<p>Подано Типові навчальні плани для організації навчально-виховного процесу в різних позашкільних навчальних закладах</p>
<p>Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти від 22.07.2008 р. №676</p>	<p>Подано алгоритм створення системи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти.</p>
<p>План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009—2012 роки від 11.09.2009 р № 855</p>	<p>Визначено термін "інклюзивне навчання" та розписані перші кроки спрямовані на його впровадження.</p>
<p>Про затвердження Положення про</p>	<p>Визначає структуру, штатний</p>

<p>центр, палац, будинок, клуб художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, художньо-естетичної творчості учнівської молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання” від 05.11.2009р. № 1010</p>	<p>розпис та інші нормативи щодо діяльності цих закладів освіти.</p>
<p>Про затвердження Положення про дитячо-юнацький клуб юних моряків, річковиків, авіаторів, космонавтів, парашутистів, десантників, прикордонників, радистів від 06.11.2009 р. № 1022</p>	<p>Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо діяльності цих закладів освіти.</p>
<p>Про затвердження Концепції профільного навчання (нова редакція), від 11.09.2009р. № 854</p>	<p>Визначено місце позашкільної освіти у системі профільного навчання.</p>
<p>Про затвердження Примірних Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів державної та комунальної форм власності системи Міністерства освіти і науки України від 11.03.2010 р. № 202</p>	<p>Подано штатний розпис для різних типів закладів позашкільної освіти.</p>
<p>Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання від 01.10.2010 р. № 912</p>	<p>Розкрито перспективи та проміжні результати запровадження інклюзивного навчання.</p>
<p>Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників від 06.10.2010 р. № 930</p>	<p>Визначено вимоги щодо проходження атестації та присвоєння відповідної кваліфікації.</p>
<p>Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх</p>	<p>Визначено вимоги та перелік об’єктів та закладів для екскурсій</p>

<p>навчальних закладів, затверджені наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 р. №1243</p>	
<p>Внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 31.10.2012 р. № 1230 «Про затвердження Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів» щодо умов введення для об'єднаних територіальних громад (ОТГ), інклюзивного навчання у закладах позашкільної освіти.</p>	<p>Забезпечення соціального захисту усіх учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти.</p>
<p>Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах від 16.06.15 року № 641</p>	<p>Визначає місце позашкільної освіти в системі національно-патріотичного виховання та окреслює завдання та перспективи розвитку.</p>
<p>Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти від 05.08.2016 №948</p>	<p>Визначено мету та завдання початкової загальної освіти.</p>
<p>Про затвердження <i>Концепції розвитку педагогічної освіти</i> від 16 липня 2018 р. № 776.</p>	<p>Визначає шляхи та етапи розвитку педагогічної освіти.</p>

Наказ МОН від 08 червня 2018 р. “Про затвердження Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти” (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05 жовтня 2018 р. № 1132/32584)	Визначено структуру та алгоритм функціонування бази.
Про затвердження плану впровадження Концепції розвитку педагогічної освіти від 03.01.2019р. № 7	Визначає шляхи та етапи розвитку педагогічної освіти.
Про проведення навчання, підвищення кваліфікації та перевірки знань посадових осіб з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності від 01.02.2019р. № 114	Визначає вимоги та етапи навчання, підвищення кваліфікації та перевірки знань посадових осіб з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності
Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 н.р. №119-498 від 05,08,2019	Розкрито сутність навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти.
Накази Міністерства культури України	
Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) від 06.08.2001 № 523	Визначає структуру, штатний розпис та інші нормативи щодо діяльності початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад.
Класифікатор професій ДК 003:2010 від 28.07.2010 р. № 327	Додано посаду асистента вчителя
Листи Міністерства освіти і науки України Розтлумачують відповідні теми.	

Лист НЕНЦУМ від 28.02.2017 № 49 «Інструктивно-методичний лист щодо питання співпраці між опорними школами та позашкільними навчальними закладами в умовах реформування освіти України»
Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 09.08.2012 р. №1/9-557 «Щодо методичних рекомендацій із громадянської освіти та виховання»
Лист Про підтримку позашкільної освіти та збереження мережі позашкільних закладів від 22.10.2014 р. № 1/9-547
Лист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОНУ від 28.03.2014 № 69
Про навчальні програми з позашкільної освіти” від 19.08.2014 № _1/9-417
Лист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОНУ від 22.09.2014 № 160
Лист ІМЗО від 13.07.2017 № 21.1/10-1410 «Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 н. р
Лист МОН України №1/9-413 від 27.07.2017 “Про деякі питання щодо організації виховної роботи у навчальних закладах у 2017/2018 н.р.
Лист МОН України від 04.08.2017 № 1/9-429 “Про використання у 2017/2018 навчальному році навчальних програм з позашкільної освіти
Лист НЕНЦУМ від 09.08.2017 № 156 «Організація та зміст освітнього процесу в позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування у 2017/2018 навчальному році, додатки.
Лист ІМЗО від 19.07.2018 № 22.1/10-2573 “Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти на 2018/2019 навчальний рік
Про навчальні програми та навчальну літературу з позашкільної освіти, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в закладах позашкільної освіти в 2018/2019 навчальному році
Методичні рекомендації з питань організації освітнього процесу в 2019-2020 н.р.

Таким чином, створена в Україні сучасна нормативно-правова база позашкільної освіти, яка постійно оновлюється та вдосконалюється, є основою забезпечення її сталого функціонування і розвитку та визнання позашкільної освіти як соціально важливої ланки загальної системи освіти в державі.

Отже сучасні заклади загальної та позашкільної освіти мають на меті створення сприятливих умов для успішної самореалізації та розвитку кожної дитини з урахуванням її індивідуальних запитів та інтересів. Мінливі тенденції сучасності висувають нові вимоги до організації та проведення позакласної та позашкільної роботи, яка має бути спрямована не тільки на організацію діяльності дітей та підлітків під час дозвілля, а й озброєння їх необхідними навичками для подальшої успішної соціалізації.

1.2. Алгоритм організації інклюзивного освітнього середовища у закладі позашкільної освіти

Перед Новою українською школою стоїть завдання успішно впровадити інклюзію в усі загальноосвітні заклади України з метою збільшення ступеня участі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у соціальному житті та ліквідації їх соціальної ізоляції. Освітній процес у загальноосвітніх навчальних закладах відбувається в процесі урочної, позаурочної та позашкільної діяльності. З метою забезпечення їх основного права на освіту навчатися за місцем проживання та в умовах загальноосвітнього закладу це стосується організації й **позаурочної та позашкільної діяльності** таких дітей.

Потенціал позаурочної діяльності для формування, корекції та розвитку особистості дітей, які не обмежені продовженням шкільних дисциплін важко переоцінити. Отже, педагоги повинні уміти системно визначати та використовувати різноманітні методи і форми для організації позаурочної та позашкільної діяльності, активно вивчати інтереси дітей та навчити їх самостійної організації своєї діяльності та дозвілля.

Таким чином, в умовах сьогодення загальноосвітні навчальні заклади повинні забезпечувати найбільш сприятливі умови для самореалізації та розвитку кожної дитини, враховувати її індивідуальні інтереси та запити, водночас, активно стимулювати внутрішні потреби у пізнанні та вдосконаленні себе.

Позаурочна діяльність – це освітня діяльність, яка здійснюється у формах відмінних від урочної і спрямована на досягнення планованих результатів загальноосвітньої програми з урахуванням індивідуальних відмінностей та нахилів здобувачів освіти.

XXI століття висуває нові вимоги до організації та проведення позаурочної та позашкільної роботи, яка спрямована на організацію дозвілля дітей та підлітків. Педагогу необхідно ці вимоги враховувати та вносити інновації в позаурочну роботу та позашкільну освіту. Водночас наукова спільнота вбачає у позаурочній діяльності можливість для розширення і поглиблення набутих на уроках знань, опанування нових та зміцнення набутих вмінь та навичок, розвитку здібності дітей, задоволення їх різнобічних інтересів у процесі цікавої, переважно суспільно-корисної діяльності.

Таким чином, позаурочна діяльність є логічним продовженням теоретичного та практичного матеріалу, який діти розпочали вивчати на уроці. Отже, чим досконалішими будуть методи викладання інформації, тим активнішими будуть учні під час уроку. І як наслідок, ця активність переросте у зацікавленість щодо отримання нової інформації уже в процесі спеціально організованої пізнавальної діяльності у гуртковій роботі, об'єднаннях аматорів, громадських організаціях, наукових товариствах, які і представляють позаурочну та позашкільну роботу. Позаурочна діяльність охоплює роботу в позаурочний час і спрямована на забезпечення потреб особистості у творчій самостійній діяльності за інтересами, стимулювання її творчого самовдосконалення та задоволення потреб дітей і молоді у професійному самовизначенні за здібностями.

Адміністрацією школи та педагогічним колективом створюється система освітньої роботи, структура якої забезпечує реалізацію завдань всіх її напрямів.

Позаурочна діяльність включає комплекс навчально-виховних заходів, спрямованих на реалізацію тих чи інших освітніх цілей і завдань. На базі школи організовується діяльність гурткової, спортивної, художньо-естетичної роботи тощо, яка сприяє розвитку і самовизначенню особистості.

Позаурочна діяльність у початковій школі дозволяє вирішити ряд важливих завдань:

- адаптація дитини в шкільному середовищі;
- оптимізація навчального навантаження учнів;
- поліпшення умов для розвитку дитини;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Очевидні переваги у використанні позаурочної діяльності для закріплення та практичного використання окремих аспектів змісту програм навчальних предметів, курсів. Діти самі обирають, чим вони будуть займатися в цей час. Наприклад, це можуть бути творчі заняття в гуртках, спортивні секції, художня творчість, дитячий театр, екскурсії та відвідування музеїв і виставок, виконання навчальних проектів та дослідницька діяльність.

Відмінні особливості позаурочної діяльності:

- добровільність участі;
- можливість вибору дітьми форми своєї участі;
- активність і самостійність;
- особистісна значущість діяльності, творчість;
- особистісна орієнтованість роботи педагога;
- опора на ціннісні відносини;
- співпраця однолітків і представників різних віків;
- системність, що припускає вибір методів, форм, засобів організації.

Керована і планомірна виховна робота **у позаурочний час** є запорукою успішності виховного процесу і дає позитивні результати у рівні вихованості учнів, згуртованості класів, школи, зростанні творчої віддачі педагогів.

Позашкільний навчальний заклад здійснює навчання і виховання громадян у позаурочний та позанавчальний час. Законодавство в сфері освіти визначає сутність позашкільної освіти як сукупність знань, умінь і навичок, що

отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у вільний від навчання час. Тобто позашкільна освітня діяльність здійснюється позашкільним навчальним закладом та розглядається як процес надання знань, формування вмінь і навичок із різних напрямів позашкільної освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи.

Сучасна педагогічна спільнота розглядає процес отримання освітніх послуг здобувачами освіти в позашкільних навчальних закладах не як додаток до навчально-виховної діяльності загальноосвітнього закладу, а як самостійний і самоцінний вид якісного навчання та виховання особистості. Водночас незаперечним є факт, що підвищення рівня шкільної освіти, неодмінно знайде своє відображення у значному розширенні спектру освітніх інтересів, уподобань та запитів дітей, які загальноосвітня школа не має можливості задовольнити повною мірою. Таким чином, система позаурочної роботи та позашкільних закладів стає відповідальною за забезпечення потреб дітей в опануванні системою додаткових науково обґрунтованих, логічно поєднаних знань, формування світогляду та культури особистості, розвитку її здібностей і талантів у вільний від навчання час.

Отже, позаурочна та позашкільна робота спрямована на розширення й поглиблення їхніх знань, умінь і навичок; забезпечення потреб дитини у творчій та самостійній діяльності на основі чіткого врахування їхніх запитів. Вона охоплює всю навчально-виховну роботу та передбачає стимулювання творчого самовдосконалення особистості школяра, максимально повне задоволення потреб дітей у самовизначенні, відповідно до їх здібностей, запитів та інтересів. Позаурочна робота є багатогранною за своєю тематикою та напрямками. Приймаючи участь у ній, діти мають змогу на свій розсуд обирати той вид діяльності, який їм найбільше імпонує та максимально спрямований на задоволення їхніх освітніх, пізнавальних, виховних, культурних та інших потреб і прагнень.

До основних завдань позаурочної та позашкільної роботи зазвичай відносять:

- виховання громадянина України, поваги до прав і свобод людини, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії;
- вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів;
- виховання у вихованців, учнів і слухачів шанобливою ставлення до родини та людей похилого віку;
- створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів;
- формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки;
- задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти;
- задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації;
- пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів;
- вдосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту;
- організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень;
- виховання в учасників навчально-виховного процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих;
- формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів;
- здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи.

Провідною та значущою особливістю позаурочної та позашкільної роботи можна вважати той факт, що вона здійснюється добровільно, без примусу з боку суспільства щодо очікуваних результатів навчання. У своїй практичній діяльності педагог організовує цю діяльність, має брати до уваги той факт, що

учні, які навчаються у загальноосвітній школі I ступеню (початкова школа) не можуть адекватно оцінити свої можливості. Тут на допомогу мають прийти, насамперед, учителі-класоводи та батьки, які у тактовній та делікатній формі допоможуть молодшим школярам впоратися із вибором напряму позаурочної діяльності. Вважаємо, що з огляду на те, що позаурочна діяльність посідає суттєву роль у розвитку здібностей дітей, педагоги мають докласти зусилля, щоб мотивувати дітей та цікаво організувати її.

Адже саме позаурочні та позашкільні заходи сприяють розвитку творчого мислення дітей, спонукають їхню пізнавальну діяльність, розвивають прагнення до самовдосконалення. Педагог має виходити з того, що всі позаурочні справи, до яких залучаються учні, повинні бути, насамперед, корисними і потрібними для них та безпосередньо формувати свідому поведінку особистості.

Основною формою організованої навчально-виховної діяльності в позашкільних навчальних закладах, поряд з інноваційними формами, залишаються заняття в гуртках. Отже, саме гуртки посідають провідну роль у позакласній та позашкільній роботі. Тому доцільно зосередити головну увагу на висвітленні дефініції «гурток».

Закон України «Про позашкільну освіту» визначає гурток як «об'єднання учнів одного або різного віку, зацікавлених у додатковому отриманні знань». Ми розглядаємо поняття «гурток» як організацію осіб одного або різного віку, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять, зацікавлених у додатковому отриманні знань.

Сучасна педагогічна думка стоїть на позиціях, що поділ дітей у гуртки і клуби повинен бути добровільним, з правом виходу із них будь-коли. Проте, і в гуртках, і в клубах повинна бути дисципліна, не можна припускати плинності складу, адже тоді зупиниться поступ у роботі. Цінність гурткової роботи полягає в тому, що кожен може протягом тривалого часу випробувати свої здібності, задатки, пробувати в конкретній справі свої схильності, знайти улюблений вид діяльності.

Можна узагальнити, що **гурткова робота** спрямована на певний вид навчальної та практичної діяльності і передбачає спільність дітей, об'єднаних значущою для них метою, де максимально повно забезпечуються належні умови для реалізації інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, відбувається процес соціалізації через адаптацію до умов реального життя, а також здійснюється реалізація творчого потенціалу в галузі позашкільної освіти. Педагогічна цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона, в основному, зорієнтована на системне розв'язання проблеми організації вільного часу й дозвілля дітей та підлітків і задовольняє їх різноманітні інтереси, активізуючи пізнавальну діяльність школярів.

Отже, **гурток** розглядається як *основна традиційна форма реалізації змісту позаурочної роботи та позашкільної освіти і виховання учнів у нашій країні. Зазвичай гуртки організуються для поглибленого вивчення цікавого для дітей теоретичного чи практичного матеріалу, розкриттю їх задатків і нахилів, талантів та обдарувань, задоволення потреб учнів у професійному самовизначенні.*

Як показує практика, значна кількість гуртків була організована педагогами у процесі вивчення окремого навчального предмету чи їх сукупності. Підтвердженням цьому слугують нормативні документи, які доводять, що гуртки, зазвичай, організуються внаслідок поглиблення інтегрованих курсів у межах навчальних програм, затверджених МОН України чи адаптованих навчальних програм.

Обираючи гурток як форму позаурочної роботи, слід оцінити її навчально-виховне значення з позицій мети, завдань та функцій.

Мета гурткової роботи – розширити та поглибити знання, здобуті на уроках, задовольнити потребу й цікавість дитини до певного виду діяльності, створити максимально комфортні умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей і учнівської молоді у вільний від навчання час, що охоплює задоволення їх освітніх потреб та підготовку дітей до майбутнього життя.

Основні **завдання** гурткової роботи спрямовані на:

- поглиблення та розширення кругозору учнів;
- прищеплення практичних умінь і навичок;
- задоволення їхніх пізнавальних запитів та інтересів;
- розвиток творчих здібностей дітей;
- формування практичних умінь і навичок;
- сприяння в організації ефективного та неконфліктного спілкування дітей різного віку між собою;
- залучення дітей до суспільно корисної роботи;
- виховання поваги до Конституції, прав, свобод громадянина;
- виховання шанобливого ставлення до родини, людей похилого віку.

Відзначимо, що мета та завдання гурткової роботи, головним чином, визначають *функції*. До найбільш вагомих функцій віднесено: розвивальну, навчальну, виховну. Зокрема, суттєву роль відіграє у гуртковій роботі *розвивальна* функція. Ця функція полягає у виявленні і розвитку в учнів їх індивідуальних здібностей, схильностей та інтересів. В основному, вона проявляється під час включення дітей у відповідну практичну навчально-пізнавальну діяльність. До прикладу, тих учнів, яким притаманні артистичні здібності, доцільно запросити до участі в театральному гуртку.

Наш власний практичний досвід дає підстави для констатації того, що *навчальна* функція слугує доволі ефективним засобом диференціації навчання і виховання. Вона реалізується на основі максимально повного збереження єдиного і обов'язкового навчального плану. Саме навчальна функція сприяє успішному набуванню учнями додаткових теоретичних знань, а також формуванню у них умінь і навичок практичної та творчої діяльності у конкретному напрямі відповідно до їхніх здібностей та інтересів.

У свою чергу *виховна* функція прищеплює інтерес дітям до обрання різноманітних професій, вивчення народної творчості. Виховна функція полягає також у вихованні свідомості дітей, формуванні у них позитивних рис характеру. Гурткова робота може компенсувати виховні недоліки, які важко усунути у процесі навчальної діяльності через її велику насиченість обов'язковими заняттями. Приймаючи участь у різноманітних гуртках, діти

мають змогу виховати та сформувати особистісні якості, які допоможуть їм максимально реалізувати свій особистісний потенціал.

Гурткова робота нерозривно пов'язана з освітнім процесом, який здійснюється на уроках, а тому вона має спиратися на теоретичні знання і практичні уміння та навички, які учні вже здобули під час навчання у закладі освіти, але не повинна спрямовуватися на досягнення очікуваних загальноосвітніх результатів навчання. Така особливість повною мірою, надає діяльності гуртка гнучкості та дозволяє краще враховувати прагнення кожної дитини, яка відвідує заняття.

Отже, залучення учнів до гурткової роботи позитивно впливає на поглиблення теоретичних знань в обраній сфері, розвиває їх творчі здібності, виховує почуття краси та стимулює розвиток естетичних смаків і вподобань. Активна участь дітей у предметних гуртках суттєво полегшує сприйняття та засвоєння теоретичного матеріалу, розширює пізнавальну інформацію.

У методологічному контексті організації інклюзії у процесі гурткової роботи провідне місце посідають два аспекти. По-перше, це вибір та впровадження основоположних принципів у якості нормативних вимог діяльності гуртка. По-друге, це вибір методів, на які необхідно зробити головний акцент, щоб організувати якісну та ефективну діяльність гуртка. Педагог, що є керівником гуртка, повинен чітко усвідомлювати головні дидактичні завдання та виважено підходи до вибору найбільш адекватних принципів організації гурткової діяльності. Для їх ефективного відбору він має використовувати розуміння принципів як нормативних вимог до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил і норм та впливають із його закономірностей.

Вважаємо, що для ефективної реалізації гурткової діяльності педагогові доцільно зробити акцент на таких принципах, як:

- 1) Принцип добровільності вибору учнями тих чи інших форм і конкретного змісту позакласної та позашкільної роботи на основі врахування інтересів вихованців.
- 2) Принцип масовості позакласної та позашкільної роботи.

- 3) Принцип принцип науковості та доступності.
- 4) Принцип практичної спрямованості та систематичності і наступності.
- 5) Принцип природо- та культуровідповідності.
- 6) Принцип опори на самостійність, індивідуальність та прояв ініціативи учнів у проведенні масових позакласних та позашкільних заходів.
- 7) Принцип суспільно-корисної спрямованості та творчого характеру різних видів позакласної та позашкільної роботи.
- 8) Принцип гуманізму і демократизму.

Як показує наш особистий досвід виокремленні принципи мають суттєвий вплив на якість організації гурткової роботи, тому доцільно коротко проаналізувати їх сутність.

Принцип добровільності вибору учнями тих чи інших форм і конкретного змісту позакласної та позашкільної роботи на основі врахування інтересів вихованців полягає в тому, що кожен учень приходить на заняття за власним бажанням. Цей принцип має свою особливість: учень, який сам визначив свою участь в тому чи іншому виді позакласної діяльності, бере на себе добровільне зобов'язання, що вимагає від нього додаткових зусиль. На жаль, іноді в школах спостерігається «затягування» дітей в гуртки: учні ходять на заняття заради оцінки, а вчителі отримують потрібний рівень відвідування. Але кількість не обов'язково перейде в якість, тому краще обмежити кількість учасників, але за умови вищої якості знань останніх.

Принцип масовості позакласної та позашкільної роботи передбачає наявність певної кількості дітей (відповідно до нормативних документів середня наповнюваність становить, як правило, 10-15 вихованців) зменшення якої негативно впливає на процес функціонування гуртка.

Принцип принцип науковості та доступності базується на виваженості та доречності усіх педагогічних дій щодо вибору практичних механізмів реалізації гурткової діяльності. Це обумовлено тим, що процес позашкільної освіти має відбуватися на основі науково визначених і обґрунтованих напрямів та методів навчання і виховання, відборі науково достовірних фактів, прийомів діяльності, що відповідають потребам особистості і суспільства згідно із

сучасними вимогами. Цей принцип спрямований на необхідність прогнозування високого рівня досягнень учнів.

Навчальний матеріал, який викладається в процесі занять, має відповідати ustalеним теоретичним та практичним положенням у науці, техніці, технологіях і при цьому бути доступним для розуміння, з урахуванням рівня загальноосвітньої та трудової підготовки. Наукова обґрунтованість педагогічних впливів, в межах цього принципу, відіграє важливу роль у виробленні конкретних механізмів стимулювання пізнавальної активності та мотивування школярів до участі у позакласній роботі.

Принцип практичної спрямованості та систематичності і наступності зумовлюється необхідністю постійного впровадження педагогічних інновацій. Практична спрямованість гурткової роботи передбачає необхідність узгодженості між теорією, яку вивчають школярі у загальноосвітньому закладі, та практичною діяльністю, яка здійснюється у груповій діяльності. Вважаємо, що неможливо досягнути позитивних результатів, не враховуючи тих практичних вимог, які ставляться до діяльності гуртків. Отже, під час проведення теоретичних занять гуртка необхідно націлювали учнів на практичне застосування цих знань у реальних умовах. Цей принцип, в основному, спрямований на формування в дітей практичних умінь застосовувати набуті знання та переводити їх у навички.

Дотримання систематичності забезпечує в організації роботи її плановість, виключає прояв випадкових заходів, передбачає ускладнення змісту, форм і засобів роботи з урахуванням особливостей дітей.

А наступність в позашкільній освіті передбачає здійснення спільними зусиллями всіх складових системи освіти і сім'єю процесу навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час. Адже наступність у навчанні та вихованні дає можливість установити взаємозв'язки між поняттями, вміннями, навичками, сприяє узгодженню між собою етапів, ступенів та ланок навчально-виховного процесу, тобто певним чином упорядковує змістовий та процесуальний аспекти освіта і виховання.

Послідовність та наступність змісту позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах має забезпечуватися єдністю всіх ланок освіти та педагогічного впливу на вихованців з боку педагогів і вихователів, сім'ї та громадськості, а також підпорядкуванням загальним навчально-виховним завданням. Такий підхід відповідає завданням позашкільної освіти.

Принцип природо- та культуровідповідності вимагає врахування того, що основним об'єктом навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі є конкретна дитина, отже принцип повинен здійснюватися в конкретному підході до кожного учня. Потребують уваги вікові, фізіологічні, психологічні та індивідуальні особливості дитини. Також важливим є стимулювання її активності, розкриття творчої індивідуальності, інтересів у різних видах діяльності. Якщо в процесі навчання і виховання не зважати на природні особливості дітей, це призводить до втрати задатків і нахилів учнів, їх талантів, гальмування процесів становлення особистості.

Принцип природовідповідності у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів передбачає виховання в людині людини, розвиток того, що закладено в кожную дитину природою. Діти народжуються різними, і не можна примушувати їх бути однаковими за допомогою уніфікованих засобів. Ніхто не має права порушувати об'єктивні закони світотворення.

Гармонізація особистісних і міжнаціональних відносин відповідно до принципу культуровідповідності засобами позашкільної роботи найефективніше відбувається за максимального врахування національної специфіки та інтернаціоналізації самосвідомості особистості. Реалізація цього принципу передбачає розкриття змісту занять у взаємозв'язку з основами знань про історичні шляхи розвитку рідного народу, що створюватиме умови для виховання високоморальної, духовної особистості, відповідального громадянина своєї держави.

Формування національної свідомості в межах цього принципу відображається в залученні учнів до народних національних промислів, декоративно-ужиткового та прикладного мистецтва; ознайомленні з історією

народу, традиціями, обрядами, особливостями природи рідного краю; вихованні любові до рідної землі та рідної мови тощо.

Принцип опори на самостійність, індивідуальність та прояв ініціативи учнів у проведенні масових позакласних та позашкільних заходів під час організації гурткової роботи з дітьми у позаурочний час обумовлений тим, що самостійність, індивідуальність та активність це обов'язкові умови досягнення успіху будь-якої діяльності. Врахування індивідуальності дозволяє керівнику гуртка максимально повно врахувати усі особистісні якості учнів (рівень теоретичних знань учнів (успішність), сформованість мотиваційної сфери, розвиток індивідуально-психологічних якостей).

На основі принципу індивідуального підходу педагог має змогу запропонувати кожному гуртківцю конкретні форми та методи роботи, які сприятимуть підвищенню його пізнавальної активності. Індивідуальний підхід допоможе надати цільову допомогу кожному школяреві, у залежності від тих потреб, які у нього були виявлені, а також максимально допомогти дітям у реалізації очікувань, з якими вони прийшли на гурток.

Активність є передумовою формування внутрішньої мотивації та сприяє усвідомленості цілей пізнавальної діяльності членів гуртка. Принцип активності базується на: пізнавальній активності школярів, які прийшли у гуртки розширити свій кругозір; практичній активності, що зумовлює переведення вже отриманих під час навчання у загальноосвітніх закладах теоретичних знань у практичні уміння та навички.

Принцип суспільно-корисної спрямованості та творчого характеру різних видів позакласної та позашкільної роботи становить визначальну складову виховного та мотиваційного компонентів роботи з дітьми.

Принцип гуманізму і демократизму Спільна діяльність усіх суб'єктів гуртка (керівника гуртка та учнів) передбачає взаєморозуміння та гуманізм, а тому вибір *принципу гуманізму і демократизму* є цілком виправданим. Цей принцип покликаний забезпечити свободу і можливість вибору улюбленої діяльності, демократичний спосіб набуття знань, творчих умінь та навичок,

побудову взаємин педагога і вихованця на основі добровільності, мінімуму регламентованості, максимуму взаємної симпатії і довір'я.

Демократичність у взаємовідносинах вихованців між собою, а також стосунків із вихователями і дорослими найдоцільніше формувати на основі спільних інтересів. Він передбачає дотримання моральних норм та суб'єкт-суб'єктного підходу. Причому усі суб'єкти повинні ставитися один до одного з повагою на основі емпатійності та толерантності.

Гуманізація впливає, насамперед, із провідного принципу організації гурткової діяльності з дітьми, яка передбачає добровільну участь школярів. У свою чергу, демократичні підходи до організації гурткової роботи тісно пов'язані з утвердженням дитини як найвищої соціальної цінності та передбачають самовираження школярів через участь у гуртку. На основі принципу гуманізму та демократизму учні мають можливість максимально розкрити усі свої потенційні можливості та задатки.

Виходячи з означених принципів позаурочна діяльність та позашкільна освіта повинні розглядатися як безперервний процес, що не має фіксованих часових орієнтирів. У цьому контексті доцільно здійснювати послідовні переходи з однієї стадії у другу. Педагог, який займається організацією позакласної та позашкільної роботи, повинен робити основний акцент на створення сприятливих умов для творчого проведення дітьми дозвілля, а також формувати у них потребу в подальшому творчому сприйнятті світу та активній відпочинковій діяльності. Врахування наведених фактів дозволяє віднести до основних завдань позаурочної та позашкільної роботи наступні:

- сприяння творчій спрямованості особистості;
- розвиток творчих рис характеру та сприяння становленню творчої самосвідомості, розвитку творчих якостей інтелекту, постійному зростанню потенціалу творчої діяльності;
- формування психічних якостей творчої особистості, вихованню у дітей та підлітків здатності до творчого спілкування тощо.

Отже, організовуючи гурткову роботу, педагог має враховувати принципи, завдання та методи. Якість гурткової діяльності значною мірою

визначається тими методами, яким педагог надає перевагу у своїй практичній діяльності. Вибір методів гурткової роботи перебуває у безпосередній залежності від того, яку мету переслідує керівник гуртка, а також від того, які практичні завдання поставлені ним у ході діяльності.

Насамперед відзначимо, що методи передбачають сукупність способів залучення учнів, які є членами гуртків до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на вдосконалення знань, умінь та навичок. Методи, які будуть обрані для організації гурткової роботи з дітьми, базуються на чіткій системі послідовних способів взаємопов'язаної практичної діяльності керівника гуртка і дітей, що спрямована на досягнення поставлених завдань, завдяки якій школярі засвоюють знання, уміння, навички та можуть активно розвивати усі свої пізнавальні здібності. Методи спрямовані на забезпечення взаємозв'язку пізнавальної та практичної діяльності дітей, тому вони мають як освітнє, так і виховне значення.

За визначенням **інклюзивне навчання в закладах позашкільної освіти** – це освітня технологія, яка продовжує навчання й виховання та корекційно-розвивальну роботу з дитиною, яка має особливі освітні потреби, і де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу.

Заклади позашкільної освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи та інші організаційні форми для навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Прослідкувати організацію інклюзивної групи у закладі позашкільної освіти можна за наступним алгоритмом. Цей алгоритм складено відповідно до нормативних документів, про які йдеться у п. 1.1.

Потрапляння дитини з особливими освітніми потребами у заклад позашкільної освіти (ЗПО) відбувається таким чином:

1. Батьки або особи, які їх замінюють, приходять у ЗПО із **заявою про зарахування їх дитини.**

2. Батьки або особи, які їх замінюють, **приходять в інклюзивно-ресурсний центр для проходження комплексної оцінки розвитку дитини.**

При цьому їм рекомендують заняття, які найбільш доцільні і відповідатимуть індивідуальним можливостям особливої дитини і сприятимуть її всебічному розвитку.

3. Батьки або особи, які їх замінюють, приносять **копію висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку їх дитини.**

4. Керівник закладу видає **Наказ про утворення інклюзивної групи.**

Упродовж часу, доки відбувається комплексна оцінка розвитку дитини в ІРЦ, у ЗПО відбувається утворення інклюзивної групи або іншої організаційної форми навчання та підготовка **інклюзивного освітнього середовища** до включення дитини з ООП в освітній простір. *(Група вважається інклюзивною, якщо в ній навчається не менше одного здобувача позашкільної освіти з особливими освітніми потребами. У разі вибуття з будь-яких причин здобувача позашкільної освіти з особливими освітніми потребами з інклюзивної групи та відсутності інших осіб з особливими освітніми потребами в цій групі припинення роботи інклюзивної групи здійснюється на підставі наказу керівника закладу позашкільної освіти).*

Інклюзивне освітнє середовище (ІОС) у закладах позашкільної освіти – це простір соціалізації дітей з різними можливостями й особливостями, який складається з таких компонентів: **просторово-предметний, комунікативно-організаційний і змістовно-методичний.** Всі вони є надзвичайно важливі у процесі соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

Просторово-предметний компонент включає: матеріальні можливості установи – доступна (безбар'єрна) архітектурно-просторова організація; забезпеченість сучасними засобами та системами, що відповідають освітнім потребам дітей.

Комунікативно-організаційний компонент включає: особистісну і професійну готовність педагогів до роботи в змішаній (інтегрованій) групі; сприятливий психологічний клімат у колективі; управління командною діяльністю фахівців.

Змістовно-методичний компонент включає адаптований індивідуальний

маршрут розвитку дитини; варіативність і гнучкість освітньо-виховних технологій, методів, форм і засобів.

Зарахування дитини з особливими освітніми потребами в освітній простір позашкільного закладу відбувається після заяви батьків і надання ними певних документів, а саме: копія висновку ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, за потреби – Індивідуальна програма реабілітації для дітей з інвалідністю.

Організаторами **інклюзивно освітнього середовища** зазвичай виступають керівник закладу, команда супроводу та батьки.

АЛГОРИТМ ДІЙ

Керівник закладу	Батьки	Керівник гуртка
<p>1. Готує заклад для безперешкодного доступу до будівлі згідно архітектурної доступності та принципів універсального дизайну та відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази.</p> <p>2. Забезпечує створення адаптацій і модифікацій як фізичного середовища, так і навчального матеріалу.</p> <p>3. Приймає заяву від батьків або законного представника дитини), в якій зазначається</p>	<p>1. Допомагають обрати гурток дитині.</p> <p>2. Отримують висновок інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ).</p> <p>3. За необхідності надають медичну довідку.</p> <p>4. Подають заяву керівнику позашкільного закладу, в якій зазначають необхідність утворення інклюзивної групи (копія висновку ІРЦ та медична довідка (за необхідністю) додаються.</p> <p>5. Долучаються до створення індивідуальної програми розвитку</p>	<p>1. Проводить ознайомлення з дитиною.</p> <p>2. Визначає слабкі та сильні сторони дитини.</p>

<p>необхідність утворення інклюзивної групи за умови подання копії висновку ІРЦ.</p> <p>4. Порушує клопотання щодо утворення інклюзивної групи та врахування фінансування (не менше одного здобувача позашкільної освіти з ООП).</p> <p>5. Створює команду супроводу, яка складає ІПР.</p> <p>6. Видає Наказ про перелік осіб.</p>	<p>дитини (ІПР).</p> <p>б. Один з батьків може бути асистентом дитини офіційно.</p>	
--	---	--

Отже провідного значення в організації інклюзивного позаурочної та позашкільної діяльності набувають різноманітні підходи. Серед них: *індивідуально-особистісний, комплексний та системний*. Вони реалізуються через задоволення різноманітних інтересів та потреб дітей, розвиток їх творчих здібностей, організацію дозвілля. У процесі занять у вільний від навчання час, відповідно до своїх талантів та нахилів, діти отримують різнобічні знання та розвивають уміння в різних сферах техніки, культури та спорту шляхом впливу на всі сторони особистості учня з метою всебічного та гармонійного його розвитку. У цьому специфіка та перевага позашкільної освіти, яка може задовольнити індивідуальні потреби кожного вихованця, розвивати його розумні потреби шляхом поєднання всіх напрямів виховання, зокрема трудового, розумового, морального, естетичного, правового, екологічного, економічного, духовного, фізичного, сенсорного тощо. Врахування їх

взаємопроникнення підсилює виховний процес у позашкільних навчальних закладах, робить його більш ефективним.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ООСВІТИ

Реалізацію державної політики України у сфері позашкільної освіти здійснюють різні соціальні інституції. Вони систематизовані та характеризуються багаторівневістю і розгалуженістю. В основі систематизації лежать три основні рівні: національний, регіональний та місцевий.

На першому, національному, рівні здійснюється формування державної політики у сфері позашкільної освіти, що відображена в законах, указах, постановах, розпорядженнях, програмах, статутах та інших нормативних документах. Ці питання належать до компетенції Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також різних міністерств, відомств, комітетів, комісій.

Серед міністерств безпосередньо вирішенням питань позашкільної освіти займаються Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України та ін.

Важливу роль на цьому рівні також відіграють державні заклади позашкільної освіти України, які здійснюють формування державної політики за напрямками позашкільної освіти і безпосередньо підпорядковані Міністерству освіти і науки України, а саме: Національний еколого-натуралістичний центр, Національний центр «Мала академія наук», Український державний центр позашкільної освіти, Український державний центр туризму і краєзнавства.

У науковому забезпеченні позашкільної освіти серед відомств вагома роль належить Національній академії педагогічних наук України. Провідну роль на національному рівні у питанні кадрового забезпечення позашкільної освіти відіграють заклади вищої освіти. Серед них, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, де відкрита і успішно функціонує

кафедра позашкільної освіти, створена науково-дослідна лабораторія теорії і методики позашкільної освіти тощо.

У счасних умовах формування громадянського суспільства жодна реформа чи інновація не відбувається без активної участі громадських об'єднань, таких як Міжнародна асоціація позашкільної освіти (МАПО), метою діяльності якої є реалізація законних прав та захист духовних, соціальних, економічних, наукових, освітніх, національно-культурних та інших законних інтересів громадян у сфері позашкільної освіти, організації вільного часу.

На другому, регіональному, рівні, здійснюється координація питань державної політики у сфері позашкільної освіти. На цьому рівні вирішення цих питань належить до компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, в підпорядкуванні яких знаходяться управління, відділи та інші структурні підрозділи, що безпосередньо здійснюють координацію у сфері позашкільної освіти на обласному рівні. Серед них управління освіти і науки, сім'ї молоді та спорту, культури та туризму, центри соціальних служб тощо.

Важливу роль на цьому рівні також мають обласні заклади позашкільної освіти, які в області координують роботу за напрямками позашкільної освіти, а саме: обласні науково-технічні, еколого-натуралістичні, туристсько-краєзнавчі центри, палаци дітей та молоді тощо.

На третьому, місцевому, рівні, відбувається безпосередня реалізація державної політики у сфері позашкільної освіти різними інституціями. Основними серед них є: заклади освіти, заклади культури та мистецтва, заклади фізкультури та спорту, організації, сім'я та ін. Відмітимо, що важливу роль в організації та здійсненні позашкільної освіти мають заклади позашкільної освіти, перелік яких включає їх різні типи.

Розпочаті докорінні зміни в організації навчання дітей з особливими потребами, зокрема, запровадження інклюзивного навчання в заклади позашкільної освіти, привертають все більше уваги науковців і практиків до цих питань і пошук шляхів до їх вирішення.

2.1. Команда психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах позашкільної освіти

Важливою ланкою системи інклюзивного навчання є забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти. Нормативно-правовим підґрунтям слугують Наказ Міністерства і освіти України від 8 червня 2018 р. № 609 Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини в закладі загальної середньої та дошкільної освіти та Постанова Кабінету Міністрів Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 779, де затверджено ПОРЯДОК організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти.

Командний підхід, зорієнтований на виявлення труднощів у роботі закладу та пошуку шляхів його вирішення, допомагає значно підвищити якість навчання і викладання та покращити досягнення дітей. Команда відіграє важливу роль у повноцінному включенні дитини з особливими освітніми потребами, оскільки саме воно виступає об'єднуючим механізмом з одночасним використанням інструментарію інноваційних технологій інклюзивного навчання.

Склад **команди супроводу** особливої дитини визначається відповідно до необхідних послуг та згідно висновку комплексної психолого-педагогічної оцінки її розвитку, яку здійснює інклюзивно-ресурсний центр.

Робота **Команда супроводу** потребує підтримки в основних працівників:

- допомоги у розробленні Індивідуальної програми розвитку;
- проведення додаткових обстежень;
- з'ясування спірних питань;
- методологічний супровід.

Отже, командна діяльність здійснюється **на трьох рівнях:**

- 1) **команда на рівні гуртка/заняття** (керівник гуртка, асистент дитини, батьки);
- 2) **команда на рівні закладу** (об'єднана спільнота закладу, до якої входять різні фахівці: адміністрація, психологи, педагоги, асистенти дитини, логопеди та

3) **команда підтримки** (залучені фахівці та працівники інклюзивно-ресурсних центрів).

Команда супроводу в позашкільному закладі освіти створюється на основі відповідного нормативно-правового забезпечення, яким є Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (Наказ Міністерства і освіти України від 8 червня 2018 р. № 609).

Створення **Команда супроводу** починається з відповідного **наказу**, який видає керівник закладу, на підставі заяви, в якій зазначено про необхідність утворення інклюзивної групи та до якої додано копії документів. **Склад команди** визначається з урахуванням освітніх потреб дитини, які вже вказані у висновку комплексної оцінки дитини інклюзивно-ресурсним центром. Отже, керівник затверджує перелік необхідних фахівців для дитини, зокрема, педагогічних працівників закладу позашкільної освіти, які розробляють індивідуальну програму розвитку здобувача позашкільної освіти.

До **команди супроводу** входять:

- **постійні учасники** (директор/керівник закладу або методист, керівник гуртка, практичний психолог, соціальний педагог, педагог-організатор, асистент дитини, дефектолог, логопед, реабілітолог і батьки дитини з ООП);

- **залучені фахівці** (медичний працівник закладу, лікар, асистент дитини, дефектолог, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та ін..).

Провідною діяльністю **команди супроводу** на рівні гуртка/групи є вирішення **наступних завдань**:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення Індивідуальної програми розвитку (ІПР) для кожної особливої дитини та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення

динаміки розвитку дитини;

- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дитини з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Варто зазначити, що продуктивна діяльність команди пов'язана з виконанням чітко поставлених завдань та потребує певної координації та настанов, які здійснює керівник або особа, на яку покладена ця відповідальність. Команда на рівні гуртка/групи має збиратися не менше ніж раз на місяць. Всі засідання команд заносяться у спеціальний протокол. Спеціально визначеного протоколу засідання немає, тому кожна команда закладу може створити відповідну форму протоколу та заносити туди дані. Важливо додати, що батьки дитини з ООП є повноправними учасниками команди і їх присутність на засіданнях є обов'язковою.

У своїй діяльності **команди супроводу** відіграють важливу роль, оскільки на них покладено багато обов'язків, а саме:

- складають Індивідуальну програму розвитку (ІПР) дитини з ООП упродовж двох тижнів з моменту початку освітнього процесу;
- переглядають ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі позашкільної освіти двічі на рік або частіше у разі потреби;
- розробляють освітній план;
- визначають способи адаптації чи модифікації освітнього середовища та навчального матеріалу відповідно до потенційних можливостей і з урахування індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;
- формують та узгоджують роботу з батьками розклад корекційно-

розвиткових занять, проводять просвітницьку діяльність;

- проводять корекційно-розвиткові заняття згідно ІПР власними силами або за допомогою залучених фахівців з ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у закладі освіти.

Варто зазначити, що працівники ІРЦ у всій цій роботі відіграють досить вагому роль. Оскільки, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12 липня 2017 р. № 545, у пунктах щодо завдань ІРЦ №№ 5, 6, 7, 8 зазначено, що працівники ІРЦ є командою підтримки, оскільки їхня діяльність не обмежується лише діагностичною функцією. Вона включає забезпечення системного кваліфікованого супроводження, зокрема: ведення реєстру закладів освіти, а також реєстру фахівців, які надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами за їх згодою; надання консультацій та взаємодія з педагогічними працівниками закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, з питань організації інклюзивного навчання; надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, батькам або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей організації надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг таким дітям; консультування батьків або законних представників дітей з особливими освітніми потребами стосовно мережі закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, інших закладів освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, та зарахування до цих закладів тощо.

Командна робота у закладі позашкільної освіти супроводжується співпрацею з працівниками ІРЦ. Ця співпраця здійснюється на різних рівнях та у різних напрямках:

- надають додаткові дані про дитину за підсумками комплексної психолого-педагогічної оцінки для більш точної характеристики дитини у процесі складання ІПР;
- визначають належні стратегії та необхідні адаптації і модифікації навчальних програм необхідних для розроблення ІПР;
- надають технічну підтримку і поради щодо ресурсів і матеріалів, які можна задіяти в освітньому процесі;
- розробляють стратегії щодо інтегрування спеціальних підходів у звичайний перебіг заняття та в організації життєдіяльності всієї групи дітей;
- надають консультативну допомогу з питань організації інклюзивного навчання загалом у закладі;
- проводять просвітницьку роботу серед працівників закладу;
- надають методичну допомогу щодо психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП.

Форм командної підтримки може бути декілька. Для першого рівня взаємодії в процесі вирішення завдань актуальною є форма наставництва, яка є досить поширеною. Техніка наставництва у межах підтримки є відносинами, коли більш досвідчений працівник, у даному випадку працівник ІРЦ допомагає менш обізнаному керівнику гуртка чи асистенту дитини, виконати певні завдання, які знаходяться поза межами їх фахової компетенції чи обізнаності. Фахову підтримку працівникам ІРЦ рекомендується здійснювати для надання окремих фахових чи інших питань, які команда на рівні групи чи закладу потребує вирішити. Види наставництва, які можуть використовувати працівники ІРЦ з огляду на сферу застосування, є: індивідуальне; групове; взаємне; зворотне.

Інша форма взаємодії з командами супроводу в контексті є сприяння та допомога з метою полегшення навантаження у ході роботи. Форма взаємодії на цьому рівні має ознаки просвітництва та передбачає роботу з більшою за кількістю учасників групою, такою якою є команда на рівні закладу. Співпраця працівників ІРЦ та команди закладу потребує системної роботи з просвітництва, ознайомлення з новими методиками, інтерпретаціями

діагностичних станів, ознайомлення з методичними розробками тощо. Проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників та консультативно-просвітницької з батьками або законними представниками дітей з ООП щодо особливостей їх навчання і виховання, в тому числі й позаурочного, є основними формами такої співпраці. Робота може проводитися як на рівні закладу, так і з батьківською спільнотою.

Рекомендованими методами сприяння та допомоги, які стимулюють роботу команд, є такі:

- рольові ігри та стимуляції;
- практика презентацій;
- використання фотографій і картинок;
- використання аудіо- та відеозаписів;
- структурування та відбір ідей;
- мозковий штурм;
- можливість дізнатися щось нове.

Отже необхідність та цінність командної роботи та підтримки зумовлюється докорінними змінами у системі освіти та оновлення її філософії на основі дитиноцентризму. Асистент учителя в освітньому процесі значну увагу приділятиме формуванню навичок самообслуговування в шкільному просторі. Фахівець зі спеціальної освіти проводитиме додаткові індивідуальні види роботи з формування, закріплення, повторення та ін. Батьки, які є активними учасниками освітнього процесу, також мають долучатися до формування в дитини максимальної самостійності вдома та сприяти розвитку навчальних здібностей: виконання домашніх завдань, використання додаткових цікавих видів занять.

2.2 Складання Індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами

Згідно з нормативними документами діти з особливими освітніми потребами приходять в інклюзивну групу закладу позашкільної освіти,

пройшовши комплексне оцінювання розвитку в Інклюзивному ресурсному центрі. Висновок ІРЦ — один із документів, що його батьки надають директорові закладу освіти перед тим, як останній разом із власником закладу розпочинають організацію інклюзивного навчання у групі або ж процес її створення.

Коли група вже організовується, інші діти з особливими освітніми потребами можуть також бути прийняті в цю групу. Згідно із законодавством в інклюзивній групі може бути не більше 3-х дітей з ООП.

Роботу безпосередньо з дитиною з ООП проводить педагог і асистент дитини. Індивідуалізацію освітнього процесу забезпечує Індивідуальна програма розвитку.

У ПОРЯДКУ організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти, вказано, що для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу в закладі позашкільної освіти для здобувачів позашкільної освіти з особливими освітніми потребами складається Індивідуальна програма розвитку (ІПР) за формою згідно з додатком до цього Порядку. ІПР складається фахівцями, зокрема педагогічними працівниками закладу позашкільної освіти, у взаємодії принаймні з одним із батьків (законних представників) дитини і безпосередньо самим здобувачем позашкільної освіти з особливими освітніми потребами і відповідно до потреб, зазначених у висновку Інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. Для повнолітніх осіб з інвалідністю індивідуальна програма розвитку розробляється відповідно до потреб, зазначених в індивідуальній програмі реабілітації. ІПР переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Яким чином відбувається індивідуалізація навчання в інклюзивному середовищі позашкільного закладу? По-перше, складається *Індивідуальна програма розвитку дитини (ІПР)*, а це документ, який містить детальну інформацію про дитину і систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план. Він розробляється та реалізується для кожної дитини з порушеннями психофізичного розвитку. *Метою ІПР є*

визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Моніторинг за виконанням визначених цілей покладається на заступника керівника або методиста закладу позашкільної освіти.

Інформацію про особливості розвитку дитини педагоги беруть з висновку ІРЦ і знайомляться з рекомендаціями щодо врахування і задоволення її особливих потреб у процесі навчання та розвитку.

На попередньому етапі вже можлива психолого-педагогічна і корекційно-розвиткова робота з дитиною. Використовуються різні організаційні форми роботи з дитиною з ООП на етапі підготовки освітнього середовища або вивчення особливостей розвитку дитини, що мають бути враховані в освітньому процесі саме цього закладу.

На початковому етапі створення ІПР педагог або інший фахівець, уповноважений командою супроводу, може заповнювати перші розділи ІПР. (таб. 1).

Таблиця 1

Порядок і зміст діяльності команди супроводу на попередньому етапі створення ІПР

етапи	Завдання	Можливі форми	Результат діяльності
	Знайомство з дитиною з ООП	Дитина відвідує ЗЗСО (на деяких предметах, повне відвідування, індивідуальні діагностичні заняття)	Попереднє уявлення про особливості дитини
	Знайомство із сім'єю	Попередня зустріч, спільна з іншими дітьми розвага	Розуміння специфіки сім'ї, попередній план початку навчання

	Організація супроводу дитини на занятті	Засідання команди психолого-педагогічного супроводу	Поглиблення уявлення про дитину та її сім'ю, виявлення потреби у фахівцях певного напрямку, координація роботи основних фахівців, попереднє планування дій для полегшення адаптації дитини в новому середовищі
--	---	---	--

На початковому етапі навчання в інклюзивній групі відбувається вивчення навчальних навичок дитини. Нормативними документами визначено термін – 1 місяць для створення ІПР, тобто за цей час команда психолого-педагогічного супроводу на заняттях вивчає рівень знань можливостей дитини, враховуючи рекомендації ІРЦ.

Наступним етапом є власне складання ІПР. Методист чи уповноважена особа на цьому етапі разом з командою супроводу проводить певну роботу (таб. 2).

Таблиця 2

Порядок і зміст діяльності команди супроводу на діагностичному етапі створення ІПР

Етапи	Завдання	Можливі форми	Результат діяльності
	Збір інформації про дитину	Педагогічна діагностика, спостереження, апробація тих чи інших форм взаємодії з дитиною на гурткових заняттях	Розуміння можливостей дитини і основних проблем у засвоєнні освітньої програми і поведінки, соціальної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу

	Збір інформації про сім'ю	Бесіда, спостереження і оцінювання (особливостей взаємодії батьків і дитини)	Визначення стратегії з вибудовування відносин співпраці та продуктивної взаємодії
	Оцінка «внутрішніх» і «зовнішніх» ресурсів	Самоаналіз, консультування з фахівцями ЗПО	Формулювання запиту до фахівців ЗПО і зовнішніх партнерів — фахівців ІРЦ, методичних кабінетів, громадських організацій

Педагог та за наявності асистент учня (дитини) під час діагностичного етапу індивідуального супроводу дитини починає процес вивчення її індивідуальних особливостей. Основна мета такої діагностики виявити фактори, що зумовлюють труднощі пізнавальної діяльності, спілкування та соціальної адаптації, а також виявити проєктування тих резервів, що їх можна використовувати у корекційно-розвитковій роботі, сильних сторін і труднощів.

У ПОРЯДКУ організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти подано зразок ІПР, в якому є обов'язкові до виконання пункти.

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

ЗДОБУВАЧА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

на 20____/____ навчальний рік

1. Загальні відомості:

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження здобувача позашкільної освіти)

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) батьків або законних представників здобувача позашкільної освіти)

Телефон _____ Адреса проживання _____

Дата вступу до закладу позашкільної освіти _____

Група (клас) _____

2. Відомості про особливості розвитку (стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивна, емоційно-вольова сфери, наявний рівень знань, здібностей, умінь, навичок, особливі освітні потреби тощо)

ЗРАЗОК ЗАПОВНЕННЯ ІПР

Порядковий номер	ата	Зміст	Джерело інформації
1		Особливості розвитку вольової сфери. Потребує допомоги в переходах від однієї діяльності до іншої, відмовляється виконувати завдання, що не заплановані ним самим.	Висновок ІРЦ
2		Особливості розвитку уваги: переважає мимовільна увага, слабка концентрація уваги.	Висновок ІРЦ
3		Труднощі акомодатії, має сидіти у першому ряді.	Довідка від лікаря
4		Порушення граматичної будови мовлення.	Висновок ІРЦ

У дітей з ООП упродовж підготовчого до створення ІПР етапу мають досліджуватися особливості емоційно-вольової сфери, поведінки: чи може сидіти за столом, слідувати фронтальній інструкції, чи відповідає на поставлені запитання, як поводить з навчальними матеріалами, як взаємодіє з іншими

дітьми у процесі виконання завдань, чи вміє критично оцінювати свою роботу тощо;

- *індивідуально-типологічні особливості*: інтереси поза закладом освіти, мотивація до комунікації, рівень розвитку комунікативних здібностей;
- *загальна характеристика діяльності*: темп, працездатність, способи подолання гіперактивності або виснаження.

Крім особистісних успіхів досліджуються успіхи дитини у засвоєнні матеріалу, щоб визначити ступінь необхідної допомоги для занесення в Індивідуальну програму розвитку. Упродовж занять відбувається фіксація успіхів дитини з ООП.

Після етапу попереднього вивчення дитини на засіданні учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини обговорюються результати діагностики, вивчення можливостей дитини та труднощів, що виникають у процесі взаємодії з оточенням, та узагальнюється оцінка сильних і слабких сторін дитини, поточного рівня знань, умінь і навичок та формулювання перспективних цілей у різних сферах розвитку. На цій зустрічі обов'язково мають бути присутні батьки дитини з особливими освітніми потребами. Результати вивчення рівня освітньої компетенції дитини з ООП фіксуються в ІПР у розділі на сторінці «Поточний рівень знань та вмінь». Результати діагностики слід обговорювати у форматі мозкового штурму, щоб колегіально оцінити результати спостережень за дитиною, висловити згоду/незгоду з висновками колег, поставити запитання, узагальнити оцінку, і виробити рекомендації для складання ІПР.

3. Освітня програма, якою користується керівник групи (класу)

(вказати назву програми)

З метою реалізації засад державної політики у сфері позашкільної освіти Міністерство освіти і науки України затвердило Типову освітню програму, яка є основою для розроблення закладами своїх освітніх програм. Навчальна програма з позашкільної освіти як освітній компонент і нормативний документ

визначає організацію освітнього процесу у творчих об'єднаннях відповідного рівня закладів позашкільної освіти для досягнення визначених результатів навчання.

Навчальні програми з позашкільної освіти розробляються із урахуванням положень законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та відповідно до Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433, Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2004 № 651 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.08.2004 за № 1036/9635, типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності можуть використовувати навчальні програми у сфері позашкільної освіти, що затверджені закладами освіти, іншими суб'єктами освітньої діяльності та науковими установами тощо з дозволу розробників на їх використання.

Заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності також мають право використовувати самостійно розроблені навчальні програми у сфері позашкільної освіти, які схвалюються педагогічною радою закладу позашкільної освіти, іншого суб'єкта освітньої діяльності (у разі її наявності) та затверджуються керівником закладу позашкільної освіти, керівником іншого суб'єкта освітньої діяльності або уповноваженою керівником особою.

4. Адаптація та модифікація освітньої програми

Назва адаптації	ак/ ні	Пр имітка
-----------------	-----------	--------------

Пристосування середовища:

доступність

освітлення

рівень шуму

Психолого-педагогічна адаптація:

використання візуального розкладу

збільшення часу на виконання завдань

збільшення обсягу допомоги (демонстрація зразка, нагадування тощо)

руховий режим

використання заохочень

використання засобів концентрації уваги

Адаптація навчального матеріалу:

картки-підказки, картки-інструкції

засоби альтернативної комунікації

Модифікація:

скорочення змісту матеріалу

зниження рівня вимог до виконання завдань

Інше

Якщо дитина не потребує зміни освітньої програми (адаптації або модифікації, частина, де це фіксується залишається не заповненою, дитина навчається за типовою освітньою програмою. Проте, якщо виникає так необхідність, то адаптація і модифікація є одним з найбільш важливих етапів у розробці ІПР дитини.

Під час складання індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації необхідно розробити для облаштування середовища, застосування належних методів, матеріалів, іграшок, обладнання з урахуванням сенсорних та інших потреб дитини.

Адаптація змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність освітнього завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

- пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в групових кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в групі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом);
- адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);
- адаптація матеріалів (навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки підказки, тощо).

Пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення тощо. Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги тощо.

Адаптація навчального матеріалу: адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів тощо.

Завдання щодо адаптації освітньої програми: компенсація дефіцитів, що виникли внаслідок специфіки розвитку дитини; мінімізація ризиків, пов'язаних з організацією та змістом навчання; реалізація потреб дитини в розвитку та адаптації в соціумі; виконання державного замовлення на надання освітніх послуг.

У нашому розумінні, адаптація освітньої програми включає такі напрями діяльності педагогів:

- аналіз і добір змісту;
- зміна структури і часових меж;
- використання тих чи інших форм організації освітньої діяльності;
- використання тих чи інших технологічних прийомів;

- використання тих чи інших дидактичних матеріалів.

Модифікація трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання.

Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, що його необхідно засвоїти.

Після обговорення необхідних адаптацій та модифікацій асистент дитини або фахівець, уповноважений командою супроводу, заповнює даний пункт Індивідуальної програми розвитку.

5. Необхідна матеріально-технічна та навчально-методична бази, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, навчально-дидактичне обладнання та матеріали тощо (зазначити необхідне)

Так

Ні

6. Необхідні допоміжні засоби навчання

---

7. Фахівці, які розробили індивідуальну програму розвитку

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)	Найменування посади/спеціальності	П ідпис
---	--------------------------------------	------------

8. Погодження індивідуальної програми розвитку здобувача позашкільної освіти з батьками (законними представниками) дитини з особливими освітніми потребами або з повнолітнім здобувачем позашкільної освіти

Я, _____,

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності))

брав участь у розробленні індивідуальної програми розвитку та згоден з її змістом.

_____

(підпис)

_____

(дата)

_____

(підпис)

_____

(дата)

9. Консультування батьків (законних представників) дитини з особливими освітніми потребами у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку

Дата	Тема консультації	Відповідальні особи
------	-------------------	---------------------

10. Психолого-педагогічна характеристика особи з особливими освітніми потребами за 20__ / __ навчальний рік _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Для учнів з особливими освітніми потребами, згідно з особливостями їхнього інтелектуального розвитку, може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма. Вони розробляються для тих учнів, які:

- не можуть засвоїти загальну навчальну програму;
- визначає зміст розділів і тем на кожному занятті, систему знань, умінь і навичок, які повинні опанувати учні у процесі позаурочного навчання.

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються на основі типових освітніх програм позашкільних навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з їх відповідною адаптацією чи модифікацією.

2.3. Роль асистента учня (дитини) у закладі позашкільної освіти

Необхідною умовою забезпечення якісної освіти для дітей з особливими потребами є висока педагогічна майстерність, що має виходити за рамки стандартних методів, ураховуючи розмаїття особливих та типових можливостей учнівського колективу. Учитель має здійснювати свою освітню діяльність на підґрунті індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, оцінювати розвиток дитини на основі об'єктивних спостережень за її розвитком, розробляти індивідуальні освітні програми тощо. Виконання цих та інших завдань передбачає професійну співпрацю педагога з асистентом дитини.

Дитина з особливими освітніми потребами (ООП) має право на якісну позашкільну освіту, гарантовану їй Конституцією України. Проте такі діти часто наштовхується на бар'єри, які виникають через наявні ті чи інші особливі потреби та непристосованість освітнього середовища до них. Отже, один з демократичних вимірів суспільства пов'язаний з максимальним усуненням бар'єрів у освітньому просторі та створенням відповідних умов — *інклюзивного освітнього середовища*.

Інклюзивне навчання є комплексним процесом забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Необхідною умовою забезпечення якісної освіти для дітей з ООП є висока педагогічна майстерність, що має виходити за рамки стандартних методів, ураховуючи розмаїття особливих та типових можливостей учнівського колективу. Педагог має здійснювати свою освітню діяльність на підґрунті

індивідуалізації та диференціації навчального процесу, оцінювати розвиток дитини на основі об'єктивних спостережень за її розвитком, розробляти індивідуальні навчальні програми, тісно співпрацювати з батьками дитини та фахівцями. Для виконання цих та інших завдань педагогу потрібна допомога з боку адміністрації навчального закладу, з боку інших фахівців, з боку батьків. Але найбільш важливим завданням для педагога є надання допомоги під час самого навчального процесу. Саме надання такої допомоги і є основною метою діяльності асистента вчителя. Проте посада асистента вчителя, на жаль, не передбачена в закладах позашкільної освіти. Соціальні потреби дитини з ООП допомагає здійснити асистент учня (дитини), який є соціальним робітником, або одним із батьків дитини або особа, уповноважена ними.

Міністерство освіти і науки України розробило методичні рекомендації щодо функцій та обов'язків асистента вчителя та асистента учня (дитини), які виконують різні функції та мають різні обов'язки.

Згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту», асистенти учня (дитини) є учасниками освітнього процесу. Їх діяльність регламентується частиною 7 статті 26 зазначеного Закону. Звертаємо увагу, що асистент учня (дитини) не є педагогічним працівником та не призначається на посаду керівником закладу освіти, а лише може бути допущений ним до освітнього процесу відповідно до діючого законодавства. Асистентом учня може бути один із батьків (інший законний представник) дитини або уповноважена ними особи. У такому випадку батьки (інші законні представники) дитини мають звернутися до керівника закладу освіти із заявою про допуск до освітнього процесу. Також асистентом учня може бути соціальний робітник, що надає соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання. Відповідно до частини шостої статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» така соціальна послуга є однією з базових соціальних послуг, надання якої регламентується цим Законом та державним стандартом соціальної послуги. Асистент учня зобов'язаний пройти медичний огляд перед допуском до освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти. Також перед допуском до освітнього процесу керівник закладу повинен

проінформувати асистента учня про: дотримання правил охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки тощо; дотримання правил внутрішнього розпорядку закладу освіти; дотримання принципу конфіденційності стосовно стану здоров'я та іншої особистої інформації про учасників освітнього процесу; дотримання поваги до гідності, прав, свобод і законних інтересів усіх учасників освітнього процесу; недопущення будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою; заборону пропаганди та агітації, що завдає шкоди здоров'ю здобувачів освіти; заборону вживання на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, тютюнових виробів, інших шкідливих речовин.

Асистент учня не здійснює: втручання в освітній процес; виконання освітньої програми для досягнення учнями результатів навчання; надання освітніх послуг в закладі освіти; надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо організації освітнього процесу; розробку індивідуальних завдань і матеріалів для учнів із особливими освітніми потребами; виконання інших функцій педагогічних працівників.

Асистент учня забезпечує соціально-побутові потреби учня з особливими освітніми потребами, для чого може бути присутній під час позакласної роботи, інших заходів закладу освіти, допомагати у пересуванні, відвідуванні туалету, переодяганні, харчуванні та задоволенні інших соціальних та фізичних потреб здобувача освіти. Асистент учня (дитини) відповідно до Примірного положення про команду супроводу залучається до складу команди супроводу дитини та має сприяти досягненню визначених командою супроводу цілей розвитку у питаннях соціальної адаптації, комунікації та соціально-побутової орієнтації. Звертаємо ще раз увагу, що асистент вчителя та асистент учня (дитини) виконують різні функції та мають різні обов'язки.

Педагог або керівник гуртка несе відповідальність за управління гуртка та дисципліну на ньому. Однак, будь-якій людині, яка працює з учнем індивідуально або з групою, буде корисно вивчити ще такі стратегії поведіння: як наблизитися до учня під час розмови з ним, як давати стримані

відповіді та спонукати до комунікації, а не до конфліктів. Оскільки педагогу потрібно регулярно користуватися спеціальними стратегіями у роботі з учнями з ООП.

Ефективні стосунки між педагогом і асистентом учня створюються за допомогою співпраці. Для забезпечення максимально продуктивних стосунків вчителі повинні: обговорювати ролі з асистентом дитини; встановлювати чіткі параметри; наголошувати на важливості конфіденційності; обговорювати філософію та підхід до навчання й управління гуртком; призначати регулярні зустрічі з асистентом, щоб обговорювати його спостереження за учнями, отримувати зворотний зв'язок та звіти, вчасно почути про складні моменти та обміркувати стратегії впровадження програм.

Основна відповідальність за формування стосунків покладається на директора закладу. Директор, як лідер освітнього процесу, має забезпечити збереження цілісності педагогічної професії. Сприяти цьому процесу директор може розробивши чіткі посадові інструкції для всього допоміжного персоналу.

Важливий напрям діяльності всіх фахівців в інклюзивному навчальному закладі, зокрема педагога та асистента дитини, — систематичне вивчення можливостей і потреб дитини, оцінювання динаміки її розвитку. Асистент дитини, перебуваючи поряд з учнем, має можливість постійно спостерігати за його діяльністю та аналізувати її. Він залучається до складу команди супроводу дитини та має сприяти досягненню визначених командою супроводу цілей розвитку у питаннях соціальної адаптації, комунікації та соціально-побутової орієнтації дитини. Отже, може допомагати педагогу чи керівнику гуртка вести щоденник спостережень з метою репрезентації результатів на засіданні команди психолого-педагогічного супроводу, під час планування наступних занять тощо. Часто виникає питання, де саме має знаходитися асистент дитини під час заняття. Зазвичай асистент учня знаходиться поруч з учнем з особливими потребами так, щоб не відволікати інших дітей на занятті. Для учня з особливими потребами необхідно обрати місце найбільш зручне для нього. На першому етапі важливо пояснити іншим дітям, чому одному з їхніх товаришів

потрібен помічник. Із часом діти звикають до такої практики й сприймають її як звичайну.

У сучасній педагогіці з появою посади асистента дитини неабиякої актуальності набуває термін «педагогічна підтримка». У розрізі інклюзивного навчання та забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії навчання дитини з ООП у закладі освіти педагогічну підтримку розглядають як повноправну складову компонентів навчального процесу, таких як навчання та виховання. Сутність педагогічної підтримки полягає у визначенні в дитини з ООП власних інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод, що заважають їй зберегти свою людську гідність і самостійно досягати бажаних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, здоровому способі життя. Виходячи з інтересів учня, рівня його знань і вмінь, педагог здійснює свої основні посадові функції: визначає завдання занять та формує, спрямовує і корегує освітній процес розвитку особистості дитини з ООП. Отже, мета кожного заняття з реалізації особистісно діяльнісного підходу формується з позиції та індивідуальних здібностей кожної окремої дитини, однак з урахуванням взаємозв'язку «учень з ООП — уся група». Наприкінці заняття дитина з ООП, як і вся учнівська спільнота, має розуміти: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора, і саме така форма навчання допомагає досягти мети.

Слід зазначити, що тут, як і загалом в інклюзивній освіті, не існує універсальних інструкцій, а лише рекомендації. Так і стосовно асистента учня (дитини) неможливо передбачити усі варіанти, що виникають на практиці. У кожному конкретному випадку, приймаючи рішення, слід враховувати індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами, рекомендації фахівців та батьків, наявні ресурси тощо.

РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Початок створення гуртка починається з розроблення освітньої програми, типова освітня програма закладу позашкільної освіти — це нормативний документ, який поєднує комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом позашкільної освіти для досягнення вихованцями, учнями і слухачами мети навчання. Вона є основою для розроблення фахівцями різних наукових та освітніх закладів, у тому числі й закладами позашкільної освіти, відповідних освітніх програм.

Будь-яка освітня програма позашкільної освіти має розглядатися закладом позашкільної освіти через призму регіональних особливостей, інтересів та потреб здобувачів освіти. Таким чином, вибір програми, організаційних форм, методів та планування роботи відбувається відповідно до нормативно-правових документів та статуту закладу позашкільної освіти.

Заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності можуть використовувати навчальні програми у сфері позашкільної освіти, що затверджені закладами освіти, іншими суб'єктами освітньої діяльності та науковими установами тощо з дозволу розробників на їх використання. Водночас вони мають право використовувати самостійно розроблені навчальні програми у сфері позашкільної освіти, які схвалюються педагогічною радою закладу позашкільної освіти, іншого суб'єкта освітньої діяльності (у разі її наявності) та затверджуються керівником закладу позашкільної освіти, керівником іншого суб'єкта освітньої діяльності або уповноваженою керівником особою.

3.1. Технології розробки освітніх програм для закладів позашкільної освіти

Створення освітньої програми у закладі позашкільної освіти починається з визначення паповнюваності групи, що установлюється директором закладу позашкільної освіти залежно від кількості здобувачів освіти, профілю, навчальних планів, програм та можливостей освітнього, тренувального процесу, рівня майстерності здобувачів позашкільної освіти і становить не

більше 25 здобувачів позашкільної освіти. Досвід практиків доводить, що оптимальна середня наповнюваність навчальних груп становить, як правило, 10-15 здобувачів позашкільної освіти. Чисельний склад груп, у яких передбачається індивідуальне навчання, становить від 1 до 5 здобувачів позашкільної освіти.

Це надає можливість проведення індивідуальної роботи із здобувачами позашкільної освіти яка організовується відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей з урахуванням їх бажань, віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я з використанням різних організаційних форм роботи: заняття, гурткова робота, клубна робота, урок, лекція, індивідуальне заняття, конференція, семінар, курси, читання, вікторина, концерт, змагання, навчально-тренувальне заняття. репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі тощо.

Форми і методи навчання у закладі позашкільної освіти визначаються педагогами самостійно з урахування специфіки роботи закладу, забезпечуючи водночас досягнення очікуваних результатів навчання, зазначених у навчальних програмах з позашкільної освіти.

За потреби освітній процес у закладі позашкільної освіти може реалізовуватись з використанням дистанційних технологій навчання.

Отже з огляду на вище зазначене освітня програма має містити:

- вимоги до здобувачів позашкільної освіти, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність;
- загальний обсяг навчального навантаження;
- очікувані результати навчання здобувачів позашкільної освіти.

Вимоги до здобувачів позашкільної освіти, які можуть розпочати навчання за цією програмою визначаються рівнем групи у закладі позашкільної освіти, відображаються в навчальних програмах з позашкільної освіти.

Групи закладу позашкільної освіти класифікуються за трьома рівнями:

- початковий рівень – групи загальнорозвиваючого спрямування, що сприяють виявленню здібностей, обдарувань здобувачів позашкільної освіти або розвитку їх інтересу до творчої діяльності;
- основний рівень – групи, які розвивають стійкі інтереси здобувачів позашкільної освіти, дають їм знання, практичні уміння і навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації;
- вищий рівень – групи за інтересами для здібних і обдарованих здобувачів позашкільної освіти.

Навчальна програма з позашкільної освіти як освітній компонент і нормативний документ визначає організацію освітнього процесу у групах відповідного рівня закладів позашкільної освіти для досягнення визначених результатів навчання.

Обсяг навчального навантаження визначається напрямом позашкільної освіти та рівнем групи, допустимим навантаженням для різних вікових категорій та відображається в навчальних планах і програмах.

Навчальний план закладу позашкільної освіти дає цілісне уявлення про зміст і структуру, кількість годин за напрямом позашкільної освіти та роком навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження для здобувачів позашкільної освіти.

Обсяг навчального навантаження для груп закладів позашкільної освіти за напрямами позашкільної освіти визначаються на основі типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України, або навчальних планів, затверджених відповідним місцевим органом виконавчої влади, з урахуванням мережі груп, що діють у закладі позашкільної освіти, та кількості груп у них, років навчання, тижневого навантаження педагогічних працівників, структури навчального року.

Навчальні програми з позашкільної освіти конкретизують очікуваний результат навчання як формування відповідно до законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту»: цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, початкових компетентностей для дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької та раціоналізаторської

діяльності, компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

3.2. Арттерапевтичні технології як засіб корекційно-розвиткового впливу на дитину з особливими освітніми потребами

Важливу роль у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами відіграє позашкільна освіта, яка постійно вдосконалюється та оновлюється завдяки запровадженню інноваційних технологій. Йдеться не лише про залучення відповідної матеріально технічної бази, а й про використання сучасних технологій корекційно-розвивальної роботи в умовах освітнього інклюзивного середовища в позаурочний час.

Упродовж останнього десятиліття розроблено різні методи психолого-педагогічного супроводу та підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Реалізація основної мети освіти у позаурочний час у школі, а також в різних закладах позашкільної освіти здійснюється за відповідними напрямками серед яких художньо-естетичний та мистецький на перших місцях за запитом здобувачів освіти. Художньо-естетичний забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття учнями практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва, а мистецький – набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі залучення до активної мистецької діяльності.

Відповідні компетентності здобувачів освіти формуються у процесі висловлювання ними своїх вражень від засобів, творів та мистецтва в цілому; самостійного чи за допомогою педагога/керівника гуртка використання інформаційних технологій для отримання мистецької інформації; формування уміння визначати власні мистецькі інтереси, шляхи досягнення потреби; прагнення доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва; співпраці з іншими у мистецьких заходах; використання мистецтва для отримання задоволення; опанування народних традицій,

мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів; проявів творчої ініціативи та намагання її реалізувати у практичній мистецькій діяльності. Згодом це визначеність у професійній діяльності, бажання постійно розвиватися і найголовніше – уміння жити в суспільстві. Тобто творчість, як потужний адаптаційний метод, який апелює до внутрішніх сил людини, відкриває їй безмежний світ власних можливостей.

Запровадження інноваційних технологій в освіті, зокрема й арттерапевтичних, на гурткових заняттях в позаурочний час набуває певного значення, тому що йдеться про корекційно-розвитковий потенціал мистецтва, який підтверджено сучасними дослідженнями у сфері спеціальної психології та корекційної педагогіки.

Неодноразово вченими доведено позитивний вплив мистецтва на дітей з особливими освітніми потребами (І. Дмитрієва, Л. Куненко, С. Міловська, Е. Ютріна та ін.). Останнє десятиліття ознаменувалося розробкою різних методів психолого-педагогічного супроводу та підтримки таких дітей. Реалізація основної мети навчання мистецької освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти здійснюється за змістовими лініями, що націлені на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження; на пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва; на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей

Мистецька освітня галузь реалізується через гурткові заняття з окремих видів мистецтв як в позаурочний час у школі, так і в закладах позашкільної освіти. Введення арттерапії або її елементів педагоги вважають найбільш прийнятними та ефективними у роботі з дітьми, які мають особливі потреби. В освітньому процесі закладу з інклюзивним навчанням вона має зайняти належне місце. Адже впровадження нестандартних, творчих, немедичних засобів впливу на активізацію внутрішніх ресурсів організму дитини, створює більше шансів для її розвитку.

Арттерапія з дітьми із ООП застосовується у різних формах від індивідуальної, групової до сімейної і підходить різним віковим групам. Педагоги, які ведуть **позаурочну** навчальну діяльність, у штатному розкладі переважно прописані як керівники гуртка. Вони працюють у різних закладах освіти і ведуть як гурткову роботу. Проте ми зосередимося на роботі керівника гуртка /терапевта/педагога та його асистента, які працюють у різних закладах позашкільної освіти, у тому числі:

- школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої;
- **гуртки**, секції, клуби, **культурно-освітні**, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі закладів загальної середньої освіти, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої;
- клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
- культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти, установи;
- фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти.

Також **заклади позашкільної освіти** можуть функціонувати у формі центрів, комплексів, палаців, будинків, клубів, станцій, кімнат, студій, шкіл мистецтв, малих академій мистецтв (народних ремесел), малих академій наук, мистецьких шкіл, спортивних шкіл, дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання, фізкультурно-оздоровчих клубів інвалідів, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, дитячих стадіонів, дитячих бібліотек, дитячих флотилій, галерей, бюро, оздоровчих закладів, що здійснюють позашкільну освіту.

Арттерапія з дітьми, що мають певні труднощі під час навчання, використовується в різних формах терапії від індивідуальної, групової до сімейної і підходить різним віковим групам. Педагоги, які ведуть позашкільну

навчальну діяльність, у штатному розкладі переважно визначені як керівники гуртка і працюють у різних закладах позашкільної освіти.

В умовах освітнього інклюзивного середовища гурткова робота у позаурочний час та гурткова робота в закладах позашкільної освіти потребує пошуку нестандартного, творчого, немедичного впливу на активізацію внутрішніх ресурсів організму дитини з особливими освітніми потребами. У **художньо-естетичному та мистецькому** напрямках доречним є **використання арттерапії**, яка вкрай важлива для розвитку дитини з особливими освітніми потребами та створює більше шансів для її соціалізації.

Враховуючи корекційно-розвивальну спрямованість навчання дітей з особливими освітніми потребами команда супроводу здійснює допомогу дитині на декількох рівнях втручання:

1. Діагностика за допомогою елементів арттерапії (у процесі складання Індивідуальної програми розвитку).
2. Спрямована корекційно-розвивальна робота, де фіксуються успіхи дитини (Портфоліо дитини).
3. Використання таких арттерапевтичних прийомів, що покращують або підтримують психофізичне здоров'я дитини, розвивають її творчі здібності та сприяють власній реалізації.

Сутність розуміння **арттерапії** полягає в тому, що вона є методом психотерапії, в основі якого лежить використання різних видів мистецтва. З метою корекції порушень у дітей з особливими освітніми потребами застосовуються різні види арттерапії, зокрема: ізотерапія, драмо терапія, казкотерапія, музикотерапія, кіно терапія, пісочна терапія, ігрова терапія, мульттерапія, фототерапія, кольоротерапія, пластилінова терапія, танцювальна терапія, психогімнастика тощо. Для дитини, яка має певні труднощі у навчанні, це шлях для розвитку її особистісних можливостей, інтересів, потреб, смаків, гармонізації її внутрішнього світу, збереження та покращення її психофізичного здоров'я, а отже й спосіб позитивно вплинути на її фізичний, емоційний та інтелектуальний стан.

Лікувальний ефект образотворчої діяльності, за визначенням художника А. Хілла, полягає у можливості відвернути увагу пацієнта від його «хворобливих переживань». М. Лібман зазначає, що використовуючи засоби мистецтва для передачі почуттів людини можна змінити структуру її світовідчуття.

За дослідженнями Л. Лебєдевої використання **арттерапії** широко розповсюджується в освітній сфері, де такий напрям отримав назву артпедагогіка і має неклінічну спрямованість. Завдяки своєму міждисциплінарному характеру арттерапія здатна не лише здійснити терапевтичний чи корекційний вплив на психофізичний стан дитини, а й реалізовувати основні освітні функції.

Використання **арттерапії** є актуальним для усіх дітей саме тому, що через мистецтво відбувається розуміння самого себе, власних інтересів і потреб, гармонізація внутрішній світу із зовнішнім. Мистецтво сприяє розвитку особистісних можливостей дитини, поєднує діагностику і розвиток, сприяє покращенню або збереженню її здоров'я, позитивно впливає на усі сфери розвитку дитини (фізична, когнітивна, мовленнєва, емоційно-вольова, соціальна).

Питання впровадження інклюзивного навчання в заклади позашкільної освіти полягає у наданні психолого-педагогічного супроводу дитині з особливими освітніми потребами і можливості розвиватися поруч з однолітками. Для розвитку її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь в позаурочний час вчителю/керівнику гуртка/асистенту необхідно знати й враховувати її вікові та індивідуальні психофізичні особливості й потреби. Зокрема, **урахування того, що діти із порушенням мовленнєвого розвитку, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату, з гіперактивністю та розладами аутистичного спектра мають певні труднощі в процесі художньо-творчої діяльності, сприйманні й інтерпретації мистецтва та комунікації через мистецтво.** Наразі для подолання цих труднощів можна застосувати **різні арттерапевтичні**

технології спрямовані на розвиток їх фізичної, когнітивної, мовленнєвої, емоційно-вольової та соціальної сфер.

У засвоєнні мовлення велику роль відіграють імітаційні можливості, які у дітей з особливими освітніми потребами часто є недостатньо сформованими та розвиненими. Цим дітям складно повторювати або імітувати звуки, наслідуючи вчителя. Необхідні такі методи впливу на дитину, які сприяють поліпшенню цих процесів. Наприклад, у процесі художньо-творчої діяльності налаштувати дитину на спів вчитель/керівник гуртка та асистент може використовуючи елементи музикотерапії з метою зняти напруження та емоційно налаштувати її: прослухати твір класичної музики, який дитина сприймає позитивно (В. Моцарт, Соната для фортепіано, II частина, фа мажор (Adagio)). Також можна скористатися пасивним методом стимуляції мовлення, в основі якого лежить сприймання певних музичних творів, які специфічним образом стимулюють мовленнєву активність дитини (В. Моцарт, Рондо «Турецький марш»; українські народні пісні «Вийди, вийди, сонечко» (обр. Л. Ревуцький), «Зайчику, зайчику» (обр. Я. Степовий), «Мак» (обр. Я. Степовий), «Комарик» тощо).

Прогресивні зміни в галузі реабілітації дітей з порушенням слуху сприяють впровадженню у практику арттерапевтичних технологій серед яких різні види мистецтва розглядаються як спосіб часткового відновлення чи поліпшення усного мовлення, уваги, пізнавальної діяльності тощо. Корекційно-розвиткова робота з формування вимови, максимального розвитку слухозорового сприймання, активної художньої та музично-ритмічної діяльності проводиться з опорою на провідні канали сприймання (зір, дотик) та збережений слух. Вчитель/керівник гуртка/асистент акцентують увагу на таких арттерапевтичних практиках як ізотерапія, казкотерапія, музикотерапія. Наприклад, створення музично-ритмічного супроводу до музики, спів у карооке, перегляд мультфільмів з піснями та субтитрами тощо.

Потрапляючи у заклад позашкільної освіти діти, у яких є порушення зору потребують особливої уваги з боку команди супроводу. Особливості сприймання та засвоєння ними творів мистецтва свідчать, що важливою

умовою успішної корекційно-розвиткової роботи є організація цілеспрямованого вибіркового сприймання змісту і форми художнього чи музичного образу. Існують певні труднощі у процесі навчання цих дітей, зокрема знижена пізнавальна активність, недосконалість сприймання, невпевненість, несамотійність до зниження темпу роботи, обмеженні їх уявлень тощо. Виникає потреба цілеспрямовано використовувати спеціальні матеріали адаптовані для навчання таких дітей. Наприклад, керівник гуртка або асистент дитини, під час прослуховування певного музичного твору, показує рельєфне зображення до нього, допомагає розглянути його і передати зміст. Лише потім приступає до його вивчення. Вагоме значення має рельєфне малювання як компенсаторний засіб розвитку дітей з порушенням зору.

Особливості сприймання творів мистецтва у дітей із низькою пізнавальною активністю своєрідні й обумовлені складністю патології розвитку. У зв'язку із недорозвитком вищих психічних функцій цим дітям властиві значні недоліки сприймання, розуміння та засвоєння творів мистецтва: інактивність, вузькість, фрагментарність, уповільненість сприймання, роз'єднаність слова та образу, порушення відчуття звуків, кольорів, недиференційованість сприймання окремих виразних рухів, мімічних відтінків тощо. Систематичне заохочення, похвала, мотивація до навчання засобами широкого спектру наочності під час сприймання ними художніх і музичних творів поліпшують звуковисотний слух, ладове почуття, музично-ритмічне відчуття. Надання необхідної підтримки, стимулювання активного мовлення, взаємодія на основі збагачення емоційного досвіду, розширення засобів комунікації і супроводу ігрової діяльності, залучення дітей до міжособистісних взаємин у дитячому колективі у процесі художньо-творчої діяльності позитивно впливає на мовлення цих дітей, їх пізнавальну активність, моторику, розвиток емоційно-вольової сфери. Запровадження арттерапії в позаурочний час є важливим для їх подальшого загального розвитку.

У дітей із особливостями розвитку моторики емоційно-образне сприймання та засвоєння творів мистецтва відбувається в умовах обмеженості інформування. У процесі художньо-естетичного розвитку такого школяра слід

враховувати особливості сприймання ним художнього чи музичного матеріалу, вміння його сприймати, оцінювати, відтворювати тощо. Оскільки в них переважають емоції, які можуть бути неадекватними, плутаними, фрагментарними, їм складно розрізнити прекрасне й потворне. Їхньому сприйманню властиві дифузність і невибірковість. У більшості дітей з розладами моторної функції потенційно збережені функції для розвитку вищих форм мислення. Проте астеничні прояви, низький запас знань як наслідок соціальної депривації приховують їх пізнавальні можливості. Порушення м'язового тону, патологічні рефлекси, несформованість рівноваги та координації, недорозвиненість дрібної моторики призводить до відсутності самостійності, концентрації, тривалого напруження, слабкості уваги, афективних порушень та інфантилізму у даній категорії дітей в цілому. Стає зрозумілим, що страждає їх пізнавальна сфера, психічні процеси, емоційно-вольова та особистісна сфера. Важливою умовою їх успішного розвитку є організація цілеспрямованого вибіркового сприймання змісту і форми музичної мови та художнього образу. Діти потребують створення таких умов у процесі навчальної діяльності, які дають змогу опановувати знання та вміння з опорою на збережені функції дитини. Наприклад, впровадження певних видів та елементів арттерапії вчителем/керівником гуртка та асистентом з використанням новітніх технологій у процесі художньо-творчої діяльності, сприйманні творів мистецтва (музикотерапія, пісочна терапія, ігрова терапія, ізотерапія, казкотерапія, кольоротерапія).

Діти, які характеризуються неуважністю, гіперактивністю та імпульсивністю, яким важко зосередитися, спокійно сидіти, гратися, чути звертання до себе, доводити справу до завершення, уникають тривалої розумової напруги. Використання арттерапії, зокрема елементів музикотерапії у певних видах корекційно-розвивальної роботи (рухова релаксація та злиття з ритмом музики; Рухова терапія; Музикотерапія; дихальні та гімнастичні вправи під музику тощо), допомагає деяким дітям впоратися з незграбністю, задовольняє надзвичайно активних. Саме тому, з одного боку, важливо створювати такі умови на позаурочних заняттях, які розвиватимуть їхню

спритність, моторність, працездатність, а з іншого, навчати дитину мріяти під час сприймання та засвоєння творів мистецтва і заспокоюватися.

Для дітей, яким характерні сенсорні порушення і виявляються у взаємодії із навколишнім середовищем, у проявах емоцій та поведінці, позитивний вплив мистецтва комплексно впливає на їх моторну, емоційну і пізнавальну сферу. Невміння користуватися мовленням, підвищена чутливість, вразливість під час контакту з іншими в освітньому середовищі з метою комунікації спричиняє потребу у постійній підтримці вчителя/керівника гуртка /асистента. На позаурочних заняттях таку дитину можна вчити правильно вступати у процес взаємодії, підтримувати спілкування, стимулювати її творчу активність, допомагати долати психологічні бар'єри, вчити оптимально використовувати вербальні й невербальні комунікативні засоби, розширювати коло спілкування, налагоджувати взаємодію через наслідування навичок дорослого, формувати комунікативні навички шляхом розвитку мовлення, розуміння мови (вербальні або візуальні засоби за допомогою конкретних понять або образних символів; за допомогою жестів або письма; використання допоміжної комунікації). Враховуючи корекційно-розвитковий потенціал позаурочних занять, дитина може по-різному долучатися до художньо-творчої діяльності. Наприклад, слухати під час співу і піддугувати замість повноцінного вивчення твору, відтворювати елементи художнього образу на папері, виконувати частково ігрову вправу. Головне – це постійна взаємодія з навколишнім світом.

З огляду на все вищезгадане, педагогам важливо застосовувати арттерапевтичні технології у роботі з учнями, які мають особливі освітні потреби, тому що практично кожна дитина в таких умовах може виявити свої творчі зусилля, отримати підтримку, самовиразитися, налагодити контакт з іншими, реалізувати свій творчий потенціал. Зрозуміло, що все це вимагає від керівника гуртка урізноманітнювати дидактичні методи і прийоми роботи, які спрямовані на підтримку стійкого пізнавального інтересу, оволодіння мисленнєвими операціями, розвиток емоційної чуйності та творчих здібностей і уподобань кожного учня.

В забезпеченні особистісно-зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому процесі, а саме організаційна, навчально-розвиткова, діагностична, прогностична і консультативна пов'язані безпосередньо з наданням освітніх послуг, модель його діяльності може бути укладена у певний алгоритм. На позаурочних заняттях алгоритм роботи ґрунтується на:

- висновку ІРЦ, де зазначено рекомендовану освітню програму;
- результатах вивчення й діагностування дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти;
- матеріалах розробленої індивідуальної програми розвитку.

Арттерапія налічує безліч видів корекції психоматичних, психоемоційних процесів та відхилень в особистісному розвитку дитини за допомогою різних видів мистецтва. Корекційно спрямоване мистецтво є джерелом позитивних емоцій дитини, активізує та прискорює корекцію різних порушень у її розвитку. Ось найпоширеніші з них: ізотерапія, глинотерапія, пісочна терапія, кольоротерапія, казкотерапія, танцювально-рухова терапія (передача почуттів через рухи, ритмічні та рухові загадки, ритмічно-руховий супровід до пісні, вірша з музичним супроводом, іншого музичного твору тощо); музикотерапія (Кольоротерапія (чуттєве); рухова релаксація та злиття з ритмом музики; Рухова терапія; вокалотерапія (співи); Музикотерапія; дихальні та гімнастичні вправи під музику).

Таким чином, урахування рівня пізнавального розвитку дитини з опорою на її сенсорний розвиток, відкриває шляхи застосування різних арттерапевтичних методик.

Використання арттерапії в умовах освітнього інклюзивного середовища в позаурочний час ґрунтується на засадах компетентнісного, особисто зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів. Зокрема, засвоєння знань та уміння співати (вокалотерапія) сприяє формуванню ключової компетентності вільне володіння мовою або здатність спілкувати рідною мовою. Уміння визначати ритм, відтворювати його, записувати ритмічний малюнок (музикотерапія), розміщувати аплікацію на папері (ізотерапія) тощо допомагає сформувати математичну компетентність.

Використання інформаційних технологій самостійно чи за підтримки дорослого формує у дітей інформаційно-комунікаційну компетентність. Формування звички навчатися впродовж всього життя також реалізується у художньо-творчій діяльності, бо тут формуються їх інтереси, потреби, прагнення, уподобання, смаки на все життя. Через участь у культурних заходах школи, де діти можуть демонструвати свої роботи, виявляти власні таланти у всіх сферах художньо-творчої діяльності формується громадянська та соціальна компетентності.

Отже, можна зазначити, що **арттерапія може бути застосована в позаурочний час як корекційно-розвитковий засіб у роботі з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. Це дозволяє максимально мобілізувати творчий потенціал дитини і знайти ті способи творчого самовираження, які найбільше відповідають її можливостям і потребам. Різні види арттерапії, які ми пропонуємо використовувати мають унікальну можливість посилити результативність інклюзивного навчання в цілому.**

Програма розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі

«Арттерапія»

Пояснювальна записка

Система методичної роботи набуває виняткового значення в сучасних умовах розвитку освіти в Україні. Надати реальну допомогу педагогічним кадрам, активізувати їх творчий потенціал є її головною метою.

У системі психокорекційної допомоги дітям з особливими потребами, зокрема з порушеннями мовленнєвого розвитку, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату, з гіперактивністю та розладами аутистичного спектру **арттерапія** посідає важливе місце.

У навчальному закладі **арттерапія як варіативна складова** змісту позашкільної освіти може слугувати методом, який використовує різні види

мистецтва як засіб мобілізації інтелектуальних, емоційних, рухових, мовленнєвих та інших функціональних можливостей організму особливої дитини.

Термін «**арттерапія**» як вид психотерапії та психологічної корекції вперше був використаний Андріаном Хілом у 1938 році. Водночас у науковій літературі є багато визначень цього поняття:

- терапія образотворчим мистецтвом;
- арттерапія як невід'ємна частина з метою реабілітації та профілактики;
- засіб для самовираження за допомогою різних видів мистецтва;
- корекція психофізичного здоров'я;
- засіб психокорекції з метою діагностики, реабілітації, профілактики, лікування, зцілення, укріплення здоров'я, підвищення резервних можливостей організму людини;
- засіб розвитку і оптимізації творчої та педагогічно-виховної роботи;
- найновіша психотехніка, що здатна забезпечити ефективне функціонування людини в суспільстві, гармонізувати її життя.

Отже, **арттерапія** є методом психотерапії, в основі якого лежить контрольоване використання різних видів мистецтва. Вона сприяє покращенню або збереженню здоров'я, впливає на фізичний, емоційний, інтелектуальний, соціальний, естетичний і духовний стан. **З метою** активізації емоційних процесів, подолання соціально-комунікативних порушень поведінки, регуляції психофізіологічних напружень, формування здатності до естетичних переживань, насолоди тощо **арттерапія** слугує засобом корекції, лікування та реабілітації дітей з психофізичними порушеннями.

Арттерапія спрямована духовно налаштувати дітей на хвилю прекрасного, відкрити для них важливість розвитку своєї особистості, відродити себе для різних видів мистецтва і зрозуміти свої життєві потреби. Музика покликана виховувати культуру, розкривати творчі можливості, розширювати потенціал людини незалежно від особливостей розвитку кожного. Отже, подарувати дитині світ музики і допомогти їй знайти в собі такі ресурси

творчості, які допоможуть мобілізувати свої зусилля на власний розвиток, на реалізацію своїх можливостей, на отримання задоволення від спілкування з прекрасним і високим.

Програма розвитку «Арттерапія» разом із спільною метою та завданнями мистецького виховання (освітніми, виховними та розвивальними) спрямована на реалізацію специфічного завдання – корекцію психофізичних порушень дітей з особливими потребами, зокрема корекцію психоемоційного стану школярів. Необхідно створити простір, в якому діти навчаються володіти основними рухами відповідно до звучання музики, розвивати у них мистецькі відчуття, виховувати культуру поведінки. Мистецтво позитивно впливає на вегетативну нервову систему дитини, є стимулятором мисленневих процесів і стабілізатором комунікативних взаємин між дорослими та дітьми.

Програма розвитку «Арттерапія» спрямована на реалізацію наступних завдань:

- діагностування дітей на здатність емоційно сприймати мистецтво;
- формування та розвиток інтересу до мистецько-практичної діяльності;
- формування елементарних знань та уявлень про види мистецтва, ознайомлення з його роллю у житті людей;
- психокорекція недоліків пізнавальної та емоційно-вольової сфери шляхом систематичного, цілеспрямованого формування сприймання мистецтва;
- формування мови та різних функцій мовлення;
- виправлення недоліків моторно-рухової сфери;
- формування емоційно-естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу та творів мистецтва;
- формування сенсорних здібностей;
- виховання у дітей основних моральних та комунікативних якостей особистості, в тому числі формування основ національної свідомості.

Програма «Арттерапія» спрямована на допомогу керівникам гуртків, терапевтам, психологам, батькам стимулювати й коригувати розвиток дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (порушення

мовлення, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату, гіперактивність та розлади аутистичного спектру) в позашкільному навчальному закладі з інклюзивною формою навчання. Вона розрахована на два заняття в тиждень від 15 до 30 хвилин. У Програмі вміщено **оновлений зміст**, який складається з корекційно-розвивальної програми та методичних рекомендацій. Зміст програми, особливості розвитку дітей шкільного віку у процесі сприймання музики, види корекційно-розвивальної роботи, організацію та зразки занять з використанням певних напрямів музики та рекомендованими музичними творами подано у даних матеріалах. Також рекомендується прослуховування музики у процесі занять, під час ігрової діяльності або для налаштування дітей на відпочинок.

Програма не є навчальною, проте на **заняттях** подається мистецька термінологія з метою формування елементарних знань та уявлень про мистецтво, ознайомлення з його роллю у житті людей.

Зміст занять реалізується шляхом запровадження певних **видів корекційно-розвивальної роботи** (друга колонка):

1. Кольоротерапія.
2. Глинотерапія.
3. Пісочна терапія.
4. Рухова терапія.
5. Вокалотерапія (співи).
6. Ізотерапія.
7. Казкотерапія.
8. Музикотерапія.
9. Дихальні та гімнастичні вправи під музику.

Всі види корекційно-розвивальної роботи задовольняють індивідуальні потреби кожної дитини. Вирішити питання щодо розвитку емоційно-вольової сфери, уваги, інтелекту допоможуть особистісний підхід, доступні методи і відповідні форми музично-педагогічного впливу на дитину.

Вибір музичних творів для арттерапевтичних занять із дітьми, що мають різні порушення психофізичного розвитку є складним. Саме тому ми зупинилися на творах класичної та фольклорної музики, які є основою для формування музичної культури особистості. Музика подається у третій колонці **«Практичний матеріал»** у списку за порядком, який відповідає можливостям дітей молодшого шкільного віку.

Слухаючи музику під час заняття з арттерапії, людина одразу сприймає всю глибину мистецтва, тому що воно як віра та любов не є кількістю інформації. В першу чергу, це енергія, що випромінюється і сприймається, а відтак створює особливий душевний стан, який допомагає досягти позитивних результатів у лікуванні, реабілітації та нормалізації психофізичного стану дітей з особливими потребами.

Планування занять **програми** подано в таблиці, де розписано **зміст занять за видами корекційно-розвивальної роботи та напрямками музики** та приблизна їх кількість. Вона представлена у вигляді таблиці, в якій основними є три колонки: **«Тема заняття»**, **«Вид корекційно-розвивальної роботи»** та **«Практичний матеріал»**. Добір музики здійснено за такими **напрямами**:

- 01 - релаксація (розслаблення);
- 02 - заспокійлива;
- 03 - глибока релаксація;
- 04 - стимулювання позитивного настрою;
- 05 - стимулювання емоційної сфери;
- 06 - стимулювання емоційно-образних уявлень;
- 07 - активізація творчих здібностей;
- 08 - стимулювання інтелектуальної сфери;
- 09 - підвищення активності;
- 10 - стимулювання мовленнєвої активності;
- 11 - формування основ національної свідомості.

Завдання кожного заняття з музикотерапії має бути спрямоване на те, щоб дитина отримала якомога більше позитивних почуттів, бо музика

пробуджує такі емоції, які формують внутрішню потребу людини у глибокому та постійному спілкуванні з нею.

Зміст занять з арттерапії полягає в єдності таких позицій, як збагачення досвіду емоційно-особистісного ставлення до дійсності та збільшення багажу вражень. При цьому дуже важливо виховувати у дітей культуру слухання та бажання займатися художньою та практичною діяльністю для досягнення власної самостійності, незалежності в своїх уподобаннях, а головне здатності через музику любити і сприймати себе та світ таким, яким він є.

Засоби арттерапії здатні сприяти загальному розвитку особистості дитини. Емоційна чуйність і розвинений музичний слух дозволяють дітям в доступній для них формі відгукнутися на добрі почуття та вчинки, допомагають активізувати пізнавальну діяльність, постійно вдосконалюючи рух до загального оздоровлення всього організму в цілому.

Особливих застережень для використання даної арттерапії немає. Проте вона має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини із психофізичними порушеннями, враховуючи, що при загальному тяжкому стані дитини, гострій формі захворювання, тяжких ураженнях нервової системи дитина надзвичайно вразлива і потребує особливих підходів у будь-яких методах лікувальної терапії.

Варто проводити заняття з арттерапії в приміщенні, де діти відчувають себе добре, де їм затишно і приємно знаходитися, обладнаних необхідними наочними засобами і технічною апаратурою.

Оскільки діти з різними порушеннями психофізичного розвитку мають свої специфічні особливості у процесі сприймання музики, **програма** будувалася з максимальним урахуванням їх пізнавальної та емоційно-вольової сфери, вікових та індивідуальних можливостей.

Таким чином, використання **програми «Арттерапія»** у різних її видах і формах в позашкільних навчальних закладах для дітей з особливими потребами як багатофункціонального засобу корекції психофізичних порушень є надзвичайно важливим для забезпечення нормалізації їх життєдіяльності. В освітньо-виховному процесі закладу, де активно відбувається розвиток і

навчання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, вона має зайняти належне місце. Адже впровадження нестандартних, творчих, немедичних засобів впливу на активізацію внутрішніх ресурсів організму дитини створює більше шансів для її розвитку.

ПРОГРАМА

За структурою **корекційно-розвивальна програма** включає основні компоненти змісту матеріалу, який представлено у чотирьох колонках. У першій – нумерація тем програми. У другій колонці подано теми занять, які охоплюють основні музичні поняття. Одна тема заняття подається два заняття, але може термін подачі матеріалу може змінюватися відповідно до складності матеріалу та рівня підготовленості дітей з особливими потребами до сприймання та засвоєння матеріалу (на розсуд керівника гуртка). У третій колонці визначено види корекційно-розвивальної роботи, які детально розписані у підрозділі «Види корекційно-розвивальної роботи». У четвертій, відповідно до змісту заняття та виду корекційно-розвивальної роботи, визначено основні напрями використання практичного музичного матеріалу. Програма не містить вимог щодо результатів корекційно-розвивальної роботи. При цьому дуже важливо **досягти особистісних змін** завдяки індивідуальному та специфічному підході до кожної дитини; акцентувати увагу в процесі художньої та музично-практичної діяльності на терапевтичному впливі; допомогти вибудувати зв'язок між видами корекційно-розвивальної роботи і станом здоров'я дитини; збудувати таку співпрацю та співтворчість між дитиною і педагогом, за якої досягаються поставлені мета і завдання арттерапії. Загалом впровадження **програми розвитку дітей з особливими потребами в інклюзивному середовищі «Арттерапія»** відбувається упродовж двох починаючи із перших класів інклюзивного навчання у школі.

10. Кольоротерапія.
11. Глинотерапія.
12. Пісочна терапія.
13. Рухова терапія.

14. Вокалотерапія (співи).
15. Ізотерапія.
16. Казкотерапія.
17. Музикотерапія.
18. Дихальні та гімнастичні вправи під музику.

/п	Тема заняття	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Практичний матеріал за напрямками
	2	3	4
	Магічний світ мистецтва.	Кольоротерапія.	01 релаксація
2.	Подорож у світ звуків.	Музикотерапія.	04 стимулювання позитивного настрою
3.	Чарівний звук голосу.	Вокалотерапія.	10 стимулювання мовленнєвої активності
4.	Лунає музика.	Кольоротерапія.	02 заспокійлива
5.	Подорож у світ рухів.	Рухова терапія.	04 стимулювання позитивного настрою
6.	Досліджуючи природні матеріали.	Пісочна терапія.	07 активізація творчих

			здібностей
7.	Подорож у світ ритму.	Рухова терапія.	11 формування основ національної свідомості
8.	Співаємо разом.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
9.	Історія про образ.	Ізотерапія.	06 стимулювання емоційно-образних уявлень
10.	Знайомство з казковими образами.	Казкотерапія.	05 стимулювання емоційної сфери
11.	Історія про музичні звуки.	Музикотерапія.	09 підвищення активності
12.	Пригоди дихання.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	02 заспокійлива
13.	Подорож у світ релаксації.	Кольоротерапія.	03 глибока релаксація
14.	Досліджуючи глину.	Глинотерапія.	11 формування основ національної свідомості
15.	Історія про характер музики.	Пісочна терапія.	08 стимулювання

			інтелектуальної сфери
16.	Подорож у світ темпу.	Рухова терапія.	05 стимулювання емоційної сфери
17.	Історія про пісню.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
18.	Образи природи.	Ізотерапія.	07 активізація творчих здібностей
19.	Казковий світ колискової пісні.	Казкотерапія.	03 глибока релаксація
20.	Подорож у світ музичних інструментів (ударні).	Музикотерапія.	08 стимулювання інтелектуальної сфери
21.	Пригоди тиші або пауза.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	01 релаксація
22.	Історія про мелодію.	Кольоротерапія.	02 заспокійлива
23.	Історія про Коржик.	Глинотерапія.	09 підвищення активності
24.	Пісочні візерунки.	Пісочна терапія.	06 стимулювання емоційно-образних уявлень

25.	Пригоди ритму.	Рухова терапія.	11 формування основ національної свідомості
26.	Подорож у давні часи. Дитячий фольклор.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
27.	Історія про образи.	Ізотерапія.	06 стимулювання емоційно-образних уявлень
28.	Казка про гучність або динамічні відтінки (тихо – котик вуркоче; голосно – гавкає пес).	Казкотерапія.	07 активізація творчих здібностей
29.	Подорож у світ музичних інструментів: духові (ріжок, шарманка).	Музикотерапія.	04 стимулювання позитивного настрою
30.	Подорож у світ ліплення.	Глинотерапія.	03 глибока релаксація
31.	Кольорові ноти.	Кольоротерапія.	07 активізація творчих здібностей
32.	Подорож у світ музичних інструментів: бубон.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	11 формування основ національної свідомості
33.	Чарівна скрипка.	Пісочна терапія.	01 релаксація

34.	Сопілка грає, до танцю закликає.	Рухова терапія.	11 формування основ національної свідомості
35.	Різдвяні пісні: колядки та щедрівки.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
36.	Українська бандура.	Ізотерапія.	11 формування основ національної свідомості
37.	Подорож у світ української народної казки.	Казкотерапія.	11 формування основ національної свідомості
38.	Знайомтесь оркестр!	Музикотерапія	05 стимулювання емоційної сфери
39.	Пригоди дихання.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	03 глибока релаксація
40.	Пригоди настрою.	Кольоротерапія.	05 стимулювання емоційної сфери
41.	Подорож у світ маршу.	Глино терапія.	09 підвищення активності
42.	Подорож у космос Баха.	Пісочна терапія.	08 стимулювання

			інтелектуальної сфери
43.	Пригоди міміки.	Рухова терапія.	04 стимулювання позитивного настрою
44.	Чарівний світ веснянок.	Вокалотерапія.	10 стимулювання мовленнєвої активності
45.	За мотивами казок.	Ізотерапія.	07 активізація творчих здібностей
46.	Фонова музика.	Казкотерапія.	01 релаксація
47.	Пригоди мелодії.	Музикотерапія.	06 стимулювання емоційно-образних уявлень
48.	Ефект видиху.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	07 активізація творчих здібностей
49.	Пригоди мажору і мінору.	Кольоротерапія.	01 релаксація
50.	Пригоди емоцій: пальчикова лялька.	Глинотерапія.	05 стимулювання емоційної сфери
51.	Подорож у світ творчості: лабіринт.	Пісочна терапія.	07 активізація творчих здібностей

52.	Світ інструментальної музики.	Рухова терапія.	09 підвищення активності
53.	Світ вокальної музики.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
54.	Подорож у світ улюблених образів.	Ізотерапія.	07 активізація творчих здібностей
55.	Театр: мій казковий персонаж.	Казкотерапія.	05 стимулювання емоційної сфери
56.	Світ гармонії.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	02 заспокійлива
57.	Подорож у світ улюблених кольорів.	Кольоротерапія.	03 глибока релаксація
58.	Подорож у світ казкових героїв.	Глинотерапія.	07 активізація творчих здібностей
59.	Пригоди імпровізації.	Пісочна терапія.	08 стимулювання інтелектуальної сфери
60.	Історія про такт.	Рухова терапія.	07 активізація творчих здібностей
61.	Світ ліричної пісні.	Вокалотерапія	09

		.	підвищення активності
62.	Пригоди художника.	Ізотерапія.	06 стимулювання емоційно-образних уявлень
63.	Казка про ехо.	Казкотерапія.	10 стимулювання мовленнєвої активності
64.	Пригоди виконавця.	Музикотерапія.	04 стимулювання позитивного настрою
65.	Образи природи у музиці.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	01 релаксація
66.	Світ хорового співу.	Кольоротерапія.	11 формування основ національної свідомості
67.	Пригоди глечиків.	Глинотерапія.	09 підвищення активності
68.	Пригоди настрою.	Пісочна терапія.	08 стимулювання інтелектуальної сфери
69.	Подорож у давні часи: український фольклор.	Рухова терапія.	11 формування основ національної

			свідомості
7	Світ ансамблю.	Вокалотерапія	10 стимулювання мовленнєвої активності
7	Казка про талант.	Ізотерапія.	04 стимулювання позитивного настрою
7	Пригоди інтонування.	Казкотерапія.	10 стимулювання мовленнєвої активності
.	Історія про музичну композицію.	Музикотерапія.	07 активізація творчих здібностей
7	Пригоди соліста.	Дихальні та гімнастичні вправи під музику.	03 глибока релаксація
7	Подорож у світ пісні.	Вокалотерапія	11 формування основ національної свідомості

ПРАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

(2 аудіо диска)

01 Напря́м: релаксація (розслаблення)

1. В.МОЦАРТ, Соната для фортепіано, II частина, фа мажор (Adagio).
2. В.МОЦАРТ, Дивертисмент, ре мажор (Andante).
3. Й.БАХ, Брандербурзький концерт № 1, фа мажор (Adagio).
4. Б.ГАЛУПШІ, Соната № 5, I частина, до мажор.
5. Ж.МАСНЕ, «Роздум».

6. І.ШТРАУС, «Повільний вальс».
7. Ф.ШУБЕРТ, «Вечірня серенада».
8. А.ВІВАЛЬДІ, Концерт для флейти з оркестром № 4.
9. Ж.МАСНЕ, «Елегія».
10. А.ЛЯДОВ, «Чарівне озеро».
11. Д.КАБАЛЕВСЬКИЙ, Концерт для скрипки з оркестром, II частина.
12. Е.ГРІГ, «Колискова».
13. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, «Пісня без слів».
14. А.ШНІТКЕ, «П'еса».
15. О.СКРЯБІН, «Лист з альбому», «П'еса».
16. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, «Пори року», «Баркарола».

02 Напря́м: заспокійлива

1. В.МОЦАРТ, «Ближче до мрії».
2. Й.БАХ, Брандербурзький концерт N 2 (Andante).
3. Л.БЕТХОВЕН, «Елізі».
4. Л.БЕТХОВЕН, Прелюдія № 5.
5. Т.АЛЬБІНОНІ, Адажіо.
6. П.МАСКАНІ, Опера «Сільська честь», Intermezzo.
7. М.БРУХ, Скрипічний концерт N 1 (Adagio).
8. Ф.ШОПЕН, Ноктюрн оп. 9 № 1, сі-бемоль мінор.
9. А.ВІВАЛЬДІ, Скрипічний концерт, II частина, до мінор (Andante).
10. А.ВІВАЛЬДІ, Концерт для флейти з оркестром, II ч. (Gardellino).
11. Ф.ШУБЕРТ, Серенада «Лебедина пісня».
12. С.РАХМАНІНОВ, Рапсодія на тему Паганіні.
13. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, «Пори року», «Зоряна ніч».
14. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, «Пори року», «Осіньна пісня».
15. М.ЛИСЕНКО, Елегія № 3, оп. 41.
16. М.ЛИСЕНКО, «Елегія».

03 Напря́м: глибока релаксація (перед сном)

1. Й.БАХ, Оркестрова сюїта № 3, Арія.
2. Й.БАХ, Прелюдія і фуга № 8, мі-бемоль мінор.
3. Й.БАХ, Концерт ре мінор, II частина (Adagio).
4. К.ДЕБЮСІ, «Місячне світло».
5. Л.БЕТХОВЕН, Соната № 14, I частина (Adagio).
6. С.БАРБЕР, Адажіо для струнних.
7. Й.БРАМС, Колискова.
8. К.ГЛЮК, Опера «Орфей і Еврідіка», Мелодія.
9. Ф.ШОПЕН, Колискова, ре-бемоль мажор.
10. Ф.ШОПЕН, «Колискова для ангела».
11. Ф.ЛІСТ, Колискова.
12. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Колискова № 2, оп.72.
13. А.ЛЯДОВ, Колискова.
14. С.РАХМАНІНОВ, Колискова.
15. Є.СТАНКОВИЧ, Колискова.
16. М.ЛИСЕНКО, Колискова.
17. Українська народна пісня «Ой, ходять сон коло вікон!».

04 Напря́м: стимуляція позитивного настрою

1. В.МОЦАРТ, Опера «Чарівна флейта», увертюра.
2. В.МОЦАРТ, Опера «Весілля Фігаро», увертюра.
3. В.МОЦАРТ, Маленька нічна серенада (Allegro).
4. Й.БАХ, Концерт для двох скрипок з оркестром, мі мінор (Vivace).
5. Й.БАХ, Оркестрова сюїта N 2, мі мінор.
6. С.ПРОКОФ'ЄВ, Балет «Ромео і Джульєтта», «Ранок».
7. Л.БЕТХОВЕН, Симфонія № 6, I частина.
8. Е.ГРІГ, Сюїта «Пер Гюнт», «Ранок».
9. Д.РОССИНІ, Опера «Севільський цирульник», увертюра.
10. А.ДВОРЖАК, Концертна увертюра «Карнавал».
11. А.РУБІНШТЕЙН, Мелодія.
12. Й.ШТРАУС, Віденський вальс.

13. Ж.БІЗЕ-Р.ЩЕДРІН, Сюїта «Кармен», Увертюра.
14. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Дитячий альбом, «Вальс».
15. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лускунчик», увертюра.
16. М.ГЛІНКА, Опера «Руслан і Людмила», увертюра.
17. Я.СІБЕЛІУС, Симфонічна поема «Фінляндія», уривок.

05 Напря́м: стимуляція емоційної сфери

1. В.МОЦАРТ, Фантазія до мінор.
2. Р.ШУМАН, Сцени з дитинства, оп. 15.
3. Ф.МЕНДЕЛЬСОН, Пісня без слів № 6, «Весняна пісня».
4. Ф.ШОПЕН, Вальс № 6, до мажор.
5. Ф.ШОПЕН, Концерт № 2, фа мінор, III частина.
6. Н.ПАГАНІНІ, Каприз № 24.
7. І.БРАМС, Угорський танець № 1.
8. І.БРАМС, Угорський танець № 5.
9. Ф.ШУБЕРТ, Вальс.
10. Е.ГРІГ, Сюїта «Пер Гюнт», «Танець Анітри».
11. Р.ВАГНЕР, Полонез.
12. Д.ВЕРДІ, Вальс.
13. Ф.ЛІСТ, Угорська фантазія для фортепіано та оркестру.
14. І.ШТРАУС, Вальс «Там, де цвітуть лимони».
15. Ш.СЕН-САНС, Зоологічна фантазія «Карнавал тварин», «Акваріум».
16. Ж.БІЗЕ-Р.ЩЕДРІН, Сюїта «Кармен», «Танець Богині».
17. М.ЛИСЕНКО, «Українська рапсодія».
18. М.РИМСЬКИЙ-КОРСАКОВ, Сюїта «Шехеразада» (Andantino).
19. Г.СВІРІДОВ, Музична ілюстрація «Метелиця», вальс.
20. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лебедине озеро», сцена.
21. С.РАХМАНІНОВ, Фортепіанний концерт № 2, до мінор (Adagio sostenuto).
22. М.СКОРИК, Мелодія.

06 Напря́м: стимуляція емоційно-образних уявлень

1. К.[ДЕБЮСІ, П'єса](#) «Золоті рибки».
2. К.ДЕБЮСІ, Прелюдія № 8 «Дівчина з волоссям кольору льону».
3. Ж.РАМО, «Перегомін птахів».
4. Ф.ШУБЕРТ, «Бджілка».
5. Ф.ШОПЕН, Прелюдія № 1, «Крапля дощу».
6. Ш.СЕН-САНС, Зоологічна фантазія «Карнавал тварин», «Лебідь».
7. А.ВІВАЛЬДІ, Пори року, I частина «Весна».
8. Е.ГРІГ, Сюїта «Пер Гюнт», «В печері гірського короля».
9. Е.ГРІГ, Сюїта «Пер Гюнт», «Пісня Сольвейг».
10. М.МУСОРГСКИЙ, Малюнки з виставки, «Балет пташенят».
11. М.МУСОРГСКИЙ, Малюнки з виставки, «Богатирські ворота».
12. М.МУСОРГСКИЙ, Малюнки з виставки, «Старий замок».
13. М.МУСОРГСКИЙ, Малюнки з виставки, «Баба-Яга».
14. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лускунчик», «Chinese Dance».
15. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Дитячий альбом, «Гра в конячки».
16. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Дитячий альбом, «Баба-Яга».
17. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Дитячий альбом, «Пісня жайворона».
18. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Спляча красуня», вальс.
19. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лебедине озеро», «Танець маленьких лебедів».
20. Г.СВІРІДОВ, Музична ілюстрація «Метелиця», «Весна та Осінь».
21. М.РИМСЬКИЙ-КОРСАКОВ, Опера «Казка про царя Салтана», «Політ джмеля».
22. М.РИМСЬКИЙ-КОРСАКОВ, Сюїта «Шехеразада» (Lento adagio).
23. А.ЛЯДОВ, Картинка до російської народної казки «Баба-Яга».
24. В.КОСЕНКО, «Дощик».

07 Напря́м: активізація творчих здібностей

1. В.МОЦАРТ, Балет «Маленькі дрібнички», № 10, Gavotte.
2. В.МОЦАРТ, Соната № 5, соль мажор (Allegro).
3. К.ДЕБЮСІ, Прелюдія № 2 «Паруса».
4. К.ДЕБЮСІ, «Мрії».

5. К.ДЕБЮСІ, «Музика янголів».
6. К.ДЕБЮСІ, Прелюдія «Відпочинок фавна».
7. К.ДЕБЮСІ, Ноктюрн «Хмари».
8. С.ПРОКОФ'ЄВ, «Казки старої бабусі» (Andantino).
9. С.ПРОКОФ'ЄВ, Балет «Попелюшка», Варіації Феї Весни.
10. Ф.ШОПЕН, Скерцо № 1.
11. М.РАВЕЛЬ, Сюїта «Матінка-гусиня», «Чарівний сад».
12. М.РАВЕЛЬ, «Гра води».
13. М.РАВЕЛЬ, «Болеро».
14. А.ВІВАЛЬДІ, Концерт для мандолін № 2, III частина.
15. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Дитячий альбом, «Солодка мрія».
16. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Пори року, «Пролісок».
17. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лебедине озеро», вальс.
18. А.ШОНБЕРГ, П'єса «Світла ніч».
19. М.ЛИСЕНКО, Вальс.
20. А.ЛЯДОВ, Бірюлька № 1.
21. А.ЛЯДОВ, Прелюдія, сі мінор.
22. М.СКОРИК, П'єса «Гуцульський танець».

08 Напря́м: стимуляція інтелектуальної сфери

1. В.МОЦАРТ, Концерт для кларнета, ля мажор (Adagio).
2. В.МОЦАРТ, «Маленька нічна серенада», рондо.
3. Й.БАХ, Прелюдія і фуга № 1, до мажор.
4. Й.БАХ, Концерт для двох скрипок з оркестром, ре мінор (Largo).
5. Й.БАХ, Концерт для органу, ре мінор.
6. Й.БАХ, Брандербурзький концерт № 2 (Allegro Assai).
7. Й.ГАЙДН, Симфонія № 101 «Годинник».
8. Л.БЕТХОВЕН, Соната для фортепіано № 17.
9. Л.БЕТХОВЕН, Фортепіанний концерт № 5 (Allegro).
10. І.ПАХЕЛЬБЕЛЬ, Канон, ре мажор.
11. Ф.МАНФРЕДІНІ, Симфонія № 10, I частина (Adagio e spiccato).

12. Т.АЛЬБІНОНІ, Концерт № 7 (Allegro).
13. А.КОРЕЛЛІ, Концерт № 1, ре мажор, IV частина.
14. А.КОРЕЛЛІ, Концерт № 8, IV частина, соль мінор.
15. Л.БОККЕРІНІ, Менует, мі мажор.
16. Г.ГЕНДЕЛЬ, Опера «Ксеркс» (Largo).
17. А.ВІВАЛЬДІ, Концерт для флейти з оркестром, фа мажор, I частина.
18. Д.БОРТНЯНСЬКИЙ, Клавірна соната, I частина, до мажор.
19. Д.БОРТНЯНСЬКИЙ, Квінтет, до мажор (Larghetto).
20. М.БЕРЕЗОВСЬКИЙ, Соната.

09 **Напря́м:** підвищення активності (підняття життєвого тону́су)

1. В.МОЦАРТ, Соната № 16, до мажор (Allegro).
2. В.МОЦАРТ, Симфонія № 40, I частина.
3. Й.ГАЙДН, Симфонія № 100, фінал.
4. Л.БЕТХОВЕН, Симфонія № 1, IV частина.
5. Ф.МЕНДЕЛЬСОН, Балет «Сон у літню ніч», «Весільний марш».
6. К.ГЛЮК, Опера «Орфей і Еврідіка», «Танець фурій».
7. Д.РОССІНІ, Тарантела.
8. Д.РОССІНІ, Опера «Вільгельм Телль», увертюра.
9. І.ШТРАУС, Скерцо «Вічний рух».
10. І.ШТРАУС, «Персидський марш».
11. І.ШТРАУС, «Марш Радецького».
12. Д.ВЕРДІ, Опера «Аїда», «Тріумфальний марш».
13. Ж.БІЗЕ, Опера «Кармен», «Куплети Тореодора».
14. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, балет «Лускунчик», «Марш».
15. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Спляча красуня», Вальс.
16. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Балет «Лебедине озеро», Вальс.
17. О.БОРОДІН, Опера «Князь Ігор», «Хор половецьких дівчат».
18. Д.ГЕРШВІН, «Рапсодія в стилі блюз».
19. Г.БЕРЛІОЗ, Опера «Засудження Фауста», «Марш Ракоці».
20. Г.СВІРІДОВ, «Військовий марш».

21. І.СТРАВІНСЬКИЙ, Балет «Петрушка», Танець.

22. І.СТРАВІНСЬКИЙ, Балет «Пульчинелла».

10 Напря́м: стимуляція мовленнєвої активності

1. В.МОЦАРТ, Рондо «Турецький марш».

2. В.МОЦАРТ, Концертна симфонія № 3, уривок.

3. В.МОЦАРТ, Симфонія № 3, уривок.

4. В.МОЦАРТ, Симфонія № 36, IV частина (Presto).

5. Й.БАХ, Прелюдія і фуга № 2, до мінор.

6. Й.БАХ, Прелюдія і фуга № 6, ре мінор.

7. Л.ДАКЕН, «Зозуля».

8. Д.РОССІНІ, «Гроза».

9. Д.РОССІНІ, Опера «Сорока-кравець», увертюра.

10. Ф.ШОПЕН, Етюд № 12, до мінор, «Революційний».

11. Ф.ШОПЕН, Етюд № 13, ля-бемоль мажор (Allegro sostenuto).

12. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, Пори року, «Тройка».

13. П.ЧАЙКОВСЬКИЙ, «Італійське капричіо».

14. М.РИМСЬКИЙ-КОРСАКОВ, Сюїта «Шехеразада», «Свято в Багдаді».

15. М.ЛИСЕНКО, «Молитва за Україну».

16. М.ЛЕОНТОВИЧ, «Щедрик».

17. С.ЛЮДКЕВИЧ, «Гагілка».

18. Українська народна пісня, «Вийди, вийди, сонечко» (обр. Л.Ревуцький).

19. Українська народна пісня, «Зайчику, зайчику» (обр. Я.Степовий).

20. Українська народна пісня, «Мак» (обр. Я.Степовий).

21. Українська народна пісня, «Комарик».

11 Напря́м: закладення основ національної свідомості

1. М.БЕРЕЗОВСЬКИЙ, Молитва «Отче наш».

2. М.ЛИСЕНКО, «Пісня без слів».

3. М.ЛИСЕНКО, Вальс.

4. Д.БОРТНЯНСЬКИЙ, Квінтет, до мажор (Allegretto).

5. С.ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ, Ліричний танок.
  6. М.КОЛЕССА, «Гуцульський прелюд».
  7. М.КОЛЕССА, Коломийка.
  8. Віночок українських мелодій на старосвітській бандурі.
  9. Д.БОРТНЯНСЬКИЙ, Марш.
  10. Д.БОРТНЯНСЬКИЙ, Клавирна соната, до мажор, I частина.
  11. Л.РЕВУЦЬКИЙ, Симфонія.
  12. С.ЛЮДКЕВИЧ, Українська баркарола.
  13. К.МЯСКОВ, Концертний етюд.
  14. К.МЯСКОВ, Фантазія для бандури с оркестром.
  15. І.БЛИК, Пісня «Рушничок».
  16. Н.Май, Пісня «Дощик».
  17. Пісня «Сонячний зайчик».
  18. І.БЛИК, Пісня «Бджілка».
  19. А.ГРОСУ, Пісня «Рідна матуся».
  20. Ж.БОЛТОВ, О.КИРИЛЮК, Пісня «Батьківщина».
- М.ВЕРБИЦЬКИЙ, Гімн України.

3.3. Технології організації Лего-конструювання як засобу корекційно-розвиткового впливу на дитину з особливими освітніми потребами

На сьогодні поняття «конструювання» визначається як: «конструювання» (від латинського слова *construere* - побудова) тобто приведення у визначене взаємне розташування різних предметів, частин, елементів для побудови цілісного об'єкта чи предмета. Відомо, що психофізичний розвиток відбувається у притаманній дітям діяльності, зокрема, такій, як конструювання. Дитяче конструювання це процес спорудження об'єктів, тобто таких конструкцій, у яких передбачається взаємне розташування частин і елементів та способи їхнього з'єднання.

Робота з конструювання значно розширює зміст та корекційно-розвивальні можливості навчально-виховного процесу, оскільки під час занять діти істотно поглиблюють свої знання про різні властивості предметів. Процес

конструювання дозволяє одержувати більш повні уявлення про різноманітні властивості деталей конструктора. Уміння виділяти окремі деталі зі складного цілого формується в дітей не відразу і вимагає спеціального навчання. Спочатку дітей навчають таким умінням на дуже простих об'єктах, згодом – на більш складних. У ході формування цих умінь відбуваються істотні зрушення в розвитку сприйняття дитини – у неї розвивається здатність до точного розчленовування складного цілого на окремі елементи.

Процес конструювання вимагає від дитини уміння не тільки виділяти окремі деталі зі складного цілого, але і встановлювати просторове положення однієї деталі щодо інших. Якщо дитину не навчити цьому, вона буде робити грубі помилки в процесі практичної роботи з конструктором Лего.

У процесі конструювання дитина зіштовхується ще з одною важливою якістю предметів – з їхньою будовою, тобто з особливостями просторового розташування основних частин. Якщо дитина не вміє виділяти основні частини предмета і визначати, як вони просторово розташовані відносно один одного, то її діяльність з конструювання буде утруднена. Ще до початку процесу конструювання дітей варто ознайомити з основними деталями.

На сьогодні існує певне різноманіття форм навчання конструюванню: за зразком, по заданій темі, за умовами, за задумом, по моделі тощо. Кожна з цих форм впливає на розвиток тієї або іншої сторони психофізичного розвитку.

Так наприклад, конструювання за задумом є досить складним завданням для дітей через відсутність конкретних образів і задач конструювання, що приводить до відволікання у процесі пошуку шляхів щодо втілення задуму. Таким чином, конструювання за задумом є досить близьким до конструювання по заданій темі. Різниця лише в обмеженні заданої тематики.

Конструювання по моделі впливає на психофізичний розвиток дитини, радикально змінюючи характер протікання її конструктивної діяльності та створює нові форми пізнавальних процесів. Діти здобувають уміння подумки аналізувати об'єкт, виявляти його складові елементи.

Більш показовим, на наш погляд, буде розгляд своєрідність оволодіння продуктивними видами діяльності дітьми з особливими освітніми потребами

дошкільного віку, адже ми впевнені, що без спеціально розробленої методики діти випробують утруднення. Продуктивна діяльність у таких дітей дуже бідна за задумом, часто обмежена фізичними можливостями але при систематичному, відповідно спрямованому керівництві ці діти можуть досягти відносно високого рівня.

Так, наприклад, діючи з елементами наборів, ненавчені діти з порушенням інтелектуального розвитку найчастіше безцільно перекладають них з одного місця на інше, хаотично нагромаджують один на одного, споруджують безформні будівлі, які не мають предметного змісту і ніяк не розуміються та усвідомлюються самими дітьми. Таким спорудженням властива, як правило, крайня нестійкість, вони інколи голосно розсипаються, викликаючи в таких дітей найчастіше неадекватну радісну реакцію. Треба сказати, що деякі з них спеціально розбивають будівлі, радіючи моменту руйнування. Ці ознаки характерні для перших занять по конструюванню, у наступному вони дбайливо відносяться до своїх моделей, і самі просять їхній не ламати.

Характеризуючи у процесі конструювання дії ненавчених дітей з порушенням інтелекту, не можна не звернути уваги на наявність дій, що не тільки не спрямовані на одержання продуктивно-предметного результату, але які по своїй сутності суперечать конструктивним властивостям будівельних матеріалів. До їхнього числа відносяться облизування, кусання, стукання об стіл і так далі. Найчастіше прагнення дитини з порушенням інтелектуального розвитку схопити, заволодіти будівельними деталями, продиктовано яскравим фарбуванням, незвичайністю матеріалів або тим, що ці предмети знаходяться у руках іншої дитини.

Тому першорядним завданням майбутнього навчання таких дітей конструюванню є формування у них інтересу до відповідного виду діяльності. Ця робота здійснюється за двома напрямками. Один полягає у формуванні в дитини інтересу до кінцевого продукту діяльності, у результаті чого в неї з'являється спрямованість на одержання продуктивного результату своєї праці. Інший напрямок полягає у створенні умов для того, щоб зробити для дитини

цікавим сам процес діяльності, щоб у неї виникла захопленість самим ходом виконання завдань.

Проаналізувавши процес навчання конструюванню, ми дійшли висновку про компенсаторну роль пам'яті, мовлення, мислення у подоланні труднощів які виникають у дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку в процесі формування загальнотрудових умінь під час практичної роботи з конструктором Лего. Велике значення в компенсації порушень зору має організація діяльності за чітко визначеним планом. У дітей молодшого шкільного віку важливо алгоритмізувати процес дотикового сприйняття і чітко визначити порядок предметних дій. У подальшому диференціація деталей виробу має підкорятися представленому зразку об'єкта і містити в собі елементи «планування» конструктивної діяльності. І, нарешті, діти навчаються обстежувати зразок і засвоювати правила його побудови, усвідомлено запам'ятовувати порядок відтворення.

За результатами дослідження ми виділяємо наступні труднощі в процесі практичної роботи з конструктором Лего в дітей з особливими освітніми потребами.

Перша група - труднощів, пов'язана з несформованістю зорового сприйняття.

Роль зорового сприйняття в конструктивній діяльності велика: щоб відтворити цілісний конструктивний образ предмета, дитина повинна сприймати ознаки і властивості конструктивних особливостей цього предмета (форми, пропорції, просторове розташування елементів, які складають ціле).

При порушеннях зорового сприйняття «страждають» такі його властивості, як:

- предметність, що часто приводить до схематизму зорових образів, фрагментарності сприйняття, наслідком якого є неповне і неточне відображення у свідомості дитини зовнішнього світу;
- константність, що приводить до утруднень у визначенні місця розташування;
- узагальненість, що знижує можливість виділяти в об'єкті істотні ознаки, тому що увага фіксується на випадкових елементах.

Друга група - труднощів, пов'язана з порушенням дрібної моторики і зорово-моторної координації.

Третя група - труднощів, пов'язана з недостатнім розвитком розумової діяльності й індивідуально - психологічними особливостями особистості дітей з порушеннями зору.

Недостатній розвиток розумової діяльності приводить до того, що діти стикаються з труднощами в обстеженні зразка, погано запам'ятовують схеми, мають складності в словесному описі предмета і попередньому плануванні своїх дій. В основі цих труднощів лежить нерозвиненість таких операцій, як порівняння, аналіз, синтез, узагальнення і так далі.

Отже можна виділити наступні корекційні складові практичної роботи з конструктором Лего:

1. Специфічна особливість практичної роботи з конструктором Лего полягає в тому, що вона, як і гра, відповідає інтересам і потребам дитини, а те, що цікаво, добре засвоюється (принцип мотивації).
2. Практична діяльність з геометричними тілами дозволяє пізнавати їхній колір, форму, розмір, удосконалювати сприйняття просторових відносин, тому, що практична робота з конструктором Лего – це процес спорудження таких об'єктів, в яких використовуються різні форми, по-різному розташовані елементи, і вони по-різному з'єднуються разом.
3. Практична робота з конструктором Лего відбувається на основі сприймань (система перцептивних дій), головну роль тут відіграють рухи руки й ока. У процесі такої предметно – практичної діяльності формується єдина система «око – рука». Розвивається адекватна взаємодія очей і руки, точність руху руки під зоровим контролем, тобто формується зорова сенсомоторна координація, а також зв'язок між оком і руховою пам'яттю.

Дані рекомендації виділені на основі розуміння й усвідомлення труднощів, що виникають у дітей з особливими освітніми потребами в процесі роботи з конструктором Лего:

1. Несформованість зорового сприйняття (зорової уваги).

2. Несформованість просторового орієнтування.
3. Нерозвиненість тонкої моторики.
4. Недостатність розвитку розумової діяльності.

Відповідно до виникаючих проблем, у процесі практичної роботи з конструктором Лего виділяють наступні корекційні задачі:

1. Розвивати зорово – моторну координацію (око – рука).
2. Розвивати окомірні функції, фіксацію погляду.
3. Учити співвідносити форми об'ємних предметів із заданими еталонами.
4. Учити розчленовувати складну форму на складові частини.
5. Розвивати окомір, учити співвідносити розміри об'єктів, відстань між ними, визначати місце розташування деталей об'єктів.
6. Розвиток уявлення про тривимірність простору.
7. Розвивати аналізуюче сприймання: навчати способам аналізу, порівняння, групування, класифікації.
8. Розвивати словесну орієнтацію,
9. Розвивати дрібну моторику пальців рук .

Усе це свідчить про величезні потенційні можливості, які містяться в практичній роботі з конструктором Лего. Аналізуючи розроблену в спеціальній педагогіці проблему навчання конструюванню дітей з особливими освітніми потребами можна зробити висновок, що всі автори вказують на позитивний вплив конструктивної діяльності на хід психофізичного розвитку такої дитини. Результати досліджень доводять, що навчання конструюванню повинне вестися з урахуванням особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами, тобто в процесі цілеспрямованої роботи з конструктором Лего з'являється можливість корекційного впливу на протікання психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами у більш ранні вікові періоди, що істотно полегшує їхнє подальше навчання в школі.

Отже створення гуртка Легоконструювання, слід починати з відповідного зонування (визначення місця та відповідного розташування):

1. Стелажі та ящики для зберігання конструкторів

2. Виставкова зона
3. Робоча зона
4. Зона для ігрових дій

Для залучення більшої кількості учасників слід доводити до їх відома низку переваг використання Лего:

1. Лего дозволяє проводити заняття зі здобувачами освіти різного віку (від одного року до найстарших дорослих) незалежно від освітніх можливостей.
2. З виробами з конструктора дитина може гратися, тактильно досліджувати їх, не ризикуючи зіпсувати.
3. Завдяки конструктору Лего у дитини є можливість створити яскраві та цікаві вироби, що не залежить від навичок які в неї є (на відміну від малювання, ліплення тощо).
4. Дитина у процесі роботи з конструктором Лего не має потреби у збереженні статичної пози (це особливо важливо для соматично ослаблених дітей).
5. Конструктор безпечний.

Від 1 до 3 років М'які цеглинки Гігантський набір Дупло/

У молодшій групі навчання конструюванню починається з найпростіших зразків: сходинки, башточка, парканчик тощо. На кінець року діти спроможні самостійно побудувати за зразком різних тварин: песика, коника і т.д. Найбільше уваги у цьому віці приділяється способам поєднання та скріплення різних за формою цеглинок, дітей треба спонукати до обговорення цих способів між собою, описувати, розповідати як саме вони побудували відповідну конструкцію. Для цього діти мають засвоїти спеціальний лего-словник: маленька цеглинка, напівцеглинка, велика цеглинка, цеглинка – дзьоб, цеглинка – око тощо.

З дітьми 3-4 років використовуються Лего-набори, переважно великого розміру, що мають нескладні з'єднання деталей. На першому етапі необхідно провести знайомство з лего-деталлями. Далі навчити дітей класифікувати елементи конструктора, показати варіанти скріплення, суміщення, просторового розташування деталей. Діти в цьому віці повинні вміти виконувати словесні інструкції педагога в процесі діяльності з лего-

конструктором. Відповідність зразку та побудова певної споруди не завжди може бути результатом продуктивної (конструктивної) діяльності на цьому етапі. На наступному етапі, акцентуючи увагу дітей на процесі конструювання, необхідно формувати у них вміння виділяти в предметах просторові характеристики: "висока вежа – низька вежа", "товста цеглинка – тонка пластинка", а також колір деталей, будівель (червоний, жовтий, зелений, синій, білий, чорний, коричневий та ін) і форму (квадрат, прямокутник).

Конструювання діти 3-4 років здійснюють за зразком педагога, по темі. Організуючи продуктивну (конструктивну) діяльність з дошкільнятами за принципом вікової адекватності, можна провести розвиваючі ігри такого характеру, як «Розклади за кольором деталі конструктора», «Знайди деталь такого ж кольору, як у мене на картці», «Знайди за описом деталей конструктора», «Передай по колу деталь такої форми і такого кольору» тощо. Результатом продуктивної (конструктивної) діяльності на другому етапі буде нескладна леґо-споруда (герой або неживий предмет). Зазвичай, виготовлений об'єкт має обіграватися. Найчастіше він може слугувати початковою станцією сюжетно-рольової гри. Таке обігравання сприятиме формуванню у дітей власної суб'єктної позиції і творчості.

У середній віковій групі до конструювання за зразком додається новий вид – конструювання за задумом. Водночас починається запровадження додаткового компонента – розвиток мовленнєвої творчості. У середній групі – це опис дитиною власноруч виконаного виробу за наступною схемою:

- Що ми сьогодні будували на занятті?
- З яких частин складається?
- З яких деталей конструктора ми будували?
- Навіщо цей предмет/тварина потрібний?

На кінець року дитина самостійно виконує творчий опис іграшки з використанням тематичних мнемотаблиць.

З дітьми 4-5 років в процесі продуктивної (конструктивної) діяльності робота з леґо-конструктором ускладнюється. Використовуються конструктори середнього розміру, з більш складними механізмами сполучення деталей. У

цьому віці дітям вже можна запропонувати картки з кольоровим зображенням майбутньої споруди, за якими вони повинні її виконати, що сприяє розвитку мислення у дітей. Також діти можуть конструювати по темі, за зразком, за задумом, за найпростішими умовами. Актуальними будуть ігри: "Знайди подібний", "Вгадай на дотик", "Будуємо вежу", "Різні доріжки", "Парканчик" і т.д.

У старшій та підготовчій групах до вищезгаданих видів діяльності додається мовленнєва творчість, а саме – самостійне складання загадок. Цей віковий період найбільш придатний для роботи над описовими загадками. Навчання складанню таких загадок проводиться з опорою на «карточки-підказки».

У старшому дошкільному віці використовуються найрізноманітніші види леґо-конструкторів (від великих з нескладним з'єднанням деталей до більш дрібних з ускладненим механізмом з'єднання деталей). Враховуючи вікові особливості дітей цього віку можна використовувати графічні завдання, ускладнені схеми і моделі майбутніх будівель, конструювання за умовами, за задумом, по темі. Діти 5-7 років в леґо-іграх більш самостійні. Вони можуть брати на себе роль ведучого, самостійно розподіляти ролі. Тому їм доступні колективні ігри різного характеру «Чия команда швидше побудує ...», «Будуємо леґо-споруду за схемою» та ін. У дітей цього віку необхідно розвивати почуття колективізму, мислення, вміння працювати з картками, схемами, моделями індивідуально чи в парі, збагачувати зміст сюжетно-рольових ігор на основі створених будівель. Дітей старшого дошкільного віку знайомлять з програмованими міні-роботами «Розумна бджола». Використовують в освітній діяльності інтерактивне обладнання, мікроскопи, фотоапарати, відеокамери.

Наступним кроком є визначення оптимального навантаження:

Перший рік навчання – молодша група – 1 заняття на тиждень по 15 хвилин.

Другий рік навчання – середня група – 1 заняття на тиждень по 20 хвилин.

Третій рік навчання – старша група – 1 заняття на тиждень по 25 хвилин..

Четвертий рік навчання – підготовча група – 1 заняття на тиждень по 30 хвилин.

Усього: 36 занять на рік для кожної вікової групи.

Оптимальна наповнюваність групи 7 – 10 чоловік.

Враховуючи вікові та фізіологічні особливості розвитку дітей дошкільного віку в різних вікових групах застосовуються ігрові елементи, для підвищення зацікавлення дітей і як наслідок їх мотивації.

Взаємодія с батьками на даному етапі реалізовується у ході проведення спільних розважальних заходів, виставок та фотовиставки спільних виробів, створенні відповідних куточків для батьків у групах.

Для успішності проведення корекційно-розвиткової роботи необхідно проводити постійний моніторинг наприклад.

Моніторингова карта по Лего-конструюванню підготовчої групи

За зразком	За схемою	За задумом	Складання загадок за схемою	Самостійне складання загадок
Уміє конструювати за зразком без сторонньої допомоги	Уміє користуватися покроковою схемою у процесі побудови моделі без сторонньої допомоги	Може втілювати свої фантазії та задумки на тему запропоновану педагогом, з опорою на досвід побудови різних моделей. Експериментує у процесі	Уміє складати загадки за запропонованою педагогом схемою на порівняння якостей предмета. Володіє описовим, ініціативним, образним, емоційним мовленням.	Може самостійно складати загадки з опорою на власний досвід та отриманні знання.

		створення моделі. Виявляє самостійність у процесі продумування образу виробу.		
--	--	--	--	--

Інструментарій збору інформації про об'єкти моніторинга якості навчання.

Розділи (об'єкти моніторингу)	Критерії оцінювання	Показники оцінювання	Інструментарій збору інформації
Навчання дітей конструюванню з Лего Діти старшої групи	Конструювання: 1. за зразком 2. за схемою 3. за задумом	Уміє конструювати за зразком запропонованим педагогом без сторонньої допомоги	Модель слона
		Уміє користуватися покроковою схемою у процесі побудови моделі без сторонньої допомоги.	Сюжетно – рольова гра «Пожарна станція»

Інструментарій збору інформації про об'єкти моніторинга якості навчання.

Розділи (об'єкти моніторингу)	Критерії оцінювання	Показники оцінювання	Інструментарій збору інформації
Навчання дітей конструюванню з Лего	Конструювання: 1. за зразком 2. за схемою	Уміє конструювати за зразком запропонованим	Модель альтанки

Діти середньої групи		педагогом за допомогою дорослого	
		Намагається створити виразні та цікаві об'єкти. Відбирає за допомогою дорослого та доцільно використовує необхідні деталі конструктора.	Творче завдання «Відгадай мою іграшку»
	Розвиток мовлення: Опис іграшки	Уміє складати описові розповіді про об'єкти з використанням знайомих схем. Уміє розрізняти просторові характеристики об'єктів, колір, форму. Може аналізувати об'єкт: визначати його складові частини, деталі. Застосовує ці вміння у процесі опису виробу.	Схема опису іграшки.

Корекційно-розвивальна програма «Лего-конструювання» для молодших школярів із ДЦП.

Пояснювальна записка

У даний час у системі шкільної освіти відбуваються значні зміни. Успіх цих змін пов'язаний з оновленням наукової, методологічної та матеріальної бази навчання і виховання. Модернізація системи освіти передбачає, що метою і результатом освіти дітей буде формування життєздатної особистості, яка опанувала наступні уміння: приймати рішення і досягати необхідного результату в невизначених проблемних ситуаціях, самостійно заповнюючи недолік знань та інформації; використовувати інформаційні технології; самостійно навчатися протягом життя в контексті, як особистого професійного зростання, так і соціального життя; позитивно взаємодіяти з людьми інших культур, мов, релігій та особливими потребами; працювати в команді на загальний результат; відстоювати свою точку зору, обґрунтовуючи її, вести дискусію таким чином, щоб вона приводила до нового розуміння проблеми, а не до конфлікту.

У цьому контексті освітня діяльність навчальних закладів у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами повинна бути спрямована на формування у них загальної культури, розвиток фізичних, інтелектуальних і особистісних якостей, формування навичок навчальної діяльності, що забезпечують соціальну успішність, збереження і зміцнення здоров'я дітей.

Однією з важливих умов оновлення системи освіти є залучення до процесу навчання ЛЕГО-технологій. Використання ЛЕГО-конструкторів у освітній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами виступає оптимальним засобом формування навичок конструктивно-ігрової, навчальної діяльності та критерієм їх психофізичного розвитку, в тому числі становлення таких важливих компонентів діяльності, як уміння ставити мету, підбирати засоби для її досягнення, докладати зусилля для точної відповідності отриманого результату до попереднього задуму.

Програма «ЛЕГО-конструювання» спираються на природний інтерес школярів до розробки та побудови різних об'єктів і механізмів. Різноманітність

ЛЕГО-конструкторів дозволяє проводити заняття з учнями різного віку та рівня психофізичного розвитку за такими основними напрямками: конструювання, програмування, моделювання фізичних процесів і явищ.

В основі програми лежить цілісний образ навколишнього світу, який переломлюється через результат практичної діяльності учнів. Використання ЛЕГО-конструкторів у позаурочній діяльності окрім, позитивного впливу на психофізичний розвиток учнів, підвищує їх мотивацію до навчання, тому що у процесі конструювання потрібні знання практично з усіх навчальних дисциплін від мистецтв та історії до математики та природничих наук. Міжпредметні зв'язки спираються на природний інтерес дітей до конструктивно-ігрової діяльності. Тематичний підхід об'єднує в одне ціле завдання з різних галузей. Працюючи над тематичної моделлю, учні не тільки користуються знаннями, отриманими на уроках математики, природознавства, образотворчого мистецтва і т.д., а й поглиблюють їх:

- Математика – поняття простору, зображення об'ємних фігур, виконання розрахунків та побудова моделей, побудова форм з урахуванням основ геометрії, робота з геометричними фігурами;
- Природознавство – вивчення будівель, природних співтовариств, розгляд та аналіз природних форм і конструкцій, вивчення природи як джерела сировини з урахуванням екологічних проблем, діяльності людини як творця матеріально-культурного середовища проживання.
- Українська мова – розвиток усного мовлення у процесі аналізу завдань, обігрування та обговорення результатів практичної діяльності (опис конструкції виробу, матеріалів; розповідь про хід виконання роботи та побудову плану діяльності; побудова логічно пов'язаних висловлювань у міркуваннях, обґрунтуваннях, формулюванні висновків).
- Образотворче мистецтво – використання художніх засобів, моделювання з урахуванням художньо-естетичних правил.

Корекційно-розвивальна програма «ЛЕГО-конструювання» розрахована на п'ять років навчання, з урахуванням вікових та фізичних особливостей дітей (підготовчий, 1-4 класи).

Перший рік навчання – 72 заняття по 30 хвилин (два рази на тиждень);
Другий рік навчання – 72 заняття по 30 хвилин (два рази на тиждень);
Третій рік навчання – 72 заняття по 40 хвилин (два рази на тиждень);
Четвертий рік навчання – 72 заняття по 40 хвилин (два рази на тиждень);
П'ятий рік навчання – 72 заняття по 40 хвилин (два рази на тиждень).

Заняття проводяться з однією підгрупою дітей 8-10 чоловік.

Метою використання ЛЕГО-конструювання у системі додаткової освіти дітей з особливими освітніми потребами окрім вирішення загальноосвітніх завдань є розвиток творчих здібностей та пізнавальної активності, навичок взаємодії в групі, уміння самостійно вирішувати поставлені конструкторські завдання, корекція та розвиток сенсорної сфери, дрібної і загальної моторики, координації «око-рука», просторових уявлень та логічного мислення дитини у процесі конструктивно-ігрової та проектної діяльності.

Навчання ґрунтується на наступних педагогічних принципах:

- особистісно орієнтованого підходу (звернення до досвіду дитини, та її психофізичного стану);
- природовідповідності (враховується вік дитини);
- співробітництва;
- систематичності, послідовності, повторюваності та наочності навчання;
- концентричності (одна тема подається зі зростанням ступеню складності).

Основні форми занять:

- вільні уроки;
- виставки;
- змагання;
- захист проектів.

На заняттях використовуються три основних види конструювання: за зразком, за умовами та за власним задумом.

Конструювання за зразком – коли є готова модель того, що потрібно побудувати (наприклад, зображення або схема будинку).

При конструюванні за умовами – зразка немає, задаються тільки умови, яким споруда повинна відповідати (наприклад, будиночок для песика повинен бути маленьким, а для коника – великим).

Конструювання за задумом припускає, що дитина сама, без будь-яких зовнішніх обмежень, створить образ майбутньої споруди і втілить його в матеріалі, який є в її розпорядженні. Цей тип конструювання краще за інші розвиває творчі здібності дитини, а в деяких випадках є показником її психоемоційного стану.

У процесі занять ЛЕГО-конструюванням діти:

- Удосконалюють дрібну та загальну моторику;
- Розвивають пам'ять, увагу, логічне мислення, вміння порівнювати, аналізувати та планувати;
- Навчаються фантазувати, творчо мислити;
- Отримують та удосконалюють знання про лічбу, пропорції, форму, симетрію, міцність та стійкість конструкції;
- Навчаються створювати різні конструкції за малюнком, схемою, умовами, словесною інструкцією та об'єднані спільною темою;
- Навчаються спілкуватися, співпрацювати, влаштовувати спільні ігри, поважати свою і чужу працю.

Педагогічна доцільність програми пояснюється формуванням високого інтелектуального рівня через майстерність. Цілий низка спеціальних завдань спрямованих на спостереження, порівняння, домислювання, фантазування слугують для досягнення цієї мети. Програма сприяє залученню дітей до творчості через власну соціально значиму практичну діяльність. Програмою передбачено, щоб кожне заняття було спрямоване на оволодіння основами конструювання, на залучення дітей до активної пізнавальної та творчої роботи. Процес навчання будується на єдності активних і захоплюючих методів і прийомів навчальної роботи у процесі якої засвоєння знань, законів і правил школярами викликає у них розвиток творчих здібностей, підвищення самооцінки.

Освітній процес побудований за даною програмою має ряд переваг:

- заняття у вільний час;
- навчання організовано на добровільних засадах усіх сторін (діти, батьки, педагоги);
- дітям надається можливість задоволення своїх інтересів завдяки поєднанню різних напрямків і форм заняття.

Основним напрямком курсу «ЛЕГО-конструювання» є проектна та практична діяльність школярів. Під проектом розуміється самостійна і колективна творча завершена робота, що має соціально значущий результат. В основі проекту лежить проблема, для її вирішення необхідний дослідницький пошук у різних напрямках, результати якого узагальнюються і об'єднуються в одне ціле. Робота над проектом передбачає спільну діяльність педагога, дітей і батьків.

ЛЕГО-конструювання має два основних етапа:

1 етап. Знайомство з деталями конструктора. Моделювання логічних відносин.

Мета – розвиток елементів логічного мислення.

Завдання: вдосконалення навичок класифікації, активізація пам'яті та уваги, навчання аналізу логічних закономірностей, закріплення навичок орієнтування у просторі.

2 етап. Моделювання об'єктів реального світу.

Мета – розвиток здібності дітей до наочного моделювання.

Завдання: розвиток уміння аналізувати предмет, виділяти його характерні особливості, основні частини, навчання плануванню процесу створення власної моделі, стимулювання конструктивної уяви у процесі створення моделі за власним задумом, формування вмінь діяти відповідно до інструкцій педагога, активізація роботи дрібної моторики рук через стимулювання нервових закінчень деталями конструктора.

1 клас

Тематичний план.

Розділ 1 «Вступ»

Розділ 2 «Основні елементи конструювання»

Розділ 3 «Конструювання тварин»

Розділ 4 «Конструювання будинків»

Розділ 5 «Новорічні іграшки»

Розділ 6 «Мій двір, моя школа»

Розділ 7 «ПДР»

Розділ 8 «Моє місто»

Розділ 9 «Транспорт»

Розділ 10 «По дорогах казок»

Орієнтовний план занять.

<i>№ п/п</i>	<i>Зміст корекційно-розвивального матеріалу</i>	<i>Орієнтовні показники розвитку (очікуванні результати)</i>	<i>Спрямованість корекційної роботи</i>
1.	Знайомство з конструктором. Спонтанна гра дітей.	Визначити рівень розвитку психічних процесів, зорової та слухової пам'яті,	Вчити: спрямовувати увагу на вчителя; наслідувати дії вчителя;
2.	Дослідники Лего - деталей.	уваги, логічного мислення, рухові	орієнтуватися у приміщенні класу, на

<p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p> <p>6.</p>	<p>Скріплення Лего - деталей. Збірка прямої змійки.</p> <p>Дослідники кольору Лего - деталей. Скріплення Лего - деталей. Збірка довгої червоної змійки і короткої синьої. Збірка довгої жовтої змійки і короткої зеленої змійки.</p> <p>Дослідники кольору Лего - деталей. Будуємо різнокольорові башти. Червона і зелена. Синя і жовта.</p> <p>Дослідники кольору Лего - деталей. Будуємо різнокольорові башти. Башта висока жовта і низька червона. Висока синя і низька синя.</p> <p>Дослідники Лего - деталей (форма і розмір). Гра «Найшвидший і уважний». Закріплення форми, кольору, скріплення деталей. Спонтанна діяльність дітей.</p>	<p>можливості, конструктивні здібності. Знаходить та співвідносить відповідні деталі за зразком. Будує (викладає) <i>фігуру(малюнок)</i> за зразком. Відновлює пропущений елемент, спираючись на зразок. Віддзеркалює рухи вчителя чи учня, знаходить та називає невідповідності у виробі. Виконує дії за поданими інструкціями. Виявляє в об'єктах різноманітні властивості, називає їх, адекватно позначає словом їх відсутність.ю Абстрагує і утримує в пам'яті одночасно одну чи дві властивості. Узагальнює об'єкти по одній, або двох властивостях з урахуванням</p>	<p>площині робочого столу та підкладної дошки; застосовувати різні види сприйняття (зорове, слухове, тактильне); орієнтуватися у власному виробі; перемикати увагу з одних елементів діяльності на інші під час дидактичних ігор. Формувати елементи аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення на основі практичного засвоєння властивостей конструктора, точність під час роботи; просторово-зорові уявлення в процесі підбору деталей та збирання виробу (відмірювання, визначення місця прикріплення); виявляти вольове зусилля для досягнення позитивного результату праці; тактильні відчуття та зусилля</p>
---	---	--	---

	Обігрування виробів.	наявності або відсутності однієї з них.	під час роботи; функції: пам'яті; планування, виконання та контролю діяльності; просторової орієнтації за допомогою зору та дотику; пізнавальну активність.
7.	Конструюємо парканчики: одного і двох кольорів.	Відновлює ряд деталей за певним принципом, знаходить зайве.	
8.	Конструюємо вузькі ворота і парканчик прямий.	Запам'ятовує, утримує та виконує інструкцію.	
9.	Конструюємо широкі ворота і парканчик.	Складає з частин різної конфігурації ціле.	Розвиток обсягу, розподілу, концентрації уваги у процесі визначення різниці у подібних деталях, спільного в обох деталях, знаходження потрібної деталі.
10.	Конструюємо будиночок.	Знаходить відповідну деталь за детальним описом.	Вчити виконувати дії за поданими інструкціями.
11.	Конструюємо будиночок з вікном.	Створює фантастичні предмети та істот, використовуючи власну уяву та фантазію.	Розвиток слухової уваги, диференціація слухових уявлень.
12.	Конструювання за задумом: будиночок і парканчик. Виставка робіт.		Розвивати вміння виявляти в об'єктах різноманітні властивості, називати їх, адекватно позначати словом їх відсутність; абстрагувати і утримувати у пам'яті одночасно одну,
13.	Вільна ігрова діяльність дітей. Будуємо місто. Обігрування будівель.		
14.	Вчимося читати схему. Конструюємо за схемою: будиночок.		
15.	Конструюємо меблі: стіл, стілець.		
16.	Конструюємо меблі: диван, ліжко.		
17.	Вільна ігрова діяльність дітей.		

<p>18.</p> <p>19.</p> <p>20.</p> <p>21.</p> <p>22.</p> <p>23.</p> <p>24.</p> <p>25.</p>	<p>Обігрування виробів.</p> <p>Моделювання домашніх тварин: кішка, собака, конячка.</p> <p>Моделювання домашніх тварин: курча, курка.</p> <p>Об'єднання виробів будиночок і домашні тварини. Обігрування виробів. Виставка робіт.</p> <p>Конструювання легкового автомобіля.</p> <p>Вчимося читати схему. Конструювання легкового автомобіля за схемою.</p> <p>Конструювання вантажного автомобіля.</p> <p>Будуємо гараж для машин. Обігрування виробів. Виставка робіт.</p> <p>Моделюємо дерева за схемою: ялинка, берізка, сосна.</p>		<p>дві чи більше властивості; узагальнювати об'єкти по одній, двох або більше властивостях з урахуванням наявності або відсутності однієї з них.</p> <p>Розвивати моторику, зоровий гнозис та координацію «око-рука» шляхом створення з частин різної конфігурації цілого.</p> <p>Розвивати фантазію і творче мислення шляхом вигадування та побудови неіснуючих предметів та істот, придумуючи або закінчуючи розповідь за створеною композицією.</p> <p>Виховувати прагнення досягти позитивного результату праці, активність, уважність, спостережливість, цілеспрямованість, посидючість, взаємодопомогу,</p>
---	---	--	---

<p>26.</p> <p>27.</p> <p>28.</p> <p>29.</p> <p>30.</p> <p>31.</p> <p>32.</p> <p>33.</p> <p>34.</p> <p>35.</p>	<p>Моделюємо новорічну ялинку. Робимо новорічну іграшку.</p> <p>Робимо новорічну іграшку. Виставка робіт.</p> <p>Моделювання образів букв і цифр.</p> <p>Вільна ігрова діяльність дітей. Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>Конструювання фігури людини. Хлопчик.</p> <p>Конструювання фігури людини. Дівчинка.</p> <p>Вільна ігрова діяльність дітей.</p> <p>Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>Підготовка до конкурсу. Конструюємо персонажів казки.</p> <p>Конструювання піраміди одного кольору</p>		<p>доброзичливість, відповідальність, старанність, охайність, акуратність, працелюбність, естетичний смак.</p>
---	---	--	--

36.	Конструювання піраміди з двох кольорів.		
37.	Вчимося будувати об'ємний будиночок.		
38.	Конкурс з лего – конструювання		
39.	Подарунок для мами. Моделюємо квітку. Виставка робіт.		
40.	Вільна ігрова діяльність дітей.		
41.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		
42.	Зоопарк. Моделюємо диких тварин.		
43.	Зоопарк. Моделюємо диких тварин за схемою. Будуємо вольєри для тварин.		
44.	Набір «Великий зоопарк» Лего - дупло. Збирання. Обігрування		
45.	виробів.		
46.	Конструюємо потрібні речі: ваза.		
47.	Конструюємо потрібні речі: підсвічник.		

48.	Конструюємо потрібні речі: дзвіночок. Виставка робіт.		
49.	Конструювання літака.		
50.	Конструювання літака за схемою.		
51.	Конструювання вертольота.		
52.	Конструювання військової техніки: машина.		
53.	Конструювання військової техніки: танк.		
54.	Конструювання військової техніки. Виставка робіт.		
55.	Конструювання «Моя школа». Обігрування будівель.		
56.	Конструювання за задумом дітей. Виставка робіт.		
57.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		
58.	Вільна ігрова діяльність дітей.		

2 клас

Тематичний план.

Розділ 1 «Вступ»

Розділ 2 «Основні елементи конструювання»

Розділ 3 «Конструювання тварин»

Розділ 4 «Конструювання будинків»

Розділ 5 «Новорічні іграшки»

Розділ 6 «Мій двір, моя школа»

Розділ 7 «ПДР»

Розділ 8 «Моє місто»

Розділ 9 «Транспорт»

Розділ 10 «По дорогах казок»

Орієнтовний план занять.

<i>№ п/п</i>	<i>Зміст корекційно-розвивального матеріалу</i>	<i>Орієнтовні показники розвитку (очікуванні результати)</i>	<i>Спрямованість корекційної роботи</i>
1.	Знайомство з конструктором. Спонтанна гра дітей.	Визначити рівень розвитку психічних процесів, зорової та слухової пам'яті,	Вчити: спрямовувати увагу на вчителя; наслідувати дії вчителя;
2.	Дослідники кольору Лего - деталей.	уваги, логічного мислення, рухові	орієнтуватися у приміщенні класу, на

3.	Скріплення Лего - деталей. Збірка прямої змійки з двох кольорів. Дослідники кольору Лего - деталей. Скріплення Лего - деталей. Збірка прямої змійки з трьох кольорів.	можливості, конструктивні здібності. Знаходить та співвідносить відповідні деталі за зразком. Будує (викладає) <i>фігуру(малюнок)</i> за зразком.	площині робочого столу та підкладної дошки; застосовувати різні види сприйняття (зорове, слухове, тактильне); орієнтуватися у власному виробі; перемикати увагу з одних елементів діяльності на інші під час дидактичних ігор.
4.	Дослідники кольору Лего - деталей. Будуємо вежі з двох кольорів.	Відновлює пропущений елемент, спираючись на зразок.	Формувати елементи аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення на основі практичного засвоєння властивостей конструктора, точність під час роботи; просторово-зорові уявлення в процесі підбору деталей та збирання виробу
5.	Будуємо різнокольорові вежі з трьох кольорів. Дослідники кольору Лего - деталей. Будуємо вежі з трьох кольорів і різної висоти.	Віддзеркалює рухи вчителя чи учня, знаходить та називає невідповідності у виробі. Виконує дії за поданими інструкціями.	узагальнення на основі практичного засвоєння властивостей конструктора, точність під час роботи; просторово-зорові уявлення в процесі підбору деталей та збирання виробу
6.	Дослідники Лего - деталей (форма і розмір). Гра «Найшвидший і уважний». Закріплення форми, кольору, скріплення деталей.	Виявляє в об'єктах різноманітні властивості, називає їх, адекватно позначає словом їх відсутність.ю Абстрагує і утримує в пам'яті одночасно одну, дві чи три властивості.	узагальнення на основі практичного засвоєння властивостей конструктора, точність під час роботи; просторово-зорові уявлення в процесі підбору деталей та збирання виробу
7.	Спонтанна діяльність дітей. Обігрування будівель. Конструюємо парканчики різної	Узагальнює об'єкти по одній, двох або трьох властивостях з урахуванням	прикріплення); виявляти вольове зусилля для досягнення позитивного результату праці; тактильні відчуття та зусилля під час роботи; функції:

	висоти з двох кольорів.	наявності або відсутності однієї з них.	пам'яті; планування, виконання та контролю діяльності; просторової орієнтації за допомогою зору та дотику; пізнавальну активність.
8.	Конструюємо парканчики з трьох кольорів.	Відновлює ряд деталей за певним принципом, знаходить зайве.	
9.	Конструюємо вузькі ворота і парканчик.	Запам'ятовує, утримує та виконує інструкцію.	Розвиток обсягу, розподілу, концентрації уваги у процесі визначення різниці у подібних деталях, спільного в обох деталях, знаходження потрібної деталі.
10.	Конструюємо широкі ворота і парканчик.	Складає з частин різної конфігурації ціле.	Вчити виконувати дії за поданими інструкціями.
11.	Конструюємо будиночок в одну деталь.	Знаходить відповідну деталь за детальним описом.	Розвиток слухової уваги, диференціація слухових уявлень.
12.	Конструюємо будиночок (чотири стіни, об'ємний).	Створює фантастичні предмети та істот, використовуючи власну уяву та фантазію.	Розвивати вміння виявляти в об'єктах різноманітні властивості, називати їх, адекватно позначати словом їх відсутність; абстрагувати і утримувати у пам'яті одночасно одну, дві чи більше властивості; узагальнювати
13.	Конструювання драбинки різної висоти.		
14.	Конструювання за задумом: будиночок і парканчик. Виставка робіт.		
15.	Вільна ігрова діяльність дітей. Будуємо місто. Обігрування будівель.		
16.	Конструюємо меблі: стіл, стілець,		

<p>17.</p> <p>18.</p> <p>19.</p> <p>20.</p> <p>21.</p> <p>22.</p> <p>23.</p> <p>24.</p>	<p>шафа з дверцятами.</p> <p>Конструюємо меблі: диван, ліжко. Вільна ігрова діяльність дітей. Обігрування виробів.</p> <p>Моделюємо домашніх тварин за схемою: кішка, собака, кінь.</p> <p>Моделюємо домашніх тварин за схемою: корова, вівця, кролик.</p> <p>Моделюємо домашніх тварин за схемою: курчата, курка, півень.</p> <p>Спорудження загонів для тварин. Обігрування будівель. Виставка робіт.</p> <p>Вільна ігрова діяльність дітей. Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>Моделюємо дерева за схемою: ялинка, берізка, сосна, дуб.</p> <p>Моделюємо новорічну ялинку. Моделюємо новорічну іграшку.</p>		<p>об'єкти по одній, двох або більше властивостях з урахуванням наявності або відсутності однієї з них.</p> <p>Розвивати моторику, зоровий гнозис та координацію «око-рука» шляхом створення з частин різної конфігурації цілого.</p> <p>Розвивати фантазію і творче мислення шляхом вигадування та побудови неіснуючих предметів та істот, придумуючи або закінчуючи розповідь за створеною композицією.</p> <p>Виховувати прагнення досягти позитивного результату праці, активність, уважність, спостережливість, цілеспрямованість, посидючість, взаємодопомогу, доброзичливість, відповідальність, старанність, охайність, акуратність,</p>
---	--	--	--

	<p>Виставка робіт</p> <p>25. Вільна ігрова діяльність дітей.</p> <p>26. Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>27. Моделювання образів букв і цифр.</p> <p>28. Конструювання фігури людини. Чоловік.</p> <p>29. Конструювання фігури людини. Жінка.</p> <p>30. Підготовка до конкурсу. Конструюємо персонажів казки.</p> <p>31. Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (смужки).</p> <p>32. Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (дерево).</p> <p>33. Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою</p>		<p>працелюбність, естетичний смак.</p>
--	---	--	--

	<p>(будиночок).</p> <p>34. Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (тварини).</p> <p>35. Конкурс з лего – конструювання. Подарунок для мами: квітка. Виставка робіт.</p> <p>36. Розвиваючі ігри з використанням 37. конструктора. Конструювання потрібних речей: ваза.</p> <p>38. Конструювання потрібних речей: підсвічник, серветниця.</p> <p>39. Конструювання потрібних речей: дзвіночок, сердечко. Виставка робіт.</p> <p>40. Конструювання піраміди з одного кольору.</p> <p>41. Конструювання піраміди з двох і більше кольорів. Вільна ігрова діяльність дітей.</p>		
--	---	--	--

42.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		
43.	Конструювання кораблика.		
44.	Конструювання кораблика з вітрилом.		
45.	Конструювання пристані. Обігрування виробів.		
46.	Конструювання літака.		
47.	Конструювання вертольота.		
48.	Конструювання військової техніки:		
49.	машина.		
50.	Конструювання військової техніки:		
	гармати.		
51.	Конструювання військової техніки:		
	танк. Виставка робіт. Вільна ігрова діяльність дітей.		
52.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		
53.	Конструювання «Мой двір».		
	Обігрування будівель.		

54.	Конструювання «Моя школа». Обігрування будівель.		
55.	Конструювання за задумом дітей. Виставка робіт.		
56.	Вільна ігрова діяльність дітей.		
57.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		

3 клас

Тематичний план.

Розділ 1 «Вступ»

Розділ 2 «Основні елементи конструювання»

Розділ 3 «Конструювання домашніх тварин»

Розділ 4 «Конструювання диких тварин»

Розділ 5 «Конструювання будинків»

Розділ 6 «Новорічні іграшки»

Розділ 7 «Мій двір, моя школа»

Розділ 8 «ПДР»

Розділ 9 «Моє місто»

Розділ 10 «Транспорт»

Орієнтовний план занять.

<i>№ n/n</i>	<i>Зміст матеріалу</i>	<i>Орієнтовні показники розвитку (очікуванні результати)</i>	<i>Спрямованість корекційної роботи</i>
1.	Знайомство з конструктором. Спонтанна гра дітей.	Визначити рівень розвитку психічних процесів, зорової та слухової пам'яті,	Вчити: спрямовувати увагу на вчителя; наслідувати дії вчителя; орієнтуватися
2.	Дослідники Лего - деталей (форма і	уваги, логічного мислення, рухові	у приміщенні класу, на площині

	розмір). Види скріплення Лего - деталей різної форми.	можливості, конструктивні здібності.	робочого столу та підкладної дошки;
3.	Дослідники Лего - деталей. Скріплення Лего - деталей. Збірка прямої змійки з одного і більше кольорів.	Знаходить та співвідносить відповідні деталі за зразком. Будує (викладає) <i>фігуру(малюнок)</i> за зразком. Відновлює пропущений елемент, спираючись на зразок.	застосовувати різні види сприйняття (зорове, слухове, тактильне); орієнтуватися у власному виробі; перемикати увагу з одних елементів діяльності на інші під час дидактичних ігор.
4.	Дослідники Лего - деталей. Конструюємо парканчики різної висоти з одного і більше кольорів.	Віддзеркалює рухи вчителя чи учня, знаходить та називає невідповідності у виробі.	Формувати елементи аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення на основі практичного засвоєння властивостей конструктора, точність під час роботи; просторово-зорові уявлення в процесі підбору деталей та збирання виробу (відмірювання, визначення місця прикріплення); виявляти вольове зусилля для досягнення позитивного результату праці; тактильні відчуття та зусилля під час роботи; функції: пам'яті;
5.	Конструюємо парканчик, вузькі та широкі ворота.	Виконує дії за поданими інструкціями.	
6.	Конструюємо будиночок.	Виявляє в об'єктах різноманітні властивості, називає їх, адекватно позначає словом їх відсутність.	
7.	Конструювання драбинки та сходів різної висоти.	Абстрагує і утримує в пам'яті одночасно одну, дві чи три властивості.	
8.	Конструювання за задумом: будиночок і парканчик.	Узагальнює об'єкти по одній, двох або трьох властивостях з урахуванням	
9.	Конструюємо меблі: стіл, стілець, книжкова шафа з дверцятами.		
10.	Конструюємо меблі: диван, ліжко,		

	крісло.	наявності або відсутності однієї з них.	планування, виконання та контролю
11.	Вільна ігрова діяльність дітей.	Відновлює ряд деталей за певним	діяльності; просторової орієнтації за
12.	Будуємо місто. Обігрування будівель. Виставка робіт.	принципом, знаходить зайве. Запам'ятовує, утримує та виконує	допомогою зору та дотику; пізнавальну активність.
13.	Конструювання легкового автомобіля.	інструкцію.	Розвиток обсягу, розподілу,
14.	Конструювання вантажного автомобіля.	Складає з частин різної конфігурації ціле.	концентрації уваги у процесі визначення різниці у подібних деталях,
15.	Будуємо гараж для машин. Обігрування виробів.	Знаходить відповідну деталь за детальним описом.	спільного в обох деталях, знаходження потрібної деталі.
16.	Розвиваючі ігри з використанням конструктора. Вільна ігрова діяльність дітей.	Створює фантастичні предмети та істот, використовуючи власну уяву та фантазію.	Вчити виконувати дії за поданими інструкціями. Розвиток слухової уваги, диференціація слухових уявлень.
17.	Конструювання фігури людини. Чоловік (професія).		Розвивати вміння виявляти в об'єктах різноманітні властивості, називати їх, адекватно позначати словом їх відсутність; абстрагувати і утримувати
18.	Конструювання фігури людини. Жінка (професія).		у пам'яті одночасно одну, дві чи більше властивості; узагальнювати
19.	Конструювання стійких будівель.		
20.	Моделюємо домашніх тварин за схемою: кішка, собака.		

<p>21.</p> <p>22.</p> <p>23.</p> <p>24.</p> <p>25.</p> <p>26.</p> <p>27.</p> <p>28.</p> <p>29.</p> <p>30.</p>	<p>Моделюємо домашніх тварин за схемою: корова, вівця, кінь.</p> <p>Моделюємо домашніх тварин за схемою: курчата, курка, півень.</p> <p>Моделюємо домашніх тварин. Споруда загонів для тварин. Обігрування виробів.</p> <p>Моделюємо дерева за схемою: ялинка, берізка, сосна, дуб.</p> <p>Моделюємо новорічну ялинку.</p> <p>Моделюємо новорічну іграшку. Виставка робіт.</p> <p>Вільна ігрова діяльність дітей. Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>Підготовка до конкурсу. Конструюємо персонажів казки.</p> <p>Конструюємо казковий будиночок.</p> <p>Знайомство з лего - мозаїкою.</p>		<p>об'єкти по одній, двох або більше властивостях з урахуванням наявності або відсутності однієї з них.</p> <p>Розвивати моторику, зоровий гнозис та координацію «око-рука» шляхом створення з частин різної конфігурації цілого.</p> <p>Розвивати фантазію і творче мислення шляхом вигадування та побудови неіснуючих предметів та істот, придумуючи або закінчуючи розповідь за створеною композицією.</p> <p>Виховувати прагнення досягти позитивного результату праці, активність, уважність, спостережливість, цілеспрямованість, посидючість, взаємодопомогу, доброзичливість, відповідальність, старанність, охайність, акуратність,</p>
---	--	--	--

<p>31.</p> <p>32.</p> <p>33.</p> <p>34.</p> <p>35.</p> <p>36.</p> <p>37.</p> <p>38.</p>	<p>Складання мозаїки за схемою (дерево). Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (квітка, дерево).</p> <p>Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (будиночок).</p> <p>Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (метелик).</p> <p>Знайомство з лего - мозаїкою. Складання мозаїки за схемою (тварини).</p> <p>Конкурс з лего – конструювання.</p> <p>Подарунок для мами. Складання мозаїки за схемою (серце).</p> <p>Подарунок для мами: квітка об'ємний. Виставка робіт.</p> <p>Вільна ігрова діяльність дітей.</p>		<p>працелюбність, естетичний смак.</p>
---	--	--	--

	<p>Розвиваючі ігри з використанням конструктора.</p> <p>39. Моделювання образів букв і цифр.</p> <p>40. Конструювання потрібних речей: ваза, серветниця.</p> <p>41. Конструювання потрібних речей: підсвічник. Виставка робіт.</p> <p>42. Конструювання кулі одного кольору.</p> <p>43. Конструювання кулі двох і більше кольорів.</p> <p>44. Конструювання мостів.</p> <p>45. Конструювання космічних кораблів.</p> <p>46. Виставка робіт.</p> <p>47. Конструювання літака.</p> <p>48. Конструювання вертольота.</p> <p>49. Конструювання кораблика.</p> <p>50. Конструювання пристані. Обігрування виробів.</p> <p>51. Конструювання військової техніки.</p>		
--	--	--	--

52. 53. 54. 55. 56.	Виставка робіт. Зоопарк. Моделюємо диких тварин. Вільна ігрова діяльність дітей. Конструювання за задумом дітей. Виставка робіт. Вільна ігрова діяльність дітей. Розвиваючі ігри з використанням конструктора.		
---------------------------------	--	--	--

Додатки

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ КОМАНДИ СУПРОВОДУ

Протокол № _____

засідання команди психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання _____ (назва закладу)

Дата: _____

Присутні:

Директор _____

Заступник директора _____

Методист _____

Практичний психолог _____

Логопед _____

Керівники гуртків _____

Асистент дитини _____

Батьки дитини _____

Здобувач

освіти: _____

Порядок денний:

1. _____

2. _____

3. _____

Питання № 1.

Слухали:

Ухвалили:

Слухали:

Ухвалили:

Слухали:

Ухвалили:

Голова засідання:

Секретар:

ГЛОСАРІЙ

Активний відпочинок реалізується на основі руху: відвідування виставок, театрів, музеїв, прослуховування музики, читання, фізичні та психічні вправи, фізкультуру, спорт, туризм, ігри, перегляд кінофільмів, дружне спілкування.

Вільний час – частина позаробочого часу, що залишається після необхідних витрат часу на задоволення потреб людини.

Гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів відповідно до їх нахилів, здібностей, інтересів до конкретного виду діяльності з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я, зацікавлених у додатковому отриманні знань.

Гуртки технічної творчості, допомагають учням оволодіти й поглибити свої технічні знання, розвивають та удосконалюють уміння і навички експериментування, моделювання, конструювання.

Гуртки художньої творчості та художньої самодіяльності дають можливість школярам займатися аматорською діяльністю, відроджувати традиції народно-побутового мистецтва.

Група – це складова гуртка, відділу, відділення або іншого творчого об'єднання одного профілю.

Дитячі клуби у дворах – це самодіяльні позашкільні установи, які організовують дозвіллеву діяльність дітей за місцем їх проживання.

Дозвілля – вільний від обов'язкової діяльності час

Дозвілля дітей – вільний від обов'язкових навчальних занять час, який використовується ними для ігор, занять мистецтвом, технікою, прогулянок і спорту, читання та іншими видами діяльності на власний розсуд.

Дозвілля підлітків – це сфера, в якій підлітки мають змогу виступити в нових для себе ролях, які кардинально відмінні від сімейних та шкільних; на основі дозвілля підлітки можуть цілеспрямовано розкрити свої природні потреби в свободі та незалежності та через активну діяльність максимально повно самовиразитися.

Клуби – це культурно-освітні установи, які організують дозвілля громадян, сприяють піднесенню їхнього загального культурного рівня та розвивають творчі здібності.

Клубна година передбачає вільне та невимушене спілкування дітей між собою, педагогом, а також мотивує їх до активної роботи у клубному занятті.

Клубні заклади – це культурно-освітні установи, які організують дозвілля та сприяють розвитку творчих здібностей.

Культурно-дозвілєва діяльність – це діяльність, яка створює культурно-дозвілєве середовище, в якому гармонійно інтегрується творчість, відпочинок, свято, відбувається самореалізація особистості, яка сприяє вільному творчому засвоєнню культурних цінностей, розвитку особистості, і, завдяки цьому – розвитку суспільства взагалі.

Мета гурткової роботи – розширити та поглибити знання, здобуті на уроках, задовольнити потребу й цікавість дитини до певного виду діяльності, створити максимально комфортні умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей і учнівської молоді у вільний від навчання час, що охоплює задоволення їх освітніх потреб та підготовку дітей до майбутнього життя.

Метод – це засіб, або система засобів, свідомо вживаних для досягнення тих спеціальних завдань, що містить у собі навчальний процес.

Організація дозвілєвої діяльності дітей – це управління вільним часом школярів шляхом створення умов, які забезпечують вільний вибір форм та засобів проведення вільного часу, відповідно їхнім різнобічним інтересам і потребам; надання можливості кожній особистості активно проявити себе,

виявити ініціативу, що особливо сприяє формуванню в них духовності, національної свідомості, загальнолюдських якостей, творчих здібностей.

Пасивний відпочинок характеризується станом спокою, що знімає стомлення і відновлює сили.

Позакласна робота дозволяє поширити і поглибити знання школярів, зміцнити набуті на уроках вміння та навички, розвинути здібності дітей, задовільнити їх різнобічні інтереси, формувати самостійність, організувати практичну суспільно - корисну діяльність, дозвілля дітей.

Позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь і навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у вільний від навчання час; освітня діяльність, що здійснюється позашкільним навчальним закладом як процес надання знань, формування умінь і навичок із різних напрямів позашкільної освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи.

Предметні гуртки спрямовані на поглиблення знань із певних дисциплін (як правило, з дисциплін гуманітарного та природничо-математичних циклів).

Принципи – нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил і норм та впливають із його закономірностей.

Секція – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів для проведення дослідницької, пошукової та експериментальної роботи з різних проблем науки, техніки, мистецтва, а також за спортивно-технічним, туристсько-краєзнавчим або іншим напрямом діяльності.

Спортивні секції покликані пропагувати здоровий спосіб життя, сприяти розширенню форм дозвілля, зміцненню фізичних можливостей організму на фоні негативного впливу довкілля на здоров'я дитини, забезпечувати повноцінний розвиток учнівської молоді.

Студентські клуби – це громадські об'єднання, які організують культурне дозвілля студентів одного чи декількох вищих навчальних закладів (коледжів, інститутів, консерваторій, університетів).

Студія – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів з різних видів або жанрів мистецтва: музичного, вокально-хорового, театрального, хореографічного, фольклорного, фольклорно-етнографічного, акторського, образотворчого, декоративно-ужиткового, кіно-, відео-, фотоаматорського, літературно-творчого, композиторського.

Шкільні клуби – одна з доволі ефективних форм організації дозвілля учнів, яка сприяє їхньому всебічному розвитку.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. (ред.) (2018) Стратегія розвитку позашкільної освіти. Київ: ІВЦ АЛКОН.
2. Бурова А.П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / А.П. Бурова Тернопіль: Мандрівець, 2010 – 296с.
1. Брижак Н. Ю. (2017). Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Київ: Логос.
2. Комарова, Т.С. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию / Т.С. Комарова. - М., 1991. - 175 с
3. Концепція розвитку позашкільної освіти. (2019). Вилучено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2019/10/22/kontseptsiya-rozvitku-pozashkilnoi-osviti.docx>
4. Конструируем, играем и учимся. LEGO ДАСТА материалы в развивающем обучении дошкольников. М., 1996. - 45 с.
5. Лусе, Т.В. Формирование навыков конструктивно-игровой деятельности у детей с помощью ЛЕГО / Т.В., Лусс. - М., 2003. - 96 с.
6. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник за ред. Г.С. Тарасенко, Київ: Слово 2010 – 340с
7. Ремезова, Л.А. Учимся конструировать. Пособие для занятий с дошкольниками в ДОУ общего и компенсирующего вида / Л.А. Ремезова - М., 2004. - 94 с.
8. Пустовіт Г. П. (2006). Позашкільна освіта і виховання в контексті

трансформаційних процесів у суспільстві. *Позашкільна освіта та виховання*, (1), 10-12.